

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YUSUF EL-HUVEYYİK

HALİL CİBRAN'LA ANILARIM

YUSUF EL-HUVEYYİK

HALİL CİBRAN'LA

ANILARIM

Bu anıları Lübnan'da heykeltıraşlığın öncüsü Yusuf el-Huveyyik, edebiyatçı bayan Edfik Caridini Şeybub'a anlatmıştır. Eser, el-Huveyyik'in Paris'te Cibran ile beraber geçirdiği 1909-1910 yıllarına ait anıları içermektedir. Bu sıralar her ikisi de daha ömürlerinin baharındaydı. Her konuda görüş alışverişinde bulunuyor, bütün düşüncelerini birbirlerine açıyorlardı.

Bu kitapta Cibran'ın Paris yaşantısı, nasıl düşündüğü, nasıl düş kurduğu, hayata, sanat devrimine ve aşka bakışı ilk defa olarak bütün gerçekliğiyle ortaya konulmaktadır.

Bu anılar edebiyatçı bayan Edfik Şeybub'un kalemi ve akıcı şiirsel üslûbuyla kayda geçirilmiş bulunuyor.

YUSUF EL-HUVEYYIK

Lübnanlı heykeltıraş ve ressam Tam adı Yûsuf Sadullâh el-Huveyyik'tir. el-Hikme okulunda okudu. Bu okulda Cibrân Halil Cibrân ile tanıştı, aralarındaki sıcak dostluk ömürlerinin sonuna kadar sürdü. el-Huveyyik, Birinci Dünya Savaşı öncesinde bazı siyasi nedenlerle ayrıca güzel sanatlar da eğitim almak üzere Roma'ya gitti. Cibrân'ın Boston'dan Paris'e gitmesiyle el-Huveyyik de Paris'e geçerek çalışmalarını Cibrân'la beraber Paris'te sürdürdü. Bu arada İtalya, Almanya, Yunanistan ve Fransa'nın birçok ünlü kentine edebiyat ve sanat amaçlı seyahatler yaptı. 1910 yılında İstanbul'a geldi. On beş yıl kadar gurbette kaldıktan sonra Lübnan'a kesin dönüş yaptı. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Halta adlı bir köye çekilerek yalnızlığa gömüldü. Bu sırada heykeltıraşlık çalışmalarına devam etti. Yapıtları arasında yakın arkadaşı Cibrân Halil Cibrân, ünlü Arap edebiyatçısı Emin er-Reyhâni ve heykeltıraş Davud Kurm gibi ünlülerin büstleri de vardır. Lübnan'ın öncü heykeltıraş ve sanatçısı el-Huveyyik, Dante'nin *İlahi Komedya*'sını Arapça'ya çevirmiş, *Cibrân'la Anılarım* adlı eserinde de Paris'te Cibrân'la yaşadığı anıları anlatmıştır. Muhafazakar düşünce yapısı ve iyimser bir hayat anlayışına sahip olan el-Huveyyik, tutarlı ve oturaklı düşünceleriyle Cibrân'ın düşün dünyasını besleyen kaynakların başında yer almıştır.

kakn s yayınları: 162
gezi-hatırat serisi: 6

isbn: 975-6698-56-X

I. basım
aralık, 2002
istanbul

kitabın adı: *zikreyât-ı mea cibran*
kitabın adı: *halil cibran'la anılarım*

editör: edfik caridini Şeybub
redaksiyon: seda  ift i
teknik hazırlık: ahmet karataŐ
kapak düzeni: betül bilikt 
i  baskı: alemdar ofset
kapak baskı: milsan
cilt: dilek mücellit

kakn s yayınları
kızkulesi kültür merkezi
selman a a mah., selami ali efendi cad., no: 11, Üsküdar, istanbul
tel: (0 216) 341 08 65 - 492 59 74/75 faks: 334 61 48
dağıtım: ÇatalçeŐme sk., defne han, no: 27/3,  a aloglu, istanbul
tel: (0 212) 520 49 27 faks: 520 49 28
www.kizkulesi.net info@kizkulesi.net

YUSUF EL-HUVEYYİK

HALİL CİBRAN'LA ANILARIM

Paris 1909-1910

Türkçesi

EYYÜP TANRIVERDİ

İçindekiler

Önsöz.....	7
Olga	13
Kültür Sanat Merkezi	21
Dome Kahvesi	27
Cibrân'la Louvre Müzesi'nde	33
Olga ile Sohbet.....	37
Bahar Fırtınası	43
Süryanice	49
Bir Gece Gezintisi.....	53
Madam Baudé Lokantası	59
Martin	67
Doktor Casper'in Fikirleri	73
Rosina	81
Cibrân'ın Hastalığı	89
Sevgi Nedir?.....	95
Olga Benden Ne İstiyordu?	103
Kalmi'nin Düğünü	107
Alice.....	111
14 Temmuz	119
er-Reyhâni Paris'te	125
er-Reyhâni ile Louvre Gezisi.....	131
Isadora Duncan'ın Ziyareti	139
Cibrân'ın Yolculuğu	145
Rosina'nın Yolculuğu	151
İndeks	157

Önsöz

Yılların buhurudur anılar, yıllarca daldığı derin uykudan uyanmasıdır geçmişin; buhurluklarda tüterek burunlara enfes kokular salan tütsü gibidir anılar...

Anıların önemi ve değeri sahiplerine göredir, sahiplerine bağlıdır anılar tıpkı bedenlerinin gölgesi. Kişinin şöhreti arttıkça kendisiyle ilgili haberler de itibar görür halk arasında. İnsanlar bu haberleri dinlemeyi sever, doymak bilmeyen bir açın iştahıyla daha fazlasını isterler.

Bu kitapta yer alan anıları, Lübnan sanatçılarının piri Yüsuf Sa'dullâh el-Huveyyik; Haltâ, * Roma, Paris, Beyrut ve son olarak da 'Urâ**'da geçirdiği ve sanata adanmış hayatının yetmiş dördüncü yılında bana anlatmıştır. Burada 1909 ve 1910 yıllarına ait anılardan bazı bölümleri kaydediyoruz. Yer, Paris'tir. el-Huveyyik, Paris'te çocukluk arkadaşı Cibrân Halîl Cibrân ile bir araya gelmiş, iki arkadaş eski günlerini yad etmişler; beraber müzelere, tiyatrolara

* Lübnan'da anne babasının köyü.

** 21 Ekim 1962 yılında ölünceye kadar uzlete çekildiği köyü. Bu köy, Lübnan'ın kuzeyinde Duma civarındadır.

gitmişler, Seine kıyısında gece gezintilerine çıkmışlar. Biri, bir şey yapacak olsa konuyu mutlaka arkadaşına açmış ya da aklına bir fikir gelmiş olsa mutlaka arkadaşıyla görüş alışverişi yapmıştır.

el-Huveyyik'in hayatı, büyük başarılarla dolu olmasına rağmen çeşitli sebeplerle kapalı kalmış iken Cibrân'ın hayatı onlarca yazar tarafından ele alınmıştır. Bunların içinde en önemlisi, Mihâil Nu'ayme'nin¹ yazdığı biyografidir. Bununla beraber Cibrân'ın Paris'te geçirdiği yıllar sislerle örtülü kalmaya devam etmiştir. Bu dönemin yani bu iki sanat öğrencisinin Paris'te geçirdiği iki yıllık dönemin sırlarını öğrenmek, duygularını hissetmek, el-Huveyyik dışında hiç kimseye nasip olmamıştır.

Cibrân'a göre Paris'in toplumsal düzeninde tanrıların parmağı vardı. el-Huveyyik ise durumu şans ile açıklıyordu. el-Huveyyik, Osmanlılardan kaçmak ve İtalyan sanat kaynaklarından yararlanmak için o sıralar büyük bir nüfuza sahip olan patrik amcasının² tavsiyesiyle Lübnan'dan Roma'ya göç etmişti. Bir gün, Cibrân'ın sanat akımlarını incelemek ve resim eğitimi almak üzere Amerika Birleşik Devletleri'nin Boston şehrinden Paris'e gelmiş olduğunu öğrendi. Büyük bir sevinçle bavullarını hazırladı ve ilk trenle Fransa'nın başkentine hareket etti.

İlginçtir ki her iki arkadaş, aynı yıl doğmuştur. Cibrân, 6 Ocak 1883'te, el-Huveyyik ise 9 Mart 1883'te doğmuştur. Cibrân ve el-Huveyyik, gençlik yıllarında el-Hikme okulunun sıralarında tanıştılar, sonra aralarında sıcak bir dostluk doğdu.

¹ Mihâil Nu' ayme (1889-1988): Lübnanlı, Arap Göç Edebiyatı sanatçısı. Başyapıtı Mirdâd, Arkaş'ın Günlüğü, Gözlerin Fısıltısı ile Kalk Son Gününe Veda Et adlı eserleri, Hüseyin Yazıcı tarafından Türkçeye çevrilerek Kaknüs Yayınları arasında basılmıştır. (çev.)

² el-Huveyyik'in patrik olan amcası İlyas el-Huveyyik'tir (1843-1931). İlyas el-Huveyyik, uluslar arası alanda etkin bir isim olup 1899'da Maruni patriği olmuş, Birinci Dünya Savaşı sonrası Paris barış görüşmelerine katılmış ve Lübnan'ın bağımsızlığı için caba göstermiştir.

Paris'te buluştuklarında ikisi de yirmi beş yaşlarındaydı, Latin mahallesinde oturuyorlardı. Latin mahallesi her zamanki gibi o sıralar da eşsiz bir havaya sahipti. Bu mahalle, her yerden sanat ve edebiyat erbabının bir araya geldiği bir buluşma noktasıdır. Burada inançlar dökülür ortaya, aykırı düşünceler dile getirilir; fikir, sanat ve edebiyat akımları doğar; büyür ve yayılır bütün dünyaya.

Latin mahallesinde hoş vakit geçirmek ve eğlenmek tanrıların hoşuna gider. Bu mahallede tanrılar, zihinlere ve gönüllere istedikleri iyilik ve kötülük tohumlarını saçarlar. Bu tohumların bir kısmı erbabının parmakları ucunda sanat eseri ve edebi şaheser olarak filizlenir. Çoğu ise tembellerin ve yitip gidenlerin göğüslerinde; dağınık ve sıradan odalarının duvarları arasında saklı kalır.

Paris, her zaman dünyanın alımlı ve fattan gelini olmuştur; zengindir, cömerttir; çocuklarının bütün yenilik ve güzelliklere duyarlı körpe gönüllerine arzularınca verir. Herkes isteklerinin en alasını bulabilir; uzlet arayan bile aradığını bulabilir Paris'te.

O dönemde edebiyatçıların, sanatçıların esin kaynakları, güzel sanatlar, edebiyat ve zarafet en görkemli biçimiyle kaynayıp taşmaktaydı Paris'te.

İşte böyle bir ortamda; çelişen ve çakışan akımlar arasında Lübnanlı bu iki genci takdim edeceğim.

Cibrân... Düş gözlü, zayıf bünyeli, katı hayat şartlarından bunalmış, endişelerle boğuşmakta, zihninde bakir düşünceler ve hassas duygular çağlamakta. Hırslıdır Cibrân, kainatı düzeltmek istiyor; insanların, reformcu düşüncelerine ve ilkelerine yönelmesini istiyor. Şöhret ve büyük bir isim kendisi için önemli. Özgürlük tutkunu, kanatlanmak; çektiği sıkıntılara karşılık bolluk içinde yaşamak ve istediği şekilde harcayabilmek için kitap ve tablolarından bir şeyler kazanmayı arzu etmekte kendi kendine.

Ve Yûsuf... Sırım gibi bir vücudu var, sağlığı yerinde, gerçek mutluluk tutkunu ve insan canlısı. Hayatı kolay tarafından alır.

Çok cömert. Ona göre paranın değeri yok. Dünyanın mamur ya da harap olması onun umurunda değildir. Görünüşte umursamazdır. Gerçekte ise zihni çok meşguldür. Yıldızların ve ötesinin merakı içindedir. Düşüncelerini ve tecrübelerini kendisi için edinir. İnsanların onu tanıyıp tanımaması onun için hiç önemli değildir.

Farklı tabiatlarına rağmen ikisi de onurlu, ikisi de birer nezaket abidesi. Beraber resim çalıştılar; modelin ücretini beraber ödeler. Temel gayeleri, sanat hareketinin gelişimini kavramaktı. Onlar, Latin mahallesini ve bu mahallenin Avrupa'daki uzantılarını istila etmeye başlayan çılgın devrim akımına kapılmayıp klasik sanat anlayışını benimsediler.

Cibrân, 1910 yılının sonlarında Amerika'ya döndü. el-Huveyyik ise Lübnan'a döndü. Bu arada Birinci Dünya Savaşı patlak verdi. Cibrân savaş sürecinde ve daha sonra bir yazar olarak başarılı ve yaratıcı çalışmalar yaparak edebiyat ve sanatta zirveye ulaştı. Çağdaş bir Arap yazar ordusunun etkilenip takip ettiği bir ekol kurdu. 1931 yılında Cibrân'ın ölümüyle Lübnan'ın yanı sıra Doğu ve Batı dünyası da asrın adamlarından önemli birini kaybetmiş oldu. Cenazesi, eşi benzeri görülmemiş muhteşem bir konvoy eşliğinde deniz aşırı kıtalardan Mar Serkis Manastırı'na getirildi.

el-Huveyyik ise savaşın başlangıcında darağacından kurtulmak için Lübnan'dan ayrılıp Roma ve Paris'e gidebildi. Bu arada Lübnan'ın üzerine çöken Fransız mandasına karşı siyasi faaliyetlere katıldı. Irak kralı Birinci Faysal'ın³ yanında yer aldı. Müze ziyaretlerinde ona eşlik etti. Aralarında beğeni ve anlayışa dayalı bir dostluk oluştu. Kral, el-Huveyyik'i Şehrazat'ın⁴ anısını yad etmek ve Birin-

³ Birinci Faysal (1883-1933): Irak'ın ilk kralı. Lawrence'e destek sağladı. Suriye kralı oldu (1920). Fransızlar tarafından Suriye'den atıldı. İngiltere'nin desteğiyle Irak kralı oldu. (çev.)

⁴ Şehrazat: Binbir gece masallarının kahramanlarından biri. Derlemede hikayeler onun dilinden anlatılmıştır. (çev.)

ci Faysal döneminin başlangıcını kutlamak için Dicle kıyısında yapılacak bir törene davet etti. Ancak Olympos⁵ tanrıları buna razı gelmedi. Kral Faysal aynı yıl İsviçre'de öldü.

Bütün bunlar olurken el-Huveyyik aynı zamanda heykeltıraşlığa gömülmüş bulunuyordu. Nihayet on beş yıl sonra anavatanına kesin dönüş yaptı. Doğuda Arapların en kanlı ve en acı şekliyle karşı karşıya geldiği güzel sanatlar trajedisi onu derinden sarstı. Bu arada arkadaşı Emin er-Reyhâni'yi⁶ kaybetti. Sonra İkinci Dünya Savaşı çıktı. Felaketlerle boğuştukça gönlü kararan el-Huveyyik, insanlardan uzaklaşıp köyü 'Urâ'da uzlete çekilmeyi yeğledi. Bu köyde ömrünün en olgun yıllarını kendisine karşı kardeşi insanoğlundan daha cömert davranan yeryüzünün hizmetinde geçirdi. Yaşadığı acı olaylara karşı bahçedeki kayaları tınaklarıyla, dişleriyle düşlerinin bakirelerine dönüştürerek oyalandı. Bunlar belki de Parisli dostları Olga, Rosina ve Susan'a benziyorlar, kim bilir?

Bu çileli mistik uzleti sırasında samimi bir sevgi ve büyük bir ikna çabası sonucunda, sanatçı dostumuzu, sıcak ve duygulu satırlarını okumak daha önce hiç kimseye nasip olmayan, o geniş kalbine gömülü bu sıcak anıları anlatmaya ikna edebildik.

İşte daha ömürlerinin baharında o fettan şehir Paris'te Cibrân ile yaşadığı dönemle ilgili bu eşsiz, arı, akıcı ve sıcak anıları, el-Huveyyik'in keskin ve duru hafızasından sizlere sunuyoruz.

Edfik Caridini Şeybub

⁵ Olympos: Thessalai'daki tanrılar dağı. (çev.)

⁶ Emin er-Reyhâni (1876-1940): Ünlü Arap edebiyatçısı. Arap dünyasında ve Bauda tanınan el-Muhâlefetü's-sulâsiyye adlı eseri, Muammer Sarrıkaya tarafından Üçlü Dayanışma adıyla Türkçeye çevrilerek Anka Yayınları arasında basılmıştır. (çev.)

Olga

1909 yılının baharıydı. Paris'e daha yeni gitmiştim. İşlerimi yoluna koyup hayatımı düzene sokmaya çalışıyordum. Bu sıralar zaman zaman Cibrân'la bir araya geliyorduk. Cibrân benden önce Paris'e gitmişti. Tecrübelerinden ve rehberliğinden yararlanmak için ona çeşitli konularda sorular sorardım. Bir gün Lüksemburg Parkı yakınlarında küçük bir lokantada öğle yemeği yerken Cibrân'ın çok dalgın olduğunu hatta beni bile unutmuş olduğunu fark ettim. Nerede olduğunu sorduğumda şöyle cevap verdi:

– Şu anda hayatın uğraşlarından bize ne Yûsuf! Sol tarafına bir bak; tek başına oturmuş, ağır ağır yemeğini yiyip bir yandan da önündeki kitabı inceleyen şu güzele bir bak... Ben onu gözlüyordum. Sanırım gizli gizli sana bakıyor...güzel gözlerinden süzülen okları görüyor musun?

Cibrân'ın işaret ettiği yere baktım; beni süzen baldan tatlı bir çift göz ile karşı karşıya geldim. Hemen yemeğine döndü, sonra da önündeki kitabı okumaya başladı. Bir an onu süzdüm; başı açıktı, saçları kumralcaydı, masum bir yüzü vardı, elleri beyazdı, omuzlarında kenarları sim işlemeli gri bir şal vardı.

Biraz düşündükten sonra Cibrân'a şöyle dedim:

– Bence bu kız Parisli değil... Sence nereli olabilir?

Genç kız ikinci defa başını bize doğru çevirdi. Onunla ilgilediğimizi görünce hemen önündeki kitaba döndü.

Cibrân şöyle dedi:

– Bana öyle geliyor ki bu sıradan bir kız değil. Asil bir çehresi var... İskandinavyalı bir öğrenci olabilir.

Bu arada kendi işlerimize döndük. Cibrân, Julien Akademisi'ne girdiğine memnun görünmüyordu. Bu akademinin gürültülü bir ortamı vardı. Bu da Cibrân'ın mizacına uymuyordu. Ayrıca Profesör C. B. Lawrence'in öğütleri de ona pek bir şey kazandırmıyordu. Hatta bunlar, Cibrân'ın faydalanabileceği en son şeylerdi. Üstelik bu sanatçının ismi de Amerika'da bilinmiyordu. Cibrân bir ara şöyle dedi:

– Ben ciddi olarak kendi atölyemde tek başıma serbest olarak çalışmayı düşünüyorum, Yûsuf. Modelin ücretini paylaşmaya ne dersin?

– Benim için çok uygun, belirli bir akademiye bağlanmak gibi bir niyetim yok. Öğleden önce senin evde çalışabiliriz. Bu vakitte senin ev benimkinden daha aydınlık olur. Öğleden sonra ve akşamleyin de özel sanat galerilerine gideriz. Beğendiğimiz modelin ücretini öder, keyfimize göre çalışırız.

– Çok güzel! Harika bir fikir bu. Günümüzün sanat akımlarını tanıyabilmek için Paris müzelerini, ayrıca genel ve özel sergileri gezmemiz gerekir... Sanırım Paris'te bu aralar resim sanatında devrim gibi bir şeyler yaşanıyor; çılgınca bir devrim. Hayır! Sanat oyuncak değildir... Sanat tıpkı yazmak gibi hisleri ifade etmek için bir araçtır... Yakında bu konuda bir yazı yazacağım.

Bu arada kumral komşuya bir göz attım. Yemek ücretini ödüyordu garsona. Gitmek üzereydi. Narin boyuyla salına salına yürüdü. Gri şalına bürünmüş, kitabı göğsünde kavuşturmuştu. Tam bizim masanın yanından geçerken gülümsemeden, tek kelime bile konuşmadan eğildi ve kibarca selamladı bizi.

Bu selam hoşumuza gitmişti. Cibrân hemen yorum yaptı:

– Konuşmadan da olsa tanışma gerçekleşti. Şimdi bu selamın kim verildiğini sorgulamamız gerek; acaba bana mı, yoksa sana mı?

– Ne olursa olsun bunun için çekeşecek değiliz.

Cibrân bu “bakış tanışması” ile ilgili karşılaştırmalar ve benzetmeler yapmaya başladı:

– Yıldızlar koca gökyüzünde nasıl da yakınlaşıp uzaklaşırlar...

Takılarak sordum:

– Ya çarpıştırlarsa?

Cibrân gülümseyerek cevap verdi:

– Platonik bir öykü için güzel bir konu. Uzun zamandan beri böyle bir öykü yazmak istiyordum. Şu sıralar kahramanlarımı arıyorum... Örneğin Balzac tarzı hoşuma gidiyor.

Bu arada garson kız elinde meyve tabağıyla geldi. Cibrân sordu:

– Gri şallı hanımefendi hakkında bildiklerini bize anlatır mısın, Georget?

– O, Madmazel Olga. Bildiğim kadarıyla Rus. Sorbonne’da okuyor. Elinden kitapeksik olmaz. Garip biri... Kimseyle yakınlık kurmaz.

Cibrân yeniden Balzac hakkında konuşmaya başladı. Balzac, geceleri Paris’in eski sokaklarında gezinir, esin arar, şafak sökmeden hemen önce odasına dönüp Doğu kıyafetlerine bürünür; kapılara pencerelere ipek perdeleri çekip durmadan kahve içerek yazmaya daldı. Rodin onu bu şekilde tasvir etmiştir. Ama heykeli bundan ancak yarım asır sonra Raspail ve Montparnasse bulvarlarının birleştiği noktada bir üsse konulduktan sonra yeterli beğeniyi toplayabilmişti. Gerçekten bu heykel, Paris’teki başlıca şaheserlerden biridir.

Ertesi gün aynı lokantaya tekrar gittik ve yine önceki günkü yerimize oturduk. Yemeklerimizi yiyip sonra hayat, sanat ve edebiyat hakkında konuşmaya başladık. Bir süre sonra fidan gibi narin boyyuyla salınarak geldi Olga. Omuzlarında şalı, göğsünde kitabı vardı. Oturabileceği boş bir masa aradı gözlerinin ucuyla.

O sıralar Latin mahallesinde, lokanta tıklım tıklım olunca müşterilerin masaları teklifsiz paylaşması yaygın bir adet idi.

– Onu davet et Yûsuf!

– Sen davet et Cibrân!

Biz böyle tereddüt cilvelerindeyken Olga'nın bizden daha cesur olduğu ortaya çıktı. Sakin bir şekilde bize doğru gelip büyük bir nezaketle şöyle dedi:

– Beyefendiler oturmama müsaade ederler mi? Size rahatsızlık vermiş olmayayım?

Göz açıp kapayıncaya kadar ona geniş bir yer açtık? Cibrân, İngilizce konuşmaya başladı. O da iyi konuşuyordu. Çok geçmeden dönüp benim de İngilizce bilip bilmediğimi sordu. Bilmediğimi söyledim. “Öyleyse” dedi, “hepimizin ülkenin diliyle yani Fransızca konuşması uygun olacak.” Dilimizi sordu. “Arapça” dedik. “Keşke benim de Arapça öğrenme imkanım olsa; Doğu dilleri, benim ihtisas alanıma giriyor” dedi.

Garson kız siparişlerimizi getirip Olga'ya ne yemek istediğini sordu. O da önümüzdeki tabaklara bakarak aynısından; “rebez-zund”, tavşan yahnisi ve Rus salatası dedi.

Hemen ardından da istediği Rus salatasının tarifini yapmaya koyuldu. Georget de Rus salatası yapmayı iyi bildiğini söyledi ve gitmeden önce kulağına fısıldadı: “Kendine dikkat et, o “ikisinin” sana üstün gelmelerine fırsat verme. Sen artık yalnız sayılmazsın. Şunu bilesin ki iki, birden daha az tehlikelidir. Tecrübe, Paris kızlarına bunu öğretmiştir; inan bana.”

Yavaş yavaş yemeklerimizi yerken daha ayrıntılı tanışmaya başladık:

– Benim adım Olga G., Sibirya'nın Toms⁷ şehrindenim. Paris'e trenle 15 gün çeker.

⁷ Batı Sibirya'da Tom ımağı kıyısında bir şehir. (çev.)

Dilbilim, Fransız dili ve edebiyatı ve müzik konusunda yüksek lisans için Paris'e gelmişti. Böylelikle babasının müdürü olduğu Tomsk Üniversitesi'nde bu hölümlerin idaresini üstlenebilecekti.

– Cibrân. Lübnanlı... Annesi ve kardeşleri ile beraber Amerika'ya göç etmiş. "İlahi irade", resim sanatında kabiliyetini geliştirmek ve yazarlık eğitimi almak için Paris'e gelmesine yardım etmiş. Kendisi yazmaktan ve resimden büyük zevk duyar... İnsanlara söyleyecekleri şeyler var.

Cibrân bunları İngilizce söyledi. Olga'nın gözlerini soru işaretleri kapladı... Sonra bana döndü...

– Ben de Lübnan dağlarında kaybolmuş küçük bir köyde doğdum. Roma üzerinden Paris'e geldim. Resim, heykeltıraşlık, astronomi, hayat ve hoşuma giden konularda eğitim almak için...

Olga ciddi bir ifadeyle sözümü kesti:

– Bunlar belirsiz şeyler, efendim. İnsanın, uğruna hevesle çaba harcadığı belirli bir amacı olmalı hayatta. Bana avucunu gösterir misin?

"Değerlendirmeyi" yutuverdim. İtiraz etmeden elimi uzattım. Hiçbir şey söylemeden avucumun çizgilerini dikkatle incelemeye koyuldu. Sonra Cibrân'ın avucuna dönüp onu da aynı şekilde inceledi.

Tıpkı onun gibi el ve yıldız falını iyi bildiğimi iddia etmek hoş geldi bana. Yumuşak elini tutup çizgilerini inceledim. Uzun bir süredir insanların avuç çizgilerinin birbirinden ne kadar farklı olduğunu gözlemiş, bunlardan yaratılış ve ahlak ile ilgili bazı sonuçlara varmışım. Ne kadar da şaşırdım. İlk defa olarak hatlarının kıvrımları benimkilere benzeyen bir avuç görüyordum. Hal böyleyken kendi hislerimi süsleyip kıza nispet ederek onu etkilemeye ne engel olabilirdi?

– Senin her şeyi anladığın ama kalbinin derinliklerinde hiçbir şeyi açıkça anlamadığını hissettiğin anlaşıyor. Bu şüphe, araştırma ve anlama isteğini daha da artırıyor. Şansın senin hizmetinde ama sen fırsatları iyi değerlendirip onlardan yararlanamıyorsun.

Olga beni dikkatle dinliyordu. Sonra şöyle dedi:

– Ben böyle şeylere inanmam. Ama yine de söylediklerinde doğruluk payı var... Bu herhalde Doğulu içgüdüsü olmalı.

Bu arada Müdür hanımın masasının arkasında duran saate baktı. Yemeklerimizi yemiştik.

“Yarın görüşmek üzere” diyerek veda edip kalktı, narin narin salınarak kapıya doğru yürüdü.

– Harika bir vücut... Yaradan ne güzel yaratmış!

– Asil biri, kuşkusuz. Nil'in onun bütün varlığına; her hareketine nasıl yansıdığını görmedin mi?

– Harika bir model... Önümüzde oturmayı bir kabul etse!

Kahvelerimizi içiyorduk. Cibrân sigarasını yakmıştı. Kahve ve sigarayı çok severdi. Kadın tiplerini tahlil etmeye başladı. Doğu kadını hakkında kötü izlenimleri vardı. Bu nedenle Doğulu kadına karşı yargıları katıydı. Bu arada kocasını terk eden “Verde el-Hânî”den⁸ söz etti.

Sonra toplumsal durumun tahliline gelerek şöyle dedi:

– İnsanların çoğu, Yûsuf, yalan, ihanet ve aşağılık dehlizinde yaşarlar. Bu tür insanlar yasa ve töre düşmanı olduklarını iddia ederler. Oysa ben ikiyüzlülüğün ve riyakârlığın düşmanıyım. Onlara bunu söyleyeceğim. Belki utanırlar.

– Onlar senin yazdıklarını düşünmeyip utanmazlarsa bu durumda senin uğraşın boşa gitmez mi? Her şey yine eskisi gibi olmaz mı, diyerek Voltaire'in bir ifadesini ekledim: “İnsanların çoğu yalancı, ikiyüzlü, habis, nankör, hırsız, güçsüz, akılsız, dengesiz, düzenbaz, açgözlü, sarhoş, cimri, tamahkâr, kan dökücü, ahlaksız, bağınaz ve korkak olmaya devam edecektir.”

Bu sohbetten sonra lokantadan çıktık ve güzel bir parkta bir süre gezindik. Küçük bir havuzun kenarında biraz durduk. Küçük çocuklar gölde kağıt gemiler yüzdürüyorlardı. Cibrân şöyle dedi:

⁸ Verde el-Hânî: Cibrân'ın Asi Ruhlar (Kaknüs 2002) adlı eserinde yer alan ilk öykü. (çev.)

– Keşke şu çocukların yerinde olsaydım... Beyrut semalarında ki uçurtmaları hatırlıyorum, Yûsuf, en yükseklerde. Bir keresinde Boston semalarında uçurtma uçurmaya kalktım ama polis bana engel oldu.

– Bak, Cibrân, Fransa kraliçelerinin heykelleri... Her biri farklı bir elbise içinde... Tıpkı mankenler gibi.

– Sence de bu kraliçe... Olga'ya benzemiyor mu?

– Yani Olga bu kraliçenin heykeline benziyor demek istiyorsun, değil mi?

Kültür Sanat Merkezi

D'Assas caddesine vardığımızda bir köşede faal bir arı kovanı dikkatimi çekti. Cibrân'la durup bir süre arıları izlemeye koyulduk. Çalışkan dişi arılar, balmumu ve bal yapmak için gerekli temel maddeleri toplamak üzere gidip geliyorlardı. Erkek arılarsa eğleniyor, girişte tembelce duruyor, kraliçe arıların çalışmasına engel oluyordu.

Cibrân latife yaparak şöyle dedi:

– Görüyor musun, bu erkeklerin kanları ne kadar da ağır! Dişiler onları terk edecek olsa hiç kimse bir şey diyemez.

– Bir öykü için harika bir konu, Cibrân. Sen buna bir el at... Bu arada arılar içgüdülerine göre hareket ettiğine göre insanın durumunun nasıl olacağını açıklamayı da ihmal etme.

Cibrân gülerek cevap verdi:

– Bu da Voltaire'den! Bakıyorum onun sözlerini çok kullanıyorsun. Aranızda akrabalık filan mı var?

– Yok, ama yine de onun sempatikliği, yazılarındaki nüktedan ruh ve hiç kimsenin şerrinden kurtulamadığı o keskin dili hoşuma gidiyor. Sanki cinlerle düşüp kalkıyor. En önemlisi, Cibrân, Voltaire, vatandaşlarını ve çağdaşlarını iliklerine kadar titretebildi. Sözünü dinletti, hastalık yerlerini göstererek halkını acı gerçek

ile karşı karşıya getirdi. Voltaire'in çağdaşı Doğulu şahsiyetlerin zihinleri ne kadar da sönük ve donuk. Ondan sonrakiler bile... Sadece laf, şiir ve gazel!

Bu arada Cibrân düşünceye dalmış, benim dediklerimi değerlendiriyordu. Bir süre sonra konuşmaya başlayarak şöyle dedi:

– Doğu toprağı çoraktır, verimsizdir... Havaşı ağırdır, donuktur. “Bozuk” demiyorum. Ben Amerika’yı iliklerinden titretmek niyetindeyim, Yûsuf. Amerikan çevrelerinde sözümü dinleteceğim... Amerikan toprakları verimli, dolarlar kum gibi akıyor. Bütün zenginler gibi onların zenginleri de kör ve bencil olsalar bile... Paranın gözü çıksın; nasıl da kişi ile hedefleri arasında pusuya yatıyor...

Cibrân çoğu kere bu söz ile bitirirdi konuşmasını; durumundan ve ufkunun darlığından şikayet edip göğsünde ve zihninde boğuşan şeyleri ilan ederek uçup süzülme isteğı ile yanıp tutuşarak. Oysa kanatlarında biten tüyler henüz koca bedenini yükseltilere taşıyamayacak kadar tazeydi.

Vavin Caddesi'nde biraz oyalandık. Burada Lüksemburg Parkı ile Montparnasse Bulvarı arasında bazı özel resim ve heykel galerileri vardı. O sıralar bunların arasında bir de küçük bir kültür sanat merkezi vardı. Vitriini her zaman kitap, dergi ve simetrik kübizm tarzı tablolarla güzelce dekore edilirdi. Cibrân'la beraber durup vitrini izlemeye koyulduk. İçeri girmek gibi bir niyetimiz yoktu; hele kitaplar bu kadar pahalı iken. Biz kitaplara bakarken camın arkasından esmer bir genç kızın da bize baktığını fark ettik. Tatlı bir gülümseme ile bizi karşılıyor ve Cibrân'ın ifadesiyle o biçim işveli kara gözlerle kapıyı açıp davet ediyordu bizi:

– Beyefendiler, buyurun. İçerde kitap ve dergi çeşitlerimiz daha çoktur. Kitapları yakından inceleyebilirsiniz. Satın almak durumunda da değilsiniz. Ayrıca yüzde on indirimimiz var.

Biz de içeri girdik tabii. Esmer kızın yanında ondan daha küçük bir genç kız daha vardı. Kumralcaydı. Fetta'n gamzeliydi. Saç-

ları, çekici ve kadınsı bir işveyle omuzlarına salınmıştı... Kumral kız yanımıza gelip konuşmaya başladı. Çocuksu bir eda ile sordu:

– Siz İspanyol musunuz? Yoksa İtalyan mı?

Cibrân eliyle uzakları işaret ederek aynı ifade biçimiyle cevap verdi:

– Biz oradanız... Lübnan'dan. Urşelim yakınlarından ve gökyüzünden...

Kızlar, Cibrân'ın cevabını duyunca gülüştüler. Küçük kızın yüzü parlıyordu; şöyle dedi:

– Ah, Urşelim! Biz Romanyalı Yahudiyiz. Dedemiz Urşelim'de. Öldüğünde kutsal topraklarda gömülüp gökyüzüne, babamız İbrahim'in yanına çıkmak için birkaç sene önce oraya göç etti.

Patlattığı kahkaha açıkça alay kokuyordu. Bu bana sempatik geldi. Ben de ona katılarak güldüm ve şöyle dedim:

– Meto Şaleh'ten⁹ daha uzun bir ömür sürdükten sonra...

Bu arada tanıştık. Büyüğünün adı Susan'dı. Yirmi beşin üzerindeydi. Yani bizim yaşlardaydı. Küçüğü Liyya, on beş yaşlarındaydı. Susan bizim resim ile ilgilendiğimizi öğrenince sordu:

– Hangi tarz?

– Biz klasik tarzı seviyoruz.

Hemen ekledi:

– Klasik tarz artık revaç görmüyor.

Sonra orada burada bulunan tabloları göstermeye koyuldu. Kimisi, kübizm tarzındaydı. Kimisinin de isminin ne olduğunu bilmiyorum. Bunlarda kadın vücudu, çok iri ve oldukça çirkin gösterilmişti. Vücutlar, konkav bir aynada görünüyor gibiydi ya da sanki alay etmek için çirkinleştirilmişti.

Çok abartılmış bir tabloyu işaret edip latifeye karışık nüktedan bir ruh sezdiğim Liyya'ya sordum:

⁹ Arap geleneğine göre Hz. Nuh'un dedesi. Uzun ömür konusunda darb-ı mesel olmuştur. (cev.)

– Bu senin resmin mi, hanımefendi? Bu, senin elbiselerinin altındaki vücut mu?

Hepimiz güldük, Cibrân hariç. Beynine sinir kanı hücum etmişti. O da konuştu ama farklı bir tavrıyla... Tabloları bastonuyla göstererek:

– Bu basit sanatçılar, annelerini, kız kardeşlerini ve sevgililerini unuttular mı? Yoksa onlar bütün hislerini, bütün dengelerini yitirdiler mi? İlahi kutsalı, yani kadın vücudunu böyle bozuyorlar...

Hiddetle konuşuyordu. Liyya dehşete kapılmış ne diyeceğini bilemiyordu. Susan araya girerek onu sakinleştirmeye ve işin ekonomik boyutunu açıklamaya çalıştı:

– Bu tarz talep görmekte.

Cibrân bununla ikna olmuşa benzemiyordu. Öğütlerini sürdürmeye devam etti:

– Taş devrinden bu güne kadar sanatçı, güzelliği; kadının güzelliğini, herhangi bir güzelliği öve gelmiştir. Bu son şarkı mı? Sanat, ticaret için değildir, hanımefendi.

Bu sırada uzun boylu yakışıklı bir genç girdi içeri. Susan onu dükkanın sahibi olarak takdim etti. Akıllıydı. Adam da elini uzatıp bizi selamlayarak kendisini tanıttı:

– Kalmi!

– Cibrân...

Küçük Liyya Cibrân'ın jest ve mimiklerini taklit ederek tamamladı:

– Oradan... Urşelim yakınlarından.

Hemen sanat ve resim hakkında konuşmaya başladık. Kalmi bizim klasik tarzı tercih ettiğimizi öğrenince Susan'ın dediklerini tekrarladı:

– Bu tarz artık revaçta değil.

Cibrân bizden ayrılıp sessiz ve düşünceli bir şekilde kitaplara bakmaya başladı. Kalmi bana yönelerek sanat çalışmalarımızı görmenin mümkün olup olmadığını sordu. Atölyemin yürüyerek beş dakikalık mesafede olduğunu, sanat enstitüsünün saat üçten önce açılmadığını, vaktimin çok olduğunu söyledim.

Cibrân bana Arapça şöyle dedi:

– Sen onunla git. Ben, seni burada bekliyorum, dönünceye kadar kitaplara bakacağım.

Kalmi ile beraber Montparnasse mezarlığının ortasından geçen yolda yürüdük. Koca mezarların arasından geçtik. Şair Baudelaire'in mezarının önünde durduk. Sırtüstü uzanmış heykeline baktık. Taşın rengi, yıllar boyunca yağmur ve güneşten solmaya yüz tutmuştu. Kalmi okumaya başladı:

“Somurtkan sevgilim, siyah mermer mezarın derinliklerinde yattığın an...”

Şiiri tamamlamadan yürümeye devam etti:

– Şimdi şiir zamanı değil.

Froidevaux Caddesi'nden sola döndük. Caddenin üzerinde olan atölyemin kapısını açtım. Kalmi girerken şöyle dedi:

– Burası resimden daha çok bir heykel atölyesi gibi.

Sonra atölyeye şöyle bir göz gezdirdi ve bütün tabloları kısaca gözden geçirdi. Çoğunluğu hâlâ tamamlanmamıştı. Aralarında göğsüne yedi kargı saplanmış oturan bir kadın tablosu da vardı. Kalmi'nin küçümseyerek ya da beğenmeyerek alt dudağını büktüğünü fark ettim. Alnımdan boncuk boncuk soğuk terler döküldü.

– Acaba bu tablo neyi anlatıyor olabilir?

Sakin olmaya çalışarak cevap verdim:

– Yedi acının annesi Bakire Meryem'in portresi. Sevgi rahibesi hemşirem Teresa istemişti. Benim rahibe hemşirelerim var da...

Kalmi bakışlarını gözlerimin içine dikti. Bu bakışlardan rahatsız oldum. Sonra huşu ile eğilmiş dua eden adamın portresini işaret etti. Yine dudak bükerek sordu:

– Peki ya bu tablo?

– Mesih...Zeytin bahçesinde.

– O da sevgi rahibeleri için mi? Bunlar dostum, bizim pratik alanın çok uzağında... Şayet senin tek amacın kendini kurtarmak

ise ve rahibe sevgisi senin çok önemliyse bu, sadece seni ilgilendiren bir mesele. Buna karışacak değilim. Ama eğer para kazanmak istiyorsan, yol bu değil, inan bana. Tarz da bu değil. Bana kulak ver ve kübizmi dene. Başarılı olursan tablolarını alacağıma seni temin ederim. Mesele hesap meselesidir. Bir artı bir eşittir iki. Satış fiyatının yüzde onunu ben alırım.

Bütün bunları Cibrân'a anlattım ve ona Kalmi'nin dediklerini ciddiye aldığımı ve bunu denemeyi düşündüğümü söyledim.

– Bu çetin ve dikenli bir yol, Yûsuf... Kaç kere söyledim sana, sanat ne oyuncaktır, ne de ticaret... Sanat, hisleri ifade etme aracıdır... Sanat, ilahi bir esintidir... Sanat...hislerimi ifade edecek kelime bulamıyorum.

Hislerindeki bu bütüncül yücelmeden sonra yeryüzüne geri dönmüşçesine sözlerini tamamladı:

– Bence sen heykel çalış... Doğuda heykeltıraş bir Arap yok. İlk heykeltıraş sen olursun. Şayet benimle Amerika'ya gelmek istersen orada imkanlar daha geniş.

O zamanlar ne Cibrân ne de ben, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ve sonra Doğu ortamında güzel sanatlar trajedisinin ne ifade ettiğini biliyor değildik.

Dome Kahvesi

Konu bu dönemin, yani Birinci dünya Savaşı'ndan birkaç yıl öncesinin Latin mahallesinde sosyal hayat olunca Dome Kahvesi'ne değinmeden geçmek olmaz. Dome Kahvesi, Raspail ile Montparnasse caddelerinin arasındaki bir köşede bulunuyordu. Oldukça popüler bir kahve idi. Mahalle sakinleri bu kahveyi diğerlerine tercih ederlerdi. Bu da kahvenin sahip olduğu kendine has özellikleri nedeniyleydi. Bu kahve türlü türlü edebiyatçıların, sanatçıların ve düşünürlerin uğrak yeri idi. İlginç insan türleri burada büyük masaların etrafında toplanır; çeşitli ilkeler, felsefeler, sanat ve edebiyat akımları ayrıca dünya daki son gelişmeler hakkında ateşli münakaşalar yapar, tartışırlardı. Arada sırada dekorun tamamlayıcı bir unsuru olan kırmızı fesli, uzun bıyıklı bir mağribi yanaşırdı oturanların yanına. Omuzlarında satışa sunduğu seccade, masa örtüsü, kemer, kravat ve benzeri şeyler olurdu. Ceplerinde de yasak şeyler. Bunları gizli işaretlerle arz ederdi. Nihayet ya bir şeyler satar ya da satamadan geçer giderdi ya-bancı bir dünya dan gelip medeniyetin taşrasında yaşıyormuşçasına.

Dome Kahvesi'nde oturmak başlı başına bir sanattı. Ama bu sanatı maharetle icra etmek, güzelliklerinden yararlanıp sıkıntılarına katlanmak herkese nasip olmuş değildi. Dünyayı türlü türlü zevklerle yaratan ne büyüktür. Örneğin Cibrân bu kahvede oturmaktan kaçınırdı. Birçok kere bana şöyle demişti:

– Bu bir vakit kaybidir, Yüsul.

Cibrân, Amerikan toplumunun tarzını; baş başa sakince konuşmayı severdi. Seine kıyısında ya da eski Paris sokaklarında gezmek hoşuna giderdi. Bu konuda tıpkı dostu Balzac gibiydi.

Ayrıca Cibrân uykusuz kalmayı da sevmezdi. Ne gece, ne de başka vakitlerde. Bünyesi zayıftı. Erkenden uymayı, düşünceye dalmayı ve yazmayı severdi.

Olga da onun gibiydi. Bir gün, bir kere olsun denemesi için Dome Kahvesi'ne beraber gitmeye ikna ettim. Çok sıkıldı, gürültülü ve dumanla ağırlaşmış havadan soluğu kesildi. Bu tecrübeyi sadece bir kere yaşadı. O da topluluk içinde oturmayı sevmezdi.

Oysa biz yani ben, Susan, Liyya, Kalmi, Doktor Casper, heykeltıraş Kristiskov ve diğerlerinden oluşan grubumuz Dome'da oturma sanatında maharet kazanmış ve burada oldukça sivrilmiştik. Erken gelen, masayı kapatıp rezervasyon yapardı. Böylece diğerleri peyderpey geldikçe yer bulacaklarına emin olurlardı... Ben, Guy Laroussi Enstitüsü'nde iki saat resim çalıştıktan sonra şevkle bu eğlenceli toplantılara koşardım.

Guy Laroussi Enstitüsü'nü Catherine isimli İtalyan bir hanım yönetiyordu. Gençliğinde model olarak çalışmış, birçok model yetiştirip emekli olunca enstitünün yönetimini üstlenmişti.

Bayan Catherine'in mesleği ile ilgili bütün konularda ne kadar bilgili olduğu hep aklımdadır. Çevresinde olan biten hiçbir şey ondan gizli kalmazdı. Zaman ona feraseti öğretmişti. Erkek ve kız öğrencilerin sadece gözlerine ve çehrelerine bakmakla zihinlerinde olan biteni anlardı. Olayları çoğu zaman önceden kestirirdi.

Onu ilk defa farklı bir şive ile Fransızca konuşurken gördüğümde İtalyan olduğuna emin olmuş, ben de onunla İtalyanca konuşmuştum. Böylece aramızda bir yakınlık oluşmuş ve bu bana büyük bir avantaj sağlamıştı.

Enstitüde dört tane resim salonu vardı. Birinde model, kırk beş dakika oturur, on beş dakika dinlenirdi. İkincisinde her on beş dakikada oturum değişirdi. Ben ders ücretini ödesem de ödemesem de ne zaman ve nerede istersem orada çalışıyordum. Bana karışan yoktu. Bayan Catherine bana güven duyunca model oturumunu tercih ve salon içi düzeni sağlama yetkisini bana vermişti. Ben de bazen kızlardan yana davranıp onlara kolaylık sağlıyor, mesafe ve ışık hakimiyeti açısından en güzel yerlere oturtuyordum. Böylece gençlerin bakışları üzerimde toplanıyor, bana kızıyorlardı. Olsun, Cibrân'la onların kanlarının ağır olduğu konusunda anlaşmamış mıydık!?

Enstitüde oturumlar, sabah dokuz ile akşam dokuz arasında üç seansta düzenleniyordu. Cibrân, Guy Laroussi Enstitüsü'ne pek uğramamakla beraber genellikle son seansı tercih ederdi.

Değim gibi resim dersinden sonra Dome Kahvesi'ne gitmek adetimdi. Burada arkadaşları hep beni beklerken bulurdum. Ben de yanımda bulunan resimlerden beğendiklerini verirdim onlara. Çok geçmeden bilim, sanat, siyaset ve ticaret hakkında fikir alışverişine daldardık. Bu sohbetler devam ettikçe eder, bir türlü bitmek bilmezdi: Kömürden nasıl şeker elde edilir?... Coquelin¹⁰ ve Van Gogh sanatın mecrasını nasıl değiştirebildi? Pilot Blériot,¹¹ Manş'ı nasıl aştı?... İngiltere nasıl yarımadaya dönüştü?... Alman halkı çalışkan iken İmparator Guillaume¹² niçin zalim?... Fransızlar yenilgilerini nasıl zafermiş gibi sayarlar? Ben bütün bunlardan yorulunca Liy-ya'ya döner, onun güzel saçlarıyla oynayıp "Bu saçlar kimin?" diye

¹⁰ Charles Coquelin (1802-1853): Fransız iktisatçı. İlk iktisat sözlüğü projesini yönetti. (çev.)

¹¹ Louis Blériot (1872-1936): Fransız mühendis, sanayici ve havacı. 1908'de yaptığı tek kanatlı uçakla ilk uzun uçuşu gerçekleştirdi. 25 Temmuz 1909'da Calais'ten Dover'e uçarak Manş'ı geçen ilk havacı oldu. Fransa'da ilk uçak fabrikasını kurdu. (çev.)

¹² Guillaume (1797-1888): Prusya kralı (1861), Almanya imparatoru (1871). (çev.)

sorardım. O da “Liyya’nın” diye cevap verirdi. Ben onun cevabını düzeltir: “Sadece Lî yâ¹³ de. Böylece Arapça cevap vermiş olursun” derdim. Sonra Liyya ile karşılıklı güzel hikayeler ve öyküler anlatırdık birbirimize. Liyya, komik Yahudi hikayeleri anlatmaktan hoşlanırdı. Bazen kulağına fısıldayarak: “Peki ya İbrahim sözünde sadık değil idiye?” derdim. O da gülererek: “Eğer İbrahim sözünde sadık değil idiye o zaman her şey karışır” der ve biraz düşündükten sonra eklerdi: “Doğrusu sadık değildi... Sen ne dersin?”

Liyya, masum bir hileyle beni sürükler; daha çok rahip hikayesi anlatırdı: “Lütfen dostum...kısacık bir öykü.” Ben oyalanıp ağırdan alınca sıkılır ve yol açarcasına: “Bir zamanlar muhterem bir rahip vardı.” derdi. Ben de Şehrazat’ın sanatında doğaçlama ustasıydım. Hikayeyi en kısa yoldan tamamlar ve ikimiz birden kahkahayı basardık. Kahkahalar yükselir, diğer arkadaşlar bizi kıskanırlardı.

Liyya ile böyleydik... Büyük kız kardeşi Susan ise ne zaman başa kalsak aşkın tabiatı ve felsefesi ile ilgili özel düşüncelerini fısıldayıverirdi kulağıma. Nice defalar şaşkınlıkla sormuştu: “Anlayamıyorum, insanlar niçin aşka bu kadar önem verirler? Neredeyse aşkı ilah yaptılar, aşk mabetleri kurdular, en güzel şiirleri aşk uğruna söylediler, savaştılar...Hatta intihar bile ettiler. Aşk hakkında samimi bir şekilde: “Aşk, bir kilo keçiboynuzundaki bir gram baldır” dediler. Bu ne tuhaf bir felsefe. Oysa gerçekte aşk çok sıradan bir şeydir. Su içmek kadar basit. Bu konuda bana katılmıyordun musun?”

Aşk ile ilgili düşüncelerini umursamayınca hemen titiz bir ustalıkla konuyu değiştirir ve benzeri başka bir konuya geçerdi: “Bir Çin seyahati! Bir ay gidiş, bir ay dönüş. Bir ay da Pekin ve diğer şehirlerde. Buralarda el sanatları atölyeleri ile anlaşmalar yaparsınız. Paris’te bunlar revaçta. Daha sonra Paris’te bir yer açmamız bile mümkün.

¹³ el-Huveyyik burada telmih yapmıştır. “Lî yâ” ifadesi Arapça birinci tekil zaminin iyelik hali olup “benim, benimki” demektir. (çev.)

Liyya ile Cibrân'ın arasını yapar, onları dükkanda bırakır, Allah'ın arzında başka yerlere gideriz. Ben seyahat etmeyi severim, sen de seviyorsun değil mi? Hindistan'a, Japonya'ya gider buralarda ticari anlaşmalar yaparız. Kısa bir süre içinde dükkanımız Paris'in en büyük mağazalarından biri olur. Ondan sonra gelsin çuvallar dolusu para. Inan bana dostum, edebiyat ve sanat karın doyurmaz.

Susan işte bu şekilde toz pembe ve heyecanlı konuşmalar yapar, beni galeyana getirirdi. Bir keresinde Kalmi bu ticari planlarla ilgili bazı sözlerini duyunca başını sallayıp alay ederek gülümsemiş ve itiraz etmişti:

– Kendini hiç yorma Susan. Ticaret, dostumuz Yûsuf'un ilgilenebileceği en son şeydir. Baksana bir çift çorap almayı bile bilmiyor, beş franklık bir hesapta bile şaşırıp kalıyor. Paradan kaçıyor gibi geliyor bana. Sanki aralarında bir düşmanlık var. Sanatsal meşguliyetleriyle para kazanacak yerde -beni dinlerse kazanabilir- o gidiyor, hiçbir faydası olmayan boş derslerle vakit geçiriyor: insanlık tarihi, medeniyetin gelişimi, astronomi, din felsefesi. Yeryüzünde maddi açıdan bu derslerden daha yararsız bir şey var mıdır?

Cibrân ile bu konuyu konuşunca, sinirlenerek şöyle derdi: "Çin'e ha! Üstelik gözleri fıldır fıldır işve yapan esmer bir Yahudi kız ile. Üstelik kendisine göre aşk su içmek kadar sıradan olan bir kızla! Yemin ederim ki bu deliliğin ta kendisi, Yûsuf. Bütün varlığımla seni bundan men ederim. Hatta bunun şakasından bile." Bunu söylerken parmağını yüzüme doğrultur, tehdit edercesine uyarırdı. Bu arada ben "Ya kısmette Liyya varsa?" diyerek araya girerdim. Hemen zoraki bir gülüşle başını sağa sola sallayarak sözümü keserdi: "Bir Liyya eksikti." Sonra hemen ciddi bir tavır takınarak şöyle dedi: "Bana göre durum son derece ciddi, Yûsuf! Vaktini nasıl bu şekilde heder edebildiğine şaşıyorum. Bizim, Paris'teki sanat akımının gidişatını anlamaya çalışmamız gerekir. Sanat ve güzelliğe karşı elinden geleni yapan bu çılgınca devrimi. Taklit ya da tabiat-

la uyum ile tabiatı ret arası bu çetin savaşı. Bu sabah bir takım resimler gördüm... Şaşırdım kaldım. Kendi kendime soruyorum: Acaba Leonardo¹⁴ ve Michelangelo¹⁵ tarzına göre tabiattan esinlenme ya da tabiat ile uyum ile bu çılgınların tarzına göre tabiatı ret ne derece doğrudur? Denge, ölçü ve titiz gözlemi ihmal edersek, sağlıklı bakışın gördüğü şekliyle güzelliğin en belirgin görünümlelerini feda edersek ve sanatı en önemli ilkelerinden tecrit edersek ne olur? Çözüm bulmamız gereken meseleler bunlardır, Yûsuf. Susan ve Liyya'nın meseleleri ile Çin'e seyahat meselesi değil.

Bu öğütlerden sonra ben de hemen Cibrân'ın havasına girdim. Gelişme şekillerini hatta Paris'i sarmaya başlayan sanat devrimini tahlil ederek önemli ve derin fikirlere daldık. Sanatçılar ordusunu sınıflara ayırıp muhafazakar olanlarının yanında kocaman soru işaretleri bıraktık.

¹⁴ Leonardo da Vinci (1452-1519): İtalyan ressam. (çev.)

¹⁵ Buonarrotti Michelangelo (1475-1564): İtalyan heykeltıraş, ressam ve mimar. (çev.)

Cibrân'la Louvre Müzesi'nde

Pazar günleri Louvre Müzesi'ne giriş ücretsizdir. Böyle olunca amatör sanatçılar, sanat öğrencileri ve özellikle parasız olanları Pazar günlerini Paris'in ve dünyanın en zengin müzesi olan Louvre Müzesi ziyaretine ayırırlardı. Ben ve Cibrân diğer günlerimizi düzensizlik ve bohemlik karmaşası içinde değişik ilgiler, genel ve özel aktivitelerle geçiriyorduk. Bazen herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerdik ama bunu gurur meselesi yapmadan herkes kendi yoluna giderdi. Her şeye rağmen bir konuda hiçbir zaman anlaşmazlık olmazdı: Her Pazar, Louvre Müzesi'nde buluşmak. Tıpkı kutsal yerleri ziyarete niyet etmiş hacılar gibi büyük bir istek ve sonsuz bir arzu ile niyet eder ve ölümsüz şaheserlerle dolu geniş salonlarına saatlerce süren ziyaretler yapardık. Bir yandan eski Mısır, Sümer, Asur, İran, Yunan ve Roma'nın ileri ve yüksek uygarlıklarına ait eserler, diğer tarafta yirminci asrın başlarına kadar çıkan Rönesans eserleri...

Bir gün heves ve ilgimizin zirvesindeydik. Bir süre Mısır eserlerinin önünde durup elinde kalemle bekleyen "yazıcı" heykeline hayranlıkla baktık. Sonra bir grup Yunan eserinin önünde durup zafer

Tanrıça'sı Semiramis¹⁶ ve aşk Tanrıça'sı Venüs de Melos heykeline hayranlıkla baktık. Rönesans tabloları arasında bir süre durup Mon-na Lisa Gioconda ve diğer heykellere ve tablolara baktık. Her ikimiz de gece gündüz bir odada bunlarla kalsaydı başka bir şey istemezdi. Bir keresinde büyüleninceye kadar sanat abidelerine ve şaheserlerine baktıktan sonra Cibrân'a döndüm. Gözlerim büyük bir hamasetle parlamıştı. Hatta yaşlar süzölmeye başlamıştı. Şöyle dedim:

– Bütün bu koca sanat kültürünü çöpe mi atalım?... Büyülenmiş bazı kimseler sanatın zirvelerine ulaşamayınca yeni bir şey keşfetme ümidiyle tarzlarını değiştirmeyi yeğlediler. Sonuç, kargaları bile güldüren ucube kopya çalışmalarından başka bir şey olmadı.

Bu müdafaa Cibrân'ın hoşuna gitmişti ve Cibrân adeta sarsılmıştı. Ansızın çoğunlukla etrafında konuşup hiçbir zaman meydan okumaya cesaret edemediğimiz asıl konuya girdi. Sonra yüksek sesle bir kahkaha patlattı. Salondaki herkes duydu bu kahkahayı. Sonra devam etti:

– Bugün nabzın güçlü atıyor Yûsuf... Hoşuma gitti. Ama ne yazık ki gerekçen güçlü değil. Sence bu gürültünün ardında bir “şey”in varlığı kaçınılmaz değil midir? Her şeyden önce bu “şey”i anlamaya çalışmamız gerekir. Ancak bundan sonra hoşumuza giden, hislerimize ve mizaçlarımıza uyan tarzı takip etme özgürlüğümüz olur. Tablo, heykel ve herhangi bir sanat türünde gözün kolaylıkla kavradığı, çizgilerine renklerine ve anlamlarına aşına olduğu tür, genellikle çok soğuk olur, insanın uykusunu getirir hatta bunlara bakan neredeyse esnemekten alamaz kendini. Gözün hemen anlayamadığı tür ise farklıdır. Bu tür, hayal gücünü harekete geçirir. Yorulduktan sonra ulaşılan heyecan ve anlayışta büyük bir keyif vardır. Sen de bana katılmıyor musun, Yûsuf, bunun derin düşünme çabası olduğuna? Bu yaratıcılıktır. Yaratıcılıkta bütün lezzetlerin üstünde bir lezzet vardır.

¹⁶ Semiramis: Efsanevi Babil kraliçesi. Askolon şehrinin gölde yaşayan Tanrıça Derketo ile Kaystre'nin kızı. (çev.)

Burada sözü ben aldım. Cibrân söylemek istediklerini söylemişti. Şimdi benim konuyla ilgili görüşümü açıklamama gelmişti sıra. Dedim ki:

– Evet... Bu güzel bir söz... Bu günlerde sanat gazetelerinde ve dergilerde dile getirilmekte ve buradan herkesin diline düşmüş durumda. Ama ben bütün benliğimle inanıyorum ki sanatın ezeli bir özelliği vardır. Güzellik ve mükemmellik kendisi için önemli olmayan, sadece çirkinleştirilmiş ve abartılmış resimler beğenen, tabii, tartışmasız, eşsiz ve güzel çizgilerden ayrılan sanatçı, müsaade edersen Cibrân, açıkça ifade etmeliyim ki benim takdirime layık değildir. Bunların çalışmalarının gelecekte bu salonlarda yeri de olmayacak.

Zaten sanat eserleri sanatçının yaşadığı çevredeki özel izlenimleri değil midir? İşte ben etrafıma bakıyorum. Paris'in bütün çevreleri asil bir güzellik şakıyor. Ancak modern sanatçıların haya duymadan maddeye dökmek için yarışıp durdukları bu peçesiz çirkinliklerin hiçbir izini göremiyorum. Ben mi körüm yoksa ne?

Cibrân sözlerimi keserek araya girdi:

– Bu izlenimler akıllarında belirmiş de olabilir, Yüsun.

Sonra parmağını yüzüme doğrultarak ekledi:

– Bu üzerinde derin derin düşünmeye değer, güzel bir konu. Bu akşam bu konuyu düşünceğim.

Ben aynı heyecanla sözlerimi sürdürdüm:

– Lütfen şu pencereden Taylor Bahçesi'nin üstündeki şu alana ve Seine'nin akışına bir bak. Uyuklayan tozlu ışık nasıl da şeffaf bir kuşak gibi Paris'in çehresinde süzülüyor. Ben uzun bir süreden beri dünya da her kentin kendine has özel bir havası, sihirli bir rengi ve güzel bir çehresi olduğunu düşünüyorum. Tıpkı bakirelerin yüzü gibi. Her çehrenin kendine has fattan bir rengi ve sağlığı vardır.

Ben konuşuyordum. Cibrân da bütün duyularıyla dikkat kesilmişti. Düşlü gözleri ise uzaklara gömülmüştü. Ben bu benzetmeyi yapınca şöyle dedi:

– Büyük şehir dedin de... Atina'yı görmeyi ve Akropol'un¹⁷ harabelerinde oturmayı ne kadar da isterdim. Eğer bir gün Minerva¹⁸ mabesinde dua etmezsem ve eğer ayaklarım Roma, Floransa ve Venedik topraklarına basmazsa, yüreğimde hep bir hasret olacak. Ne mutlu sana Yûsuf. Sen bu şehirleri gezdin, oralarda yaşadın. Bu şehirlere gitmenin bir yolunu bulmalı. Sence biraz tasarruf yapsak böyle bir seyahat için gerekli parayı biriktirebilir miyiz? Sen dil biliyorsun. Bu durumda rehber parasını biriktirmiş bulunuyoruz.

Burada kahkahayı bastık. Sonra şöyle dedim:

– Bu şehirlere seyahat çok pahalıya patlar. Susan haklı değil mi?... Para! Çin'de bile olsa.

Cibrân başını salladı ve her zamanki sözünü tekrarladı:

– “Paranın gözü çıksın. Nasıl da kişi ile arzuları arasına giriyor.”

Louvre Müzesi'nden çıkıp Seine kıyısında yürümeye başladık. Eski kitaplara, sanatsal resimlere bakıyor, sohbet ediyorduk. Kederli akşam, sihirli sıcak renklerini salmaktaydı Paris'in üstüne. Cibrân akşamın bir parçasıymış gibi endişeli ve üzgündü. Bir ara bana dönüp şöyle dedi:

– Benjamin Franklin yirmi beş yaşında hikmet ve marifetin zirvesine ulaşmayı koydu kafasına ve istediğine ulaştı... Oysa biz yirmi yedi yaşındayız. Büyük emellerimiz var. Ama hangisini gerçekleştirebildik? Allah aşkına söyle Yûsuf, sence bende düzeltebileceğim bir eksiklik var mı?

Aynı masumlukla cevap verdim:

– Ben de aynı soruyu sana soruyorum, Cibrân.

Bu sıralar ruhi durumumuz tamamen böyleydi işte. Bütün bunları sanki daha dünmüş gibi çok iyi hatırlıyorum.

¹⁷ Akropol veya Akropolis, Atina'da, aşağı kente yüz metre yüksekten bakan kalkerli kayalık. Önceleri siyasi bir merkez ve kale iken, Pers istilasından sonra tapınak haline getirildi. (çev.)

¹⁸ Minerva : Eski Roma Tanrıçası, Yunan Tanrıçası Athena'nın benzeri. (çev.)

Olga ile Sohbet

Paris Lüksemburg Sarayı, Fransa Temsilciler Meclisi'nin merkezidir. Ağaçlarla kaplı bahçesinin D'Assas Caddesi tarafında, dalları simetrik demir parmaklıklara bağlanmış armut ağaçları vardır. Bahar günlerinde bu dallar alımlı taze tomurcuklara bürünür, çok güzel bir manzara oluşur. Arılar ahenkli vızıltılarla bu tomurcukların üzerinde dolanır dururlar. Çiçekler meyveye dönüşünce bahçıvan bunları bahçeyi gezen ziyaretçilerin gözleri önünde tek tek ayırır, haşerelerden korumak için birer birer yapraklara sarar. Meyveler olgunlaşınca Temsilciler Meclisi Başkanı'na hediye olarak sunar.

Bu bahçede armut ağaçlarının yanı sıra büyük kavak ve kına ağaçları da vardır. Ağaçların arasında çiçeklerle bezenmiş yeşil çimenlikler yer alır. Birbirinin boynuna dolanmış bu koca ağaçlar arasında تنها bir yerde çimlerin üzerinde uzanmak, Olga'nın çok hoşuna giderdi. Burada kitap okur ve yazı yazardı. Bazen ben de onun bu hoş ve sakin oturumlarına katılırdım. Birimizin aklına bir fikir geliverince hemen diğerine açardı. Bunu da yüksek seviyeli bir fikir tartışması takip ederdi. Bu konuda ilk sıra genellikle Olga'nın olurdu.

Bir keresinde böyle köşeme çekilmişken birden bana şöyle bir soru sordu:

– İkimizin durumu çok ilginç bir tesadüf değil mi? Sen doğu Akdenizlisin, yani batı Asyalısın ben de doğu Asyalıyım. Bizim burada; fettan şehir Paris'in bu güzel bahçesinde buluşmamız çok ilginç bir tesadüf değil mi? Bu tek kelimeyle bir düşün!

Sakin bir şekilde konuşuyordu. Bu arada bakışlarını evcil serçelere çevirdi. Bisküvi kırıntıları atarak onlarla oynayıp eğlenmeye başladı. Serçeler önce sakınarak yaklaşıyor, sonra biraz daha cesaret alıyor, güvende olduklarından emin olunca omuzlarına, kollarına ve kucağına konuyorlardı. Hatta elleri arasındaki bisküvileri gagalamaya bile cüret ettiler. Bazen kanat çırparak bazen de sakın sakın bisküvileri yemeye çalışıyorlardı. Bütün bunlar olurken ben bu sevimli yaratıkları ürkütüp kaçırmamak için tamamen hareketsiz kalıyordum. Aynı şekilde Olga'nın son derece duru ve masum düşüncelerini de dağıtmak istemiyordum. Bir süre sonra Olga şöyle dedi:

– Ben ailemin tek çocuğuyum. Babam, Kont Lev Tolstoy'un arkadaşıdır. Annem, kontesin uzaktan akrabası olur. Çocukluk yıllarımda annem ve babam beni Tolstoy ailesinin yaşadığı Yasnaya Pol-yana'ya götürürlerdi. Kont Lev, beni kucağına alır, benimle oynardı. Ben de bir çocuğun bütün haylazlığı ile onun sakallıyla oynardım. Kendisi bu sırada babamla çeşitli konularla ilgili sohbetlerine dalmış olurdu. İyi hatırlıyorum. Bir gün Alman filozof Nietzsche'nin ilkeleri hakkında düştükleri fikir ayrılığı yüzünden neredeyse kavgaya girdiler. Babam Nietzsche hayranıydı. Ben yıllar sonra onun bazı eserlerini inceledim. Babamın görüşlerinden etkilenmiş olduğumdan değil, öğrenmek amacıyla inceledim.

Bu arada bana Nietzsche'den bir şey okuyup okumadığımı sordu.

– Hayır

Serçelerin bir bisküvi kırıntısı üzerinde savaşı andırır didişmeleriyle ötüşmeleri yükseldi. Olga parmağıyla çok nazik bir şekilde onları azarlıyordu: “Kavga yok, işte size yeni bir bisküvi, yiyeceğinizi ama kavga etmeyin.” Sonra yine konuya döndü.

– Kont Lev, babam için çok uğraştı. Çar, babamı, Duma (parlamento)¹⁹ üyeleri arasına soktu. Babam ilk Duma'nın ilk başkanıydı. Bu durumda ben de neredeyse saraya girip Alexandra Fyodorovna²⁰ maiyetine katılmış olacaktım. Ama siyaset, babamın hoşuna gitmiyordu. Babam, kendi tercihiyle siyasetten ve saraydan uzak kalmayı yeğledi ve oradan uzakta bulunan Tomsk Üniversitesi'ni yönetmek istedi. Bir keresinde bana dediklerini çok iyi hatırlıyorum: "Saray, sevgili kızım, havanın kokuştığı yerdir. Rahibin biri istediğini yapıp güzel kadınların ahlakını bozmaya başladı... Ahiret yakındır, der Kont Lev."

Bir süre susup oynatarak eğleşen evcil serçeleri izledikten sonra ekledi:

– Zavalı Kont Lev... Şimdi karısıyla adeta savaş halinde. Karısı, anneme yazıp kötü gidişattan söz etmiş... Annem de Paris'e giderken Moskova'ya uğrayıp Yasnaya Polyana'yı ziyaret etmemi ve kontese yetmişini aşmış kocasının yaşamına karışmamasını, ona karşı çıkmamasını nazikçe tavsiye etmemi istedi. Kontes ile karşılaştıktan sonra onun kocasından, makamını ve Rusya'nın en büyük yazarına yaraşan imajını korumasını istediğini anladım. Kontun çiftçi elbiselerini giyip sadece evin içinde değil dışında da yalın ayak yürüdüğünü, hizmetçiler dururken çamaşırlarını kendi elleriyle yıkadığını gözlerimle gördüm. Hiçbir ziyaretçiyle, uzak yerlerden gelenlerle bile görüşmediğini, hiçbir sebep göstermeden kimseyi kabul etmediğini, bunda ısrar ettiğini, çiftçilerle oturup kalktığını gördüm. Çoğu gayri menkul ve toprağını da çiftçilere bağışla-

¹⁹ Duma: Konsey, meclis, çarlık Rusya'sında meclislere verilen ad. Bu meclisin rolü ve üyeleri devirlere göre değişiklik gösterir. 1905'ten 1917'ye kadar seçim yoluyla kurulan yasama meclislerine de дума adı verildi. 1905'te Çar'ın fermanıyla kurulan bu meclisin yasama gücü vardı ve bütçeyi onaylıyordu. 1917'de toplanan Milli Meclis думanın yerini aldı. (çev.)

²⁰ Aleksandra Fyodorovna (1872-1918): Rus İmparatoriçe. Çar II. Nikolay'ın eşidir. Fyodorovna, 1917'de tutuklanmış ve ailesiyle beraber idam edilmiştir. (çev.)

miş. Bu konuda bana şöyle demişti: “Bir çiftçinin pabucu Olga, bana göre bütün zenginliklere, bütün onurlara bedeldir. Ben eşrafı tanımırım... Bir süre onlarla beraber oldum... Ben de onlardan biriydim... Hiç unutmuyorum. Bir keresinde sarayların birinde yemek içki, eğlence ve dans ile geçirdiğim bir gecenin sonunda sabah vakiti zavallı arabacının beni beklerken aşırı soğuktan donup oturduğının üzerine nasıl yığıldığını hiç unutamam. Ah sevgili kızım, bu sahneyi nasıl unutabilirim? Seni temin ederim bunun devam etmesi imkansız. Ahiret yakındır.”

Olga sözlerine devam etti:

– Kont’un benimle rahat konuşmasını ve şefkatli insancıl bir tarzda bana açılmasını fırsat bilerek aralarını bulmak amacıyla kontesin ismini fısıldadım. Ama Kont Lev sinirlenip gözlerini bana dikmekten başka bir şey yapmadı. Kesin bir ifade ile şöyle dedi:

– Evlilik hayatını tam bir dayanışma içinde sürdürmek erkek ve kadının görevidir.

Bununla ne kastettiğini tam olarak anlayamadım. Tekrar bir şeyler söylemeyi denedim. Ama hemen atılıp sözümü kesti ve ayakları üzerine doğrulup sözlerini tamamladı:

– Biz, sevgili kızım, derine nüfuz edemeyen aptalca bir hayat yaşamaktayız. Çünkü hayatı terk edecek kadar cesaretimiz yok.

Böyle dedi, beni şaşkınlık ve hayretler içinde bırakarak çekip gitti.

Sessizce geçen bir süreden sonra Olga sözlerine devam etti:

– Babam şimdi Rusya’daki son durumlardan rahatsız olan bazı kimselerle ilişki içinde. Hangi reformu, hangi devrimi düşünüyorlar bilmiyorum. Vladimir isimli bir arkadaşının siyasi bir kongreye katılmak üzere Londra’ya giderken Paris’e uğrayacağını yazmış. Babam ona yardımcı olmamı ve görevine katkıda bulunmamı istiyor. Bunu yapabileceğimi de nereden çıkarıyor? Ben siyasetten tiksiniyorum... Ayrıca derslerimi ihmal etmek de istemiyorum.

Sonra yanakları solgun bir gül rengine bürünmüş bir halde özel bir ses tonuyla ekledi:

– Bu yeşil çimenler, arkadaşlarım serçeler, bu neşeli dakikalar...

Olga bütün bunları söylerken ben onu can kulağıyla dinliyordum. Hatta daha fazlasını yapıyordum. Gözlerimle ve yüreğimle temiz ve saf yüzünün mimiklerini, kibar ellerinin jestlerini izliyor, ne kadar ahenkli ve uyumlu olduğunu düşünüyordum. Gözlerimi onun gözlerine dikip dalıyordum. Nihayet ıslak hava bizi okşamaya başlamış, bu arada sanat enstitüsünün açılış saati gelmişti. Olga yumuşak küçük elini bana uzattı. Bende kalkmasına yardım ettim. Sonra alımlı ve kadınsı hareketlerle omuzlarındaki şalını düzeltti. Otların üzerinde yan yana yürüdük ve Lüksemburg Parkı'ndan çıktık.

Olga ansızın düşüncelerimi bölüverdi. Her ikimizi de yeni bir havaya sokmak istemişti sanki... Şöyle dedi:

– Arkadaşın Cibrân çok hoşuma gidiyor. O, yükseklerle ulaşma konusunda çok hırslı. O konuştuğu zaman, sanki başının etrafında bir hilal görüyorum. Onu dinlemek çok hoşuma gidiyor. Sözleri her zaman güzel ruhunun güzel kokusunu yayıyor. Acaba hayatında bir kadın var mı? Yani mutlaka hayatında bir kadın vardır.

Cevap istercesine bana baktı.

– Belki de... Bu çok normal. Ancak onun duygusal hayatına karışmak benim tabiatıma yaraşmaz.

– İyi yapıyorsun. Çünkü kişinin duygusal hayatı sadece kendisine aittir.

Bu arada Vavin Caddesi'ndeki kültür sanat merkezine ulaşmıştık. Ayrıldık. Olga kültür merkezine Susan'ı görmeye gitti. Ben de sanat enstitüsüne doğru yürümeye devam ettim.

Resim salonundaki ders, beni tam iki saat, ömrünün baharında bir genç kız olan daha yılan kendisini elma yemeye teşvik etmeden önceki haliyle annesi Havva gibi uryan olan modelin önünde oturttu. Bedeninin her hareketi, her duygusu başka bir güzeldi, hayat doluydu. Herkes hayranlıktan daha öte bakışlarla bakıyordu ona. Peki benim neyim var? Acaba ne oldu bana? Neden elleri kibar, cildi duru, kumral saçlı hatun beni ondan alıkoyuyor? Neden Olga'yı

aklımdan çıkaramıyorum? Onun her kelimesi kulaklarımda çınlıyor, önümde uzanmış uryan model üzerinde yoğunlaşmama engel oluyor ve model bana kaskatı bir kaya gibi görünüyor.

“Kont Lev, beni kucağına alır, oynardı benimle. Ben de onun sakallarıyla oynardım...”

“Kendisi şimdi karısıyla adeta savaş halinde...”

“Evlilik hayatını tam bir dayanışma içinde sürdürmek kadın ve erkeğin görevidir.”

Nihayet sonunda: “Cibrân'ın hayatında bir kadın var mı?”

Bahar Fırtınası

Sanat enstitüsünden çıkıp Dome Kahvesi'ne doğru yürüdüm. Kahvede Kalmi ve Doktor Casper ile karşılaştım. Doktor Casper, Pasteur Enstitüsü'nde mikropların yapısı üzerine araştırma yapan Belçikalı bir gençti. Doktor çok geçmeden kalkıp şöyle dedi:

– Sizi birbirinize emanet ediyorum. Benim bir randevum var.

– Tatlı bir kızla mı?

– Hayır! Can çekişen bir hasta ile.

Dışarıdan bir bahar fırtınası esintisi erişti kulaklarımıza...

Bilemiyorum Kalmi bana dönüp şöyle derken kafasında neler vardı:

– Her insan gamlarının heybesini sırtında taşır... Bana öyle geliyor ki dostum senin yükün hafiftir. Sen dik yürüyorsun... Resimlerin, resimlerin nerede?

Yanımda bulunan birkaç resmi ona uzattım. Onları incelemeye koyuldu. Her birine ayrı ayrı uzun uzadıya baktı. Sonunda şöyle dedi.

– Bu resimler de para ediyor. Bunlara da talep var.

– Yanımda epey var bunlardan. Bundan sonra onları sana bırakayım.

– Sen gerçekten iyi niyetlisin Yüsuf. Ama ticari kafa, işte o yok. Gülüştük. Sonra Kalmi sözlerini şöyle sürdürdü:

– Bu sabah bir sinema yapımcısı ile beraber arkadaşın Cibrân'ı ziyaret ettik. Yazdığı öyküleri anlattı bize. Ne yazık ki film için uygun olmadıklarını düşündük. Onun psikolojik hâli, onlarca yıl önce yaşadığım hâli hatırlattı bana. Cibrân hislerine çok güveniyor, düşüncelerinde samimi. Zihninde uçsuz bucaksız bir dünya kaynamakta. Yeteneklerini kullanmak istiyor. Ama dostum unutmam ki biz ölümsüz edebi şaheserler zengini olan Paris'te yaşıyoruz. Balzac, Flaubert, Zola, François²¹ ve benzerlerinden sonra meydanın Fransızca'yı bile iyi bilmeyen bir yabancıya kalması kolay değildir.

Burada Cibrân'ı savunmamın bir görev olduğunu hissettim. Kalmi'nin sözünü keserek şöyle dedim:

– Fakat Cibrân kağıdını Amerika'da oynamak düşüncesinde. O bunun için hazırlık yapıyor. Orada onun yeteneklerini takdir eden ve ona çok önem veren dostları var. Ayrıca Cibrân, İngilizceyi tıpkı İngilizler kadar iyi biliyor. Bunun için Amerika ortamında kolaylıkla hareket edebilir.

– Benim bir fikrim var, dedi Kalmi, sen ve Cibrân büyük paralar kazanabilirsiniz, burada, Paris'in bağrında. Şark kıyafetleri giyip bir sarık taksanız, biraz ilginç ve kapalı bir şeyler üzerine tasvir türü bir şeyler denesenez, tabii bazı hanımefendiler ve reklam sanatında deneyimli mağaza sahiplerinin yardımıyla. Bu aralar Paris'in havası bu tür şeyler için oldukça müsait.

– Bu sözlerinden bize sihirbazlık yapmayı önerdiğini mi anlamalıyım? Tövbe estağfurullah. Rica ederim arkadaşım, bu tür parlak önerileri bir daha tekrarlama, hele Cibrân'ın yanında. Şimdi bu olanları unutalım. Sen Paris'e niçin ve nasıl geldiğini anlat.

²¹ Anatole François Thibault (1844-1924): Fransız romancı ve eleştirmen. 1921'de Nobel Edebiyat Ödülü aldı (cev.)

Sözlerim çok açıktı ve emir gibiydi. Kalmi başladı anlatmaya:

– Yirmi yaşlarında Bucharest Üniversitesi'nde eğitimimi tamamlamıştım. Edebiyata ve yazmaya merak sardım. Bazı başarılar bile elde ettim. Bu başarılar ümitlerimi daha da körükledi. Zaten bu yaşlarda böyle şeyler doğaldır. Sonra bir kıza çılgınca aşık oldum. O da aşkıma karşılık verdi. Evlenip mutlu olmayı düşlerken korunç bir gerçeğe tosladık. Dinlerimiz farklı olduğu için mutlu olmamızın imkansız olduğunu söylediler. Ben Yahudiyim. O ise Hristiyan. Üstelik bir papazın kızı. Sonunda istememesine rağmen onu sevmediği biriyle evlendirdiler. Çılgına döndüm. Küplere bindim. Aklım başımdan gitti. Artık tabiat sınırlarının dışında kalan her şey yapay gelmeye başladı bana. Yapaylıkları saymaya giriştim ama sayılamayacak sayıda olduklarını gördüm. İnsanların iliklerine kadar yapaylıklara batmış olduğunu gördüm. Tıpkı denizde yüzen balıklar gibi yapaylıklar içinde yüzüyor insanlar. Baş, boyundurukların altında kalıp çökenlere yazık. Bunları kırmaya uğraşan fakat eli sopalı, bileği kamçılı zalim ve despot kaderi karşısında görüverenlere yazık. Ne kadar acı çektiğimi bir benim bildiğim bu bunalımdan sonra başımdan geçenleri devrimci, duygusal bir öykü halinde yazmayı düşündüm. Bu fikrimi bir yayıncıya açtım. Dehşet içinde “Benim ocağımı mı söndürmek istiyorsun?” dedi.

– Fikrimi geri çevirmekle kalsa bu iş burada bitmiş olacaktı. Fakat beni arkamdan vurdu; gözlem bürosuna ihbar etti, böylece bu sırrım da açığa çıkmış oldu. Haber yayıldı. Hahama ve din adamlarına ulaştı. Bunlar da durumu hemen veliaht Prens Ferdinand ve Prenses Maria'ya bildirmeyi ihmal etmediler. Bunun üzerine arkadaşlarım Paris'e kaçmamı tavsiye ettiler. Paris'te halam vardı. O da benzer şartlardan dolayı çocuklarıyla Paris'e sığınmıştı. Kocasını ise burada cehalete ve zulme kurban gitmişti.”

Burada Kalmi'nin hayatını alt üst etmiş olan bu acılardan etkilenerek biraz olsun teselli etmek için onun sözlerini kestim:

– İyi yapmışsın, erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır.

Dışarıda fırtına şiddetlenmişti. İçeri girenlerle beraber soğuk hava şiddetle üstümüze yürüyordu. Arada martılar gibi çevremizde dolanıp yiyecek isteyen küçük kızlar da vardı. Bu arada Doktor Casper geri geldi ve hastanın ölmüş olduğunu söyledi. Biraz düşündükten sonra da ekledi:

– Gerçek şu ki kardeşlerim, insan ölünce gerçekten ölüyor. Bu dünya da yaşamak bir tür kokuşmadan başka bir şey değildir.

Sonra Martin'in kahveye gelip gelmediğini sordu. Kalmi, gelmediğini söyleyince asabi bir şekilde oturdu ve bir kase soğan çorbasını höpürdetti. Sonra da kalktı ve tedirgin bir şekilde gitti. Beni ve Kalmi'yi kötü hava nedeniyle tenhalaşmış bulunan kahvenin o sıcak köşesinde öylece otururken bırakarak...

Biraz sessizlikten sonra Kalmi aklına gelivereni söyledi:

– Bu sabah Cibrân Bey'in yanından çıkarken sakın bir şekilde içeri giren bir bayan gördük. Sanırım Amerikalıydı. Sanki kendi evine girer gibiydi. Kadın, dostum, sadece kadın, erkeğin soğuk ve vahşi havasını ısıtır. Evinin havası bir kadın tarafından ısıtılmayan kimseye ne yazık!

– Bakıyorum üşümüşsün, dedim, emin ol dostum, fırtınadan sonra hava dinecek ve güneşli günler geri gelecek, çok sıcak günler de...

Beraberce kahvenin girişine döndük. Kapıda martıya benzeyen üç tane güzel kız görünmüştü. Biri Martin idi. Kalmi, Martin'i çağırıp doktorun onu sorduğunu, kendisinin çok karamsar ve tedirgin bir halde bir kase soğan çorbasını adeta yutup gittiğini söyledi. Martin şöyle dedi:

– Ben de sıcak bir çorba içmek istiyorum.

Arkadaşları da aynı isteği ifade ettiler. Bunun üzerine Kalmi garsona ılık çalarak yüksek sesle bağırdı:

– Bize beş kase getir, bir tabak kızarmış patates, bir şişe de kırmızı şarap.

Alçak bir sesle ekledi:

– İnsan bir kere bu dünyaya gelir.

Hemen yemeye ve içmeye başladık. Bu sırada Kalmi kızlara takılmaya başladı. Ben de ona yardım ediyordum. Sonra yeniden hayat trajedisini tahlile yöneldi, ben de onunla beraber. Bu sırada Martin kulağıma eğilerek gizlice fısıltıyla sordu:

– Lütfen bana açıkça söyle, Allah var mıdır, yok mudur?

Bu dünya da her tür soruyu beklerdim de bu soruyu beklemezdim. Özellikle bu şartlarda ve bu havada, hele Martin gibi Parisli bir kızın ağzından. Ne diyeceğimi bilemedim. Fakat yeniden ve ısrarla soruyu tekrarladı:

– Kültürlü ve bilgili olduğun ortada. Neden soruma cevap vermeyip içimi kemiren bu tedirginlikle baş başa bırakıyorsun beni?

Ona dedim ki:

– Bu soruyu arkadaşın Doktor Casper’e sordun mu? O da kültürlü ve bilgili.

– Evet sordum, bir keresinde var diyor, diğerinde yok diyor.

Kalmi bu sözü kısmen duydu ve manasını anladı ve hemen kaşlarını kaldırıp burnunu dikerek yorum yapmaya başladı:

– Erkeği Allah’ın varlığına inanıp inanmamaya sevk eden genellikle kadındır.

Ben de tamamladım:

– Bu durumda erkek eğer Allah’ın varlığına inanma ihtiyacı duyuyorsa karmaşıklıkla derinleştikçe hiçbir şey ifade etmez hale gelen teolojik tartışmaların delillerine gerek duymaksızın inanabilir. Kant, sekiz yüz sayfa, Spinoza bilmem kaç sayfa yazdı. Daha nice-leri, Allah’ın varlığını ispat için ciltler dolusu kitaplar yazdılar. Bununla beraber hâlâ pek çok kimsenin kalbini şüpheler ırmalamakta, saf duygularını bulandırmakta.

Martin şöyle dedi:

– Keşke sadece Allah’ın var olup olmadığını kesin bir şekilde bilebilsem.

Ona dedim ki:

– Gönlünü ferah tut bayan. Emin ol ki Allah her yerde vardır; her şey onun varlığına tanıklık etmektedir.

Kızlardan biri başıyla tasdik etti ve galip gelmiş gibi bir eda ile Martin'e şöyle dedi:

– Beyefendi haklı. Ben Allah'ın var olduğunu söylemedim mi sana?

O sıcak köşede birbirimize sokulmuş olarak bizi gören hiç kimsenin ama hiç kimsenin hatta bir peygamberin bile o soğuk gecede Dome Kahvesi'nin o sıcak köşesindeki sohbetimize paha biçileceğini sanmıyorum. Evet sanmıyorum.

Süryanice

Bir gün sonraydı, modeli bekliyorduk, Cibrân şöyle dedi:

– Anlat bakalım ne var ne yok? Dün gece Paris’in üzerinde fırınlar eserken sen nerede sabahladın?

– Kalmi, Doktor Casper ve birkaç kızla beraber Dome Kahvesi’nin sıcak bir köşesine sinmiştik.

Cibrân şöyle dedi:

– Kalmi dedin de aklıma geldi. Dün gece yanıma geldi. Yanında da bir sinema yönetmeni vardı. Herhalde öykülerim kabul görmedi. İmlarından öykülerin film için uygun olmadığını anladım. Aslında ben de şimdiye kadar yazdığım her şeyden memnun değilim, Yûsuf. Bazı özel hislerimi anlatmayı denedim. Bu tür hislere ilgi duyan insanlar çok az. Zaten bunlar henüz benim istediğim seviyeye ulaşmış değil. Ben insanlara söyleyecek bir şeyimin olduğuna inanıyorum ama henüz vakti gelmemiş. Kalmi ve doktor ne dedi sana?

– Pek çok şey... Bir tanesi Kalmi’nin başından geçip tabiatın sınırları dışında cereyan eden her şeyin yapay olduğuna inanmasına sebep olan bir aşk öyküsü. Casper karamsarlığı daha da öteye götürüp bu dünya da yaşamak bir kokuşmadan başka bir şey değildir, dedi.

Cibrân başın sallayarak yorum yaptı:

– Bütün bunlar doğru olabilir ama bunlar soğuktur, karanlıktır, kalbi karartır. Hayat, Yûsuf, serpilmeye süslenmeye, şiire ve sevgiye gereksinim duyar. Eğer bunlar olmasaydı insanlar hayattan sıkılır ve usanır; ölümü yaşama tercih ederdi.

Ben de şöyle dedim:

– Kızlardan birinin bana ne sorduğunu tahmin edebilir misin? Çok ciddi bir şekilde Allah'ın var olup olmadığını sordu bana.

Cibrân soruya güldü ve bir sigara yakıp dumanını içine çekti, sonra havaya üfledi ve ekledi:

– Sen ne cevap verdin? Senin amcan patrik, üstelik sen de ilahiyattan anlıyorsun.

Daha cevap vermeme fırsat bile vermeden sözlerini sürdürdü ve dini inançların aslını tahlil etmeye başladı, eskilerin tanrılarını saydı, eski insanların genellikle tek tanrısının olduğunu aralarında tanrının varlığından şüphe edenlerin bile bulunduğunu anlattı. Sonunda şöyle dedi:

– Din ve dindarlık hakkında yazma düşüncem var.

Adetim üzere vaktini ilahiyatla heba etmemesini söyledim. On-
dan önce ciltler dolusu kitapları yazılmıştı. Ama mesele olduğu gibi kalmaya devam etti. Zaten yeryüzünde herkes kendi inancından memnundur. Annesinden doğar doğmaz kendisine telkin edilen dinin tabiatını benimsemiştir.

Cibrân'daki bu yazma heyecanı üzerine dedim ki:

– Niye bu kadar yazmak istiyorsun?

Cibrân şöyle dedi:

– Belki de bir içgüdü, Yûsuf. İyi hatırlıyorum, daha çocukken “uhrutuş” a başladığımda, evet, o zaman bile, resimlerimi satıp kazanmayı düşlerdim. Yine, güzel bir öykü okuduğumda güçlü bir his, beni öykü yazmaya iterdi. Şimdi de kitaplarımın bir gün bana para kazandıracağına inanıyorum. İnan bana, ben gerçek keyfi, resim yaparken ve yazarken yaşıyorum.

Şaka yaparak Kalmî'nin Doğu kıyafetleri giyip ilginç tasvirler yapma öğüdünü söyledim Cibrân'a. Şiddetle itiraz ederek şöyle dedi:

– Hayır, asla. Bu çok saçma. Sihirbazlık bizim işimiz değil, Yûsuf. O sabah model her zamanki gibi gelmedi. Cibrân yemeğe davetliydi. Ben de ayrılıp Madam Baudé Lokantası'na gittim.

Akşamleyin sanat enstitüsünde işim bittikten sonra akşam sohbeti için Dome Kahvesi'ne gittim. Doktor Casper, parmağını sallayıp tehdit ederek karşıladı beni.

– Gel, Mösyö Yûsuf, otur yanıma. Ben de seni bekliyordum. Aramızda halledilecek bir hesap var. Martin'e niçin Allah'ın var olduğunu söyledin?

Ben de gerçekten bir hata yaptığımı sanmıştım. Bir genç kızın Allah'a inanmasında ne gibi bir sakınca olabilir ki? Hem bu onun için daha iyi değil midir? Ayrıca Parisli bir güzelin ilahiyat ile ilgili sorularını duymaktan daha güzel ne olabilir? Dedim ki:

– Sen yanıyorsun, dostum. Eğer bunu duymak hoşuna gitmiyorsa o zaman sen de mikroplar alemi hakkında konuşmakla yetinmelisin. Senin ihtisas alanın bu. Elbette o da faydalı bir alan.

Daha az heyecanlı bir ifade ile şöyle cevap verdi:

– Mesele şu Allah'a inanma düşüncesini sömürenlerdir.

Kapı tarafından bazı sesler yükseldi, o tarafa döndük; gelenler bizim arkadaşlardı. Susan, Liyya, Kalmi ve bazı tanıdıklar. Aralarında bir de yabancı vardı. Garson koşarak geldi ve masaları birleştirdi. Halka genişledi ve tanışma başladı. Yabancı, ismimi duyup Cibrân'ın “Oradan...Lübnan'dan...Urşelim yakınlarından” şeklindeki sözlerini ve hareketlerini taklit eden Liyya'yı dinledikten sonra büyük bir neşe ve sevinçle Lübnanlı bir Doğulu ile tanıştığı için çok memnun olduğunu söyledi.

Kendisi Bohemya'nın başkenti Praglıydı. Doğu dilleri özellikle de Süryanice ile ilgileniyordu. Bana Süryanice bilip bilmediğimi sordu. Başım la hafifçe evet anlamında işaret ettim. Ama hiç kasılmadım. Çünkü Süryanice bilgim çok sınırlıydı. Küçüklüğümde merhum dedem peder Mihâil'e yardım etmek için öğrenmişim. Tek bir kelimeyi bile anlamadan cümleleri papağan gibi tekrarlıyordum.

Yabancı, büyük bir ilgi gösterdi ve Süryanice bir cümle söylememi istedi. Dilin tınısını duymak istiyordu. Bana doğru eğilip dik-

katle dinlemeye koyuldu. Arkadaşlar da nezaket gereği ona katıldılar. Susan ve Liyya bile. Hepsi benim söyleyeceklerime kilitlendi. Gözlerin ve kulakların bana kilitlendiğini görünce oyalanmadan "Mın folotın dısmayo 'ire iştadar" dedim. Liyya ahenkli ve alaycı kahkahasını patlatıverdi. Kalmi, bu, lbraniceye benziyor dedi. Bohemyalı bilgin o kadar duygulandı ki neredeyse gözlerinden yaş boşalacaktı. Cümleyi bir daha kelime kelime söylememi rica etti. Kendisi de peşimden tekrarlıyordu. Sonra başka bir ibare istedi. Ben de isteğini hemen ve daha yüksek sesle yerine getirdim: " 'Al 'itro dıbismi tube dıhletih moroyo nedabareyn vebza dıkotolafın."

Oryantalist bilgin açıklama yapmaya başlayınca herkes şaşırды kaldı, yüzlerini şaşkınlık ifadeleri kapladı: "Araplar, Yahudiler ve kilise ruhani geleneğine göre Süryanice, ilk insan olan babamız Adem'in dilidir. Bazı bilginlere göre Tevrat'ın ilk nüshası Süryanice idi. Mesih ve öğrencileri bu dili konuşuyorlardı." Sonra Lübnan'da Marunilerin²² dini ayinlerinde hâlâ bu dili kullandığını duyduğunu söyledi ve yaşayan gelenekleri araştırmak için bu günlerde Doğuya gideceğini ifade etti. Bana tavsiye mektubu vermemin mümkün olup olmadığını sordu. Ben de arkadaşım olan Lübnan Başpiskoposu'na ve Maruni patriği olan amcama olmak üzere iki tavsiye mektubu verebileceğimi söyledim.

Bu sırada kapıda Martin göründü. Doktor Casper hemen ayağa kalktı. Konuştuklarımız üzerine, gider ayak yorum yapmayı da ihmal etmedi:

– Hım!.. Şimdi anladım niçin onun tarafını tuttuğunu ve kızlara onun var olduğunu öğütlediğini. Siz akrabasınız.

Sonra veda etti ve gitti.

²² Maruniler: Beşinci asrın başlarında Asi vadisinde Aziz Marun (ö. 410) ve öğrencileri etrafında toplanan bir Doğu Hristiyan Ortodoks mezhebi. Maruniler, Katolik Roma ile uyum içinde oldular. Sekizinci yüzyıldan sonra Lübnan'a yerleştiler. Cibrân, Mihâil Nu'ayme ve Emin er-Reyhâni gibi Yûsuf el-Huveyyik de Marunidir. (çev.)

Bir Gece Gezintisi

Cibrân, sanat enstitüsünde resim salonuna girdi. Koltuğunun altında evrak çantası ve kalemleri vardı. Dalgındı, uzun uzun baktı modele. Genç bir kızdı model, çıplaktı, masanın üzerinde sırt üstü yatmıştı; bıkkınlık ve bitkinlik belirtileri vardı üzerinde. Cibrân ise memnun görünmüyordu; gözlerini bana dikti. Sonra yaklaşarak kulağıma fısıldadı.

– Bu zavallıya acıdım. Şimdi resim yapmak istemiyorum. Bu kasvetli ve kederli havada nefesim daralıyor, boğulacak gibi oluyorum.

Kağıtları ve kalemleri Madam Catherine'e bırakık. “Modeli mi beğenmediniz?” diye sordu tedirgin bir halde. Sonra bize iyi bir gezinti dileklerini ifade etti.

On dakika yürüdük. Voltaire Parkı'na vardık. Voltaire heykelinin önünden geçtik. Cibrân şöyle dedi:

– Bu senin patrik amcan. Ona selam ver.

Ben de cevap verdim:

– Git yaklaş ona. Eteğini öp, gözün gönlün açılsın, yüzün böyle asık durmasın, neşe gelsin gönlüne.

Bir süre durup köprünün altından akan sulara baktık. Coşuyor, çağlıyor, kıyıya vuruyordu. Tabiatın güç ve görkeminin eşsiz ve ürkütücü bir tablosuydu bu. Gecenin karanlığı ve suyun yüzeyinde parıldayıp raks ederek öfkeli çılgın dalgalara meydan okuyan hafif ışıklar da bu ürkütücü tabloya heybet katıyordu.

Söze başlayan Cibrân oldu. Oysa ben onun düşünmeye daldığını sanmıştım:

– Olga öğleden sonra bana uğradı. Nehir sularının yükselmesiyle piyano çalıştığı bölmenin rutubet kapladığını söyledi. Bu nedenle piyanoyu benim eve getirmek için izin istedi. Bence bu imkansız. Ev zaten dar. Ayrıca genellikle öğleden sonra arkadaşlarım ve tanıdıklarım geliyor. Bence senin evin daha uygun. Girişi caddeye bakıyor ve sen bütün öğleden sonra evde bulunmuyorsun. Olga bildiğin gibi hoş ve nazik bir kız. Hiçbir şekilde rahatsızlık vermez sana. Sana onun asil ve güzel ahlak sahibi olduğunu söylediğimde yanılmamışım. Ayrıca geniş kültürü ona olan hayranlığımı daha da artırdı. Fransızca ve Rusçadan başka İngilizce ve Almanca da biliyor. Bana Rus yazar Tolstoy ve Alman filozof Nietzsche'den söz etti. Anlattığı düşünceler ve yaptığı yorumlar ona olan hayranlığımı bir kat daha artırdı. Ah, Yüsuf, kadınla erkek arasında ne büyük farklar var. Sanki bütün kadınlar aynı cinsten değil gibi.

Bu arada Notre-Dame Katedrali'ne yaklaştığımız. Meydanda bir süre durup giriş ve alınlıktaki şekillere baktık. İhtişamın zirvesiydi. Şöyle dedim Cibrân'a:

– Bu mabet, ülkenin kızı Azize Meryem şerefine inşa edildi.

Bu sırada bir delikanlı ile genç bir kız geçti yanımızdan. El ele tutuşmuşlardı. Fısıldaşarak konuşuyorlar, neşe ve mutluluk içinde gülüşüyorlardı. Azize Meryem'i unutan Cibrân şöyle dedi:

– Acaba ne söylüyorlar? Yavan şeyler...kuşkusuz. Ezeli aşkın şarkısından bir kıta... Aşk sarhoşlukları için bir hazırlık. Tutuşan bu ateşten sonra duygular soğuyunca tartışma başlar ve peşinden ayrılık gelir. Kimi zaman bu aşkın sonucu yeni bir çocuk olur. Bes-

lenir, gelişir, büyür ve o da ezeli tiyatronun sahnesini yeniden oynar. Varlık okyanusunda kısa bir dalga...

Bu arada eski Paris sokaklarına ulaşmıştık. Fakir Saint Julien Kilisesi'nin arkasında Cibrân bana sordu:

– Bu papaz ne yaptı sence?

Cevap verdim:

– Fakir Julien'i mi kastediyorsun? Şehit olarak ölmesi dışında ne yaptığını tam olarak bilmiyorum. Roma İmparatoru pagan Julien'in²³ yaptıklarını ise iyi biliyorum.

– Sen papazlardan çok paganlara yakınsın. Bana öyle geliyor. İyi, hadi anlat bakalım pagan dostunun yaptıklarını.

– Her şeyden önce Paris'te yaşamayı severdi. Bizim gibi zevk sahibiydi. Sonra amcası İmparator Konstantin'in yanlışını düzeltmeye çalıştı. Olympos ilahlarının mabetlerini yeniden kurmaya girişti. Onlara yardım etti. Kavgaların büyüyüp yayılıverdiği Doğru havasından uzaklaşmak için Bizans yerine Paris'i ülkesine başkent yapmayı düşündü.

Cibrân herhalde bunlarla yetinmiş olmalıydı ki sözü değiştirdi. Balzac'ın hikayelerini, onun kapkara gecelerde hikayelerine malzeme toplamak için bu sokaklarda nasıl gezdiğini anlattı. Gerçekten de her sokak, her kapı, her pencere ve her karaltı, hayatın trajedileri, oyunları, güzellikleri ve çirkinlikleri hakkında birçok şey çağrıştırmaktaydı.

Bu derin düşünmeler arasında Cibrân meçhul dünyasına dalıyor, soru soruyor ya da sorar gibi yapıyordu.

– Peki biz, biz kimiz? Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Bu dar sokaklarda şaşkın hayaletler gibiyiz. Oysa birazcık ötedeki büyük caddede unutulma okyanusunda kaybolmak üzere bir insanlık deryası akıp gitmekte. Hayat çok ilginç. Sırlarını, amaçlarını ve gayelerini tek bir harf ile dahi olsa kim söyleyebilir ki?

²³ Julianus Apostata (331-363): Roma imparatoru. Julius Constantius'un oğlu. (çev.)

Bu gece gezintisinde Cibrân'ın söylediği her şeyi hatırlamıyorum. Ama onun psikolojik durumunu çok iyi hatırlıyorum. Ayaklarını sürüklüyor, bedenini soğuk toprağın üzerinde taşıyordu. Ruhu ise sonsuz fezada uçmaktaydı. Düşüncesi uçsuz bucaksız yerlere yayılmıştı.

Sorbonne Enstitüsü'ne yaklaşmıştık. Küçük bir parkın ortasında dikili bir heykelin önünde durup şapkamı çıkardım ve heykeli selamladım. Sonra Cibrân'a şöyle dedim:

– İşte bu o büyük şair Dante. On dördüncü asrın başlarında Paris'i ziyaret etmişti. Hayranları, hatırasına bu heykeli diktiler.

Cibrân sordu:

– Cehennem çevirisinde neredesin? Kaç kere bana Cehennem'den bir şeyler okuyacağına dair söz verdin? Bu geceden daha uygun bir vakit olamaz her halde, ne dersin?

Benim eve yöneldik. Bu öneri hoşuma gitmişti. Daha hızlı gitmek için Denfert Meydanı'na gidip tramvaya bindik. Yol boyunca Cibrân'a bu büyük şairin büyüklüğünü anlatıp tahliller yaptım.

– Dante, Homêros ve Virgilius'tan sonra üçüncüdür. Onları geçtiği de olmuştur. İlk modern şairdir. Her konu ve her duygu ile ilgili mutlaka derin, açık ve net bir şekilde bir şeyler söylemiştir. Daha on yaşında bir delikanlı iken Beatrice'i²⁴ sevdi. Beatrice ise daha küçüktü, ancak daha yirmisinin baharını bitirmeden ölüm aldı götürdü onu. Dante daha sonra siyasi sebeplerle sürgün edildi ve en sevdiği şehir olan Floransa'dan uzakta yaşamaya başladı. Bir gün büyük bir azap içinde iç geçirirken yüreğinin derinliklerini atasözü niteliğindeki şu söz kaplar:

“Ah! Ne zordur insanların basamaklarından inip çıkmak.”

Sözlerimi şöyle tamamladım:

²⁴ Beatrice: Dante'nin İlahi Komedya'ya kadar bütün eserlerinde yücelterek andığı kadın. Kimilerine göre Beatrice, Folco Portinari'nin 1280'de ölen kızıdır. (çev.)

– Bütün bunların ötesinde Dante kendisini en büyük şairler sırasına katan ölümsüz şiirler söylemiştir. Kendisi hiçbir zaman gönlünün sevgilisi Beatrice’i unutmamış, ismini şiirlerinde anmıştır. Onun gökyüzü yolculuğunun biricik kılavuzu sanki Beatrice’tir. Kimilerine göre şiirine ilham verip bu ilhamı canlı tutan bu kılavuz kesinlikle Beatrice’tir, başkası olamaz.

Cibrân sözlerimi kesti. Dante hakkında söylediklerim onu mest etmişti.

– Dante, Giotto,²⁵ Angeliko, Botticelli,²⁶ Leonardo, Michelangelo, Machiavelli ve daha nicelerinin içinde yaşadığı şartları görmek için Floransa’ya gitmeyi ne kadar çok isterdim. Eğer Fiesole zirvelerine tırmanamazsam gözlerim açık gidecek.

Bu arada benim eve ulaşmıştık. Cibrân sordu:

– Yiyecek bir şey var mı evde? Şiir sohbeti karın doyurmaz.

Eve girip biraz soluklandıktan sonra Cibrân’a bir kase yoğurt, marmelat ve bir paket bisküvi getirdim. İki fincan da kahve yaptım. Sonra divanın üzerine oturduk. Cibrân elini çenesine dayamış beni dinliyordu. Ben de Dante’nin aşktan söz ettiği beşinci kasidenin çevirisini okuyordum.

Çeviriyi okuyordum; bazı ifadeleri de İtalyanca söyleyerek yorumlar yapıyordum. Etkileyici ve duygusal yerlerde sesimi yükseltiyordum. Nihayet son mısraa ulaştım:

“Yığıldı kaldı, cansız bir beden nasıl yığılırsa.”

Hamasetle okudum ve okuyuşumun ondaki etkisini anlamak için Cibrân’a baktım. Cibrân ise başını önüne eğmişti, gözleri buğuluydu. Onun kendini salmış yarı uyumuş bu hali karşısında yüksek sesle gülmekten alamadım kendimi. Hayıflanarak niçin güldüğümü sordu. Dedim ki:

– Gülmek geldi içimden.

²⁵ Giotto di Bondone (1267-1337): İtalyan ressam. (çev.)

²⁶ Botticelli (1444-1510): İtalyan ressam. (çev.)

Hemen ekledi:

– Ben de uyumak istiyorum. Gözlerimden uyku akıyor. Bu divanın üzerinde uyuyacağım.

Ayakkabılarını ve paltosunu çıkarıp uzandı.

Paris'te sade bir hayat yaşıyorduk. Cibrân, Boston'dan bana yazdığı bir mektubunda şöyle demişti:

“Her akşam zihnim gelip Paris evleri arasında süzülüyor... Her sabah sanat mabetleri arasında ve düş vadilerinde geçirdiğimiz o günlerle uyanıyorum.”

Olga, piyanoyu evime taşımıştı. Öğleden sonra evi ona bırakacaktım. Anahtarı da kendisine teslim etmiştim. O da rahatlamış, sanatsal resimler, kitaplar ve çiçekler arasında kendini avutmuş ve şevk ile piyano çalışmaya çekilmişti. Zaman zaman beni ve Cibrân'ı çağırıp Beethoven ve Tschikovski'nin hoşumuza giden bestelerini çalıyordu. Rus semaverinde de sürekli çay suyu kaynardı. Gelirken biraz kek ve helva getiriyor, çay demleyip müzik ve sanat ile ilgili çeşitli konularda sohbet ediyorduk. Hiçbir şey dostluğumuzun duruluğunu bulandıramazdı.

Olga her birimize birer tane sim işlemeli, siyah kadife Rus şapkası hediye etmişti. Beraber gece gezintilerine çıkarken bu şapkaları giymek hoşumuza giderdi.

Madam Baudé Lokantası

Georget ögle yemeğimizi getirirken, Lüksemburg Parkı civarındaki küçük lokantayı kapatıp Leopold Robert Caddesi yakınlarında, Raspail Bulvarı'nda Madam Baudé Lokantası'nı açmayı düşündüğünü söyledi. Biz de Cibrân'la konuyu değerlendirdik. Sonunda bu yeni lokantanın bize uygun olacağına karar verdik. Bu lokanta, benim evimle Cibrân'ın evinin tam ortasındaydı. Ayrıca özel sanat galerilerine de yakındı.

Yazın başlarındaydık. Lokantanın önündeki geniş kaldırımda da masalar açılmıştı. Masaların etrafında yeşillikler ve çiçekler vardı. Burada oturur, kendimizi bir bahçenin ortasında hissederdik.

Madam Baudé Lokantası, Latin mahallesindeki ilk modern çehreli lokanta idi. Yani sanatsal açıdan bu lokanta hâlâ yaygın olan klasik kisvelerden soyunmuştu. Ahşap pervazların çizgileri, Müdür hanımın bürosu, kapılar ve pencereler sade ve düz olmak yerine, sanat devriminden alınan esinle, büyük yapraklara benzeyip ilginç dekorlarla biten kıvrımlı şekillere bürünmüştü.

Madam Baudé'nin çehresine ise devrim dokunmamıştı. Onun çehresi her türlü şaibeden uzak, duru bir halde klasikliğini korumaktaydı. Elli yaşlarındaydı Madam Baudé. Kocaman bir kafası vardı. Yüzü yuvarlaktı. Ağarmış pürüzsüz saçları, yüzünü çepeçevre sarmaktaydı. Gözleri kartal gözü gibi keskindi. Özellikle de uzaklara bakarken ya da parmağını dikip garsonlardan birini herhangi bir konuda uyarırken...

Ben ve Cibrân lokantaya uğrayınca saygıyla selamlardık Madam Baudé'yi. O da bize bir anne şefkatiyle gülümserdi. Bu, garip filan değildi. Çünkü biz önemli müşterilerdendik. Normal müşteriler garsonlara beş sent bahşiş verirken biz on sent veriyorduk. Garsonlar da kendi aralarında bizim Lübnan prensleri olduğumuzu fısıldaşırlardı. Georget bizi görür görmez hemen en güzel masayı ayırır, iyi yemekler takdim eder ve bütün müşterilerden farklı bir muamele gösterirdi bize. Bu özel iltifat ve bizi diğerlerinden ayıran bu muamele hoşumuza giderdi. O güzel günlerde en iyi ve en pahalı bir öğün yemeğin fiyatı iki frankı bulmazdı.

Madam Baudé Lokantası'nda bu şekilde bize izzet ikram ediliyordu. Biz de gerçek prensler gibi oturuyor, istediğimiz gibi konuşup tartışıyorduk. Bir yandan büyük emellerin kapısını aralayıp tahliller yapıyor, bir yandan da küçük ve kıymetsiz ayrıntılara giriyorduk.

Bazen sanat enstitüsünde çalışmak içimizden gelmeyince, Cibrân'ın da randevusu yoksa Montparnasse Bulvarı'nda gezintiye çıkardık. Bu gezintiler çok hoşumuza giderdi. Köşedeki Leyla Kahvesi' ne kadar yürürdük. Burada birer fincan kahve içer, heykeltraş Rude'un²⁷ eseri, Mareşal Ney'in²⁸ kılıcını "iler!" çekmiş heykeline bakardık. Daha sonra Observatoire Parkı'na doğru ilerler, güzel

²⁷ François Rude (1784-1855): Fransız heykeltıraş. (çev.)

²⁸ Michel Ney (1769-1815): Moskova prensi, Fransa mareşali. Kral taraftan Yüksek Meclis Mahkemesi tarafından ölüme mahkum edildi. (çev.)

havuzun kenarında durup gamsız çocuklar gibi bakışlarımızı heykeltıraş Carpeaux'nun yapıtı (Dünyayı taşıyan) Dört Kıta heykeline dikedik. Dört kadın; her biri, şekil ve hatlarıyla dört kıtadan birini temsil etmekte. Hepsi güzel, hepsi çıplak, alımlı hareketlerle yer küreyi yukarı kaldırmakta.

Gerçek bir sanat şaheseri! Etrafında her yandan sular çağlamakta. Dört mevsim yeşil ağaçların gölgesi geniş yolun her iki yakasına düşmekte. Hiçbir zevk, Fransız zevkini aşamaz. "Doğru ya, biz Paris'teyiz!" derdi Cibrân aşırı bir hayranlıkla.

Şimdi gözlerimi kapatıyorum. Hemen Cibrân'ın silueti doğuyor zihnime; sempatik gülümsemesi, sıcak sesinin tınısı, her zaman bir şeyler anlatan elinin hareketleri ve bir şeyler soran parmakları hafızamda canlanıyor. Sanki hâlâ onunla beraber Lüksemburg Parkı'nda yürür gibiyim. Sola dönüyor, sarayın karşısındaki alanda ve bahçenin kenarında oturuyoruz. Şimdi sanki Cibrân'ın sesinin yansıması duyar gibiyim kulaklarımda:

– Biz Paris'teyiz, Yûsuf, önümüzdeki şu zengin parkta bu yolda nice büyük bilginlerin ve hünerli sanatçıların ayak izleri vardır. Puvis de Chavannes,²⁹ Carrière,³⁰ Balzac, Alfred de Musset,³¹ Victor Hugo, Pasteur, Curie, Taine³² ve Renan'ın³³ nefeslerini hissediyorum. Bana öyle geliyor ki ben de bu yolda onların izindeyim.

– Ve esinler... Taze ayak izlerini göremiyor musun? Olga'nın ayak izlerini örneğin.

Cibrân her zamanki ince tebessümüyle gülümsüyor. Gözlerini yarı kapatarak bakıyor bana. Ben de onu büyük adamlar hülyasıyla baş başa bırakıp esinleri düşünmeye dalıyorum.

²⁹ Puvis de Chavannes (1824-1898): Fransız ressam. (çev.)

³⁰ Eugène Carrière (1849-1906): Fransız ressam ve taşbaskı ustası. (çev.)

³¹ Alfred de Musset (1810-1857): Fransız şair. (çev.).

³² Hippolyte Taine (1828-1893): Fransız filozof, eleştirmen ve tarihçi (çev.)

³³ Ernest Renan (1823-1892): Fransız yazar. (çev.)

Uzun bir sessizlikten sonra Cibrân soruyor:

– Burada yakınındayken Azize Genevieve'i³⁴ ziyaret etmeye ne dersin? Epey oldu Azizeyi görmeyeli. Onun şebnemlerini özlemişim.

Böylece hiç vakit geçirmeden parktan çıkıp Soufflot Caddesi'ne doğru yürüdük. Nihayet karşıda mühendis Soufflot'nun³⁵ devrimden hemen önce inşa ettiği koca Panthéon³⁶ mabedi görüldü. Ne kadar görkemli! Bir mabet diğerrinin üstünde yükselmiş, kubbe de her ikisinin üstünde.

Bu mabet, Paris halkının şefaathçisi Azize Genevieve Kilisesi'nin kalıntıları üzerine inşa edilmişti. Büyük devrim günlerinde büyük adamlar buraya sığınmış ve adına Panthéon denilmişti. Ön tarafına da "Vatan, büyük adamlarına teşekkür eder" yazılmıştı. Devrim sona erince bina tekrar kiliseye çevrildi. Daha sonra Fransa Cumhuriyeti burayı büyük adamlar merkezine çevirdi. İşte biz de içeri giriyoruz, büyüklük ve ihtişam mabedine girer gibi.

İlk önce Puvis de Chavannes'in yapıtı Azize Genevieve tablosuna baktık. Cibrân bu tabloya hayrandı. İşte Azize, odasının önündeki balkonda narin boyuyla dikilmekte. Başında beyaz bir şal var. Bir eliyle şalın bir kenarını tutmuş. Diğer eli duvarın üzerinde. Mehtap ışığı altında uyuyan şehre ve sakinlerine bakmakta. Ölümsüz bir sanat yadigarı!

³⁴ Genevieve (422-512): Paris'in koruyucusu azize. Aziz Germanus tarafından Tanrı hizmetine adanan Genevieve, Paris'te çilesini doldurmuş; Hun seferi (451) sırasında Attila'yı Paris'e saldırmaktan vazgeçirmiştir. Hayatı kısım en efsaneleştirilmiştir. (çev.)

³⁵ Germain Soufflot (1713-1780): Fransız mimar. XVI. Louis devri klasik üslubun en büyük temsilcisi. (çev.)

³⁶ Panthéon: Paris'te Quartier Latin'de bulunan anıt. 1812'de tamamlanan bu anıtın planı Yunan haçı biçimindedir. Ünlü Fransız kişileri burada gömülmüştür. (çev.)

Bu kadın bir zamanlar Attila'nın³⁷ savaşçı ordusu karşısında titreyen Paris halkının korkusunu dindirmişti. Attila beşinci yüzyıl başlarında Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları'nı yenmiş, şehirleri yıkıp harap etmiş, sonra da Fransa'yı Paris kapılarına kadar işgal etmişti. Kendisi hakkında "Atının ayaklarının bastığı yerde ot bitmez."denilmişti. Attila daha sonra Paris'e yönelerek şehir surlarına dayanmıştı. İşte Genevieve, surların dışında onu karşılıyor. Karşısına dikilip onunla konuşuyor. Acaba ona ne dedi? Hangi dilde konuştu? Ses tonu nasıldı? Bakışları nasıldı ki dev gibi Attila'nın atının başını çevirip onu Paris'e dokunmaktan vazgeçirdi?

Cibrân dalgın bir şekilde şöyle dedi:

– Yüzündeki huzurdan daha hoş, daha derin bir şey var mı?

Sözü ben tamamladım, ona katılıp başımı sallayarak bakışlarını tablodan ayırmadan:

– Olacaksa resim böyle olmalı. ya da olmamalı.

Sonra ikinci bir tabloyu incelemeye koyulduk. Duvarı boydan boya kaplayan bu tablo Azize'nin ölümünü anlatır. Bu tablo, C. B. Lawrence'in yapıtıdır. Klasik tarz bu tablo kelimenin tüm anlamıyla soğuk kaçmış, adeta esnetiyor insanı, uykusunu getiriyor, ruhu olmayan bir tablo. Aklıma bir özdeyiş geldi: "Mükemmel güzellik belirli bir ekole has değildir, sanatçının duru hislerinin yalın ifadesidir, yani yapılamayan kolaydır."

Cibrân şöyle dedi:

– Sana daha önce de birkaç defa söylediğim gibi Yûsuf, üstat Lawrence'in sanatından zevk almıyorum. Hatta çoğu zaman ondan iğreniyorum. Ben bana ait olan, kendi tarzımı oluşturmak istiyorum.

³⁷ Attila (400-453): Batı Hun İmparatorluğunun en büyük hükümdarı. Hristiyan dünyası Attila'yı Tanrı'nın kılıcı şeklinde nitelemiş onun Tanrı tarafından doğru yoldan sapanları cezalandırmak için gönderildiğini düşünmüştür. Attila'nın "Atının ayaklarının gittiği yerde ot bitmez" dediği belirtilir. (cev.)

“Ben de öyle” dedim.

Bu arada rehber yüksek sesle bağırıyordu: “Mezarlığın kapısı açık! Mezarları gezmek isteyenler!”

Biz de diğer insanlarla beraber indik. Rehber yüksekçe bir yere çıkıp parmağıyla bir mezara işaret ederek yüksek bir sesle ve bir papağan edasıyla başladı bağırmaya: “Burada Voltaire yatmakta. Büyük filozof, büyük yazar, büyük şair...” Sonra başka bir mezara işaret etti: “Burada Jean Jacques Rousseau yatmakta. Büyük yazar, büyük düşünür...” Başka bir mezara döndü: “Burada Victor Hugo yatmakta. Büyük şair...”

Cibrân kolumu tutup kulağıma fısıldadı:

– Büyüklüğe doydum. Şimdi nehir kıyısında dolaşmak istiyorum.

Dedim ki:

– Ben de seninle geliyorum. Ben de doydum.

Yavaş yavaş kafilenin arasından sıyrılarak merdivenden tırmanıp dışarı çıktık ve nehir kıyısında Saint Michel Bulvarı'na doğru yürüdük. Vitrinlerdeki kitaplara ve tablolara baktık. Saint Michel Bulvarı'ndan inerken Cibrân büyük yazarlardan ve bunların ülkelelerinin kalkınmasında oynadığı rolden söz etmeye başladı.

– Voltaire ve Rousseau on sekizinci yüzyıl sonlarında Fransa'nın beynidir. Onların Panthéon'un kubbesi altında yatmaları tesadüf değildir.

Ben de dedim ki:

– Ama Kral XVI. Louis'in onlar hakkında ne dediğini biliyor musun?

– Devrimcilerin giyotine çektiği şu Bourbon'u³⁸ mu kastediyorsun?

– Ta kendisini. Mabet hapishanesindeyken adalet sarayının yakınlarında Voltaire ve Rousseau'nun bazı kitaplarını gördü. Tiksinmesini şöyle dile getirdi:

³⁸ Bourbon hanedanı: Avrupa'nın en büyük eski hükümdar sülalelerinden biri. (cev)

“Bu iki adam Fransa’yı yıktı. Bourbon Krallığı’na kastetti ve bilfiil yıktı.”

“Napolyon da şöyle demiş: Bourbonlar, edebi harekete ve sonuçlarına uyanık bir göz ile baksaydı yıldızları sönmemiş olacaktı. Rousseau ve Voltaire büyük değildi, sadece onların çağdaşları küçüktü.”

– Bu doğru, dedi Cibrân, ama kitapların halkların hayatının şekillenmesinde önemli bir etkisi var. Edebiyatçılar ve düşünürler halkı düşünmeye teşvik ederler. Fransa, Voltaire ve Rousseau ile düşünmeye başladı. Napolyon bile onları düşünmekten alıkoyamadı. Sence Doğu’da bu mucize ne zaman başlayacak? Doğu ne zaman ve kim ile başlayacak düşünmeye?

– Cibrân ile!...

Hamaset, heyecan ve güvenle cevap verdim. Ama Cibrân yüzüme baktı. Onunla yalnızca alay ettiğimi sandı. Başını kaldırıp yüksek sesle şöyle dedi:

– Evet, Doğu, Cibrân’la başlayacak düşünmeye!

Sözünü ben tamamladım:

– Ve hemşehrileri onun için devasa bir panteon yükseltecekler!

Bu arada Seine kıyısına ulaşmıştık. Kıyı boyu kitaplar sergilenmişti tezgahlarda...

Martin

Her zaman Cibrân'la beraber olduğum ya da Cibrân'ın benimle beraber olduğu izlenimini uyandırmak istemiyorum. Birçok kere bir hafta boyunca, bazen daha da fazla birbirimizi görmediğimiz olurdu. Öyle ki karşılaşınca Cibrân hemen sorardı:

– Bütün bu kadar süre nerede saklandın? Ruhani kızların durumu nasıl?

Ben de hemen cevap verirdim:

– Çok iyiler, sağlığına duacılar.

Beraber geçirdiğimiz vakit, Paris'teki en verimli zamanlarımızdan olmakla beraber, ben çoğu defa Seine kıyısında tek başıma dolaşırdım. Fransız Akademisi'nin arkasındaki dar sokaklarda yürümek hoşuma giderdi. Seine Caddesi'nde salına salına yürürdüm. Bu cadde, arabaların gürültüsünden uzaktı. Çok da sakindi. Bazen de Odeon Tiyatrosu yakınlarında caddeye çıkardım. Bu caddede büyük, modern bir kitapevi vardı. Özellikle son çıkan kitaplar buradan temin edilebilirdi. Burada bir süre oyalanıp kitaplara baktıktan sonra koltuğumun altında birkaç kitap ile Lüksemburg Parkı'na yönelirdim. Geniş virajlardan kıvrılıp Observatoire Parkı'na giderdim. Parkın karşı yakasında ise şirin küçük bir havuz vardı.

Parkta oturur, bıkıp usanmadan kıtaları temsil eden uryan güzellere daldım. Bir keresinde, böyle bu güzellere daldığım bir sırada bana seslenen bir ses duydum:

– Tuhaf birisin. Canlı güzelleri bırakıp bakır güzellere bakıyorsun.

Sesin sahibine döndüm. Yanı başımda cilveyle gülüşen üç güzel vardı. Martin ve iki arkadaşı. Şu anda hangisinin daha güzel olduğunu bilemeyeceğim. Onların selamını alırken içimden “Ah, ey Aziz Antonios,³⁹ ilham verenler ne kadar da çok.” dedim.

İki arkadaş gezintilerine devam etti. Martin ise onunla beraber yakınlarda bulunan Leyla Kahvesi'ne gelmemi istedi. Benimle konuşmak istedikleri vardı. Ben de kabul ettim. Zihnini kurcalayan şeyin ne olduğunu hemen anladım ve konuyu ben açtım:

– Hala tedirginsin ve Allah'ın var olup olmadığını öğrenmek istiyorsun, değil mi?

– Aynen öyle, efendim.

– Her ne kadar görünmüyorsa da O'nun her yerde var olduğunu söylemiştim sana.

– Sağ olun efendim. Ama lütfen böyle yalın kılıç, büstün üzerinde dikilen bu kahramanın kim olduğunu söyle bana.

– Napolyon'un komutanlarından Mareşal Ney'in heykeli bu.

– Niye burada duruyor?

– İmparator tahtı bırakıp Fransa tekrar krallığa dönünce Ney, krala itaat yemini verdi. Sonra imparator geri döndü. Ney de geri dönüp ona sadık kaldı. İmparator sürgün edilip kral yeniden tahta

³⁹ Aziz Antonios: Kenan ve Yukarı Mısır Senobit keşişlerin patriği. Zengin bir köylü olmakla beraber yirmi yaşlarında mallarını yoksullara dağıtarak Teb çöllerine çekilmiş, Golzim dağında ölmüştür. Antonios, Pispir ve Arsinoe civarında ilk ünlü iki manastırı kurmuştur. Antonios büyük bir etki bırakmış, pek çok Hristiyan onun yolunu izlemiştir. Yaşamöyküsü, 360'larda Aziz Athanasios tarafından kaleme alınmıştır. (çev.)

oturunca Ney'i idam ettirdi. Tam burada, korkak askerlerin kurşunları kahraman askerin göğsünü parçaladı.

– Çok eski mi bu olay?

– Yüz sene kadar önce oldu.

Sonra bir ağacın gölgesinde küçük bir masada oturduk. İki fincan kremalı kahve istedik. Martin asıl konuya döndü:

– Madem ki Allah var, peki ya kıyamet günü, bizi kalbin her atışından ve gözün her kırpmasından hesaba çekerse?

– Gönlünü ferah tut. Allah büyüktür, hoşgörülüdür, affedicidir, Onun kalbi güzeldir.

– Efendim, senden gizleyecek değilim, ben yasalara göre evlenmek istiyorum, metres olmak hoşuma gitmiyor.

– Haklısın. Bu düşünceye karşı hiçbir iddia ileri sürülemez. Hatta Allah var olmasa bile.

– Doktorun bütün derdi “kadın”, meşru ya da gayri meşru.

– Allah'ın varlığına inanmayanlar ile imanı zayıf olanlarca bu şimdi moda. Erkeklerin çoğu, hanımefendi, “Bencildir, yalancıdır, ahlaksızdır, bağnazdır, korkaktır...”

Voltaire'in yeri gelince dile getirmek üzere ezberlediğim sözlerini sonuna kadar okudum.

– Doğru...doğru, diyerek iç geçirdi Martin derin derin.

– Senin ailen ya da akrabaların yok mu, hanımefendi?

– Var. Babam demiryollarında memur. Paris'in ilçelerinde çalışıyor. Trenlere, durmaları ve hareket etmeleri için işaret verir. Anemse ona yemek hazırlar, elbiselerini yıkar ve onunla kavga eder. Sonra pişman olur, yeniden barışırlar. Tabii ki kucaklaşırlar. Her kucaklaşmanın sonucu da bir kardeş olur; kız veya erkek. Ben sekiz kardeşin üçüncüsüyüm. Büyük ağabeyim Çin Hindistanı'nda asker.

– Kısaca anlatır mısın? Kaç yaşındasın? Bu güne kadar nasıl yaşadın? Doktorla nasıl tanıştın?

– Yirmi iki yaşındayım. Üç yıl bir ailenin yanında kaldım. Çocuklara bakıyor, hanımefendiye yardım ediyordum. Birkaç ay önce

bir şeyler almak için bonmarşeye⁴⁰ gidiyordum. Ansızın yağmur bastırdı. Ben yağmurun altında koştururken birden başımın üstünde yükselen bir şemsiyeyi tutan bir el ile karşılaştım.

Böylece Doktor Casper ile tanıştım. Mağazanın kapısına kadar benimle geldi. Ona teşekkür edip içeri girdim. Çıktığımda hâlâ beni beklediğini görünce şok oldum. Yolda ne zaman boş olacağımı sordu. Cumartesi günü dedim. Cumartesi günü öğleden sonra Lüksemburg Parkı'nın girişinde müzenin yanında beni bekleyeceğini söyledi.

Hafta boyu kafam öyle karıştı ki kendi kendime söz veriyordum ve randevuya gitmeyeceğime dair yemin ediyordum. Tanımadığım bir genç ile nasıl buluşmaya gidebilirdim? Hayır, gitmeyecektim. Ama bütün bunlara rağmen Cumartesi günü kendimi en güzel elbiselerimi giyip onunla buluşmaya giderken buldum.

– Anlattıklarında olağandışı bir şey yok. Benim merak ettiğim şey, kafanın niçin karışık olduğu ve Allah'ın var olup olmadığını sorgulamanın sebebidir.

– Dedim ya, benim hayattaki amacım meşru olarak Hristiyan bir koca ile evlenmek ve çocuk sahibi olmaktır. Bu sabah bir gelin gördüm. Güveyi ile el eleydi. Kiliseden çıkıyorlardı. Gözlerinden mutluluk fışkırıyor, sevgi akıyordu. Beyaz saten gelinliği ve uzun şeffaf duvağı içinde ne kadar da güzeldi.

O kadar duyulanmıştı ki ağlamaya başladı... Gözyaşlarını ellerimle sildim. Ona acıdım, sakinleştirmeye ve güzel bir şekilde şunları anlatmaya çalıştım:

– Sanırım Doktorla aranızda oldukça büyük bir fark var. Kendi düzeyinde birini araman en uygunu olacak.

Herhalde bu fikir hoşuna gitmemiş olacaktı. Hemen sert bir şekilde tepki gösterdi:

⁴⁰ Bonmarşe: İçinde her türlü giyim, süs eşyası, oyuncak vs.nin satıldığı büyük alışveriş merkezi. (çev.)

– Zengin biriyle evlenen fakir bir kız tanıyorum. Erkek ona sevgi gösteriyordu. Kız onun evlilik konusunda tereddüt ettiğini görüp kendisini terk edeceği endişesine kapılınca ona teslim oldu. O da evlenmek zorunda kaldı.

– Olabilir ama senin izlemen gereken güzel yol bu değil. Kızın baba ocağında kalması gerekir. Kaderi açılıp helaline varıncaya kadar ailesinin öğütlerini dinleyip onların tasvip ettiği ilişkiler kurması gerekir.

– Ne yazık ki şu anda baba ocağına dönmem söz konusu değil.

– O zaman dua etmekten başka yapacağın hiçbir şey yok. İçten dua edip bu meseleni çözme konusunda Allah'ın yardım ve yönlendirmesini dilemek gerekir. Çünkü bütün kainatı yöneten Allah, içtenlikle ve inanç ile dua ettiği takdirde elbette senin gibi Parisli bir güzeli duyar.

Peşinden hemen sordum:

– Doktor seni seviyor mu?

– Bilmiyorum.

– Peki sen onu seviyor musun?

– Onu da bilmiyorum.

– Üzgünüm, sanat enstitüsünde çalışma vaktim geldi.

– Dome Kahvesi'ne kadar beraber gidelim.

Yolda kısa bir sessizlikten sonra yalvararak kendisine yardım etmemi istedi.

– Doktor en iyi arkadaşının sen olduğunu söylüyor. Allah senden razı olsun. Allah seni muvaffak etsin.

Doktor Casper'in Fikirleri

Bir gün öğle vakti Doktor Casper, Madam Baudé Lokantası'na girdi ve bir masa aramaya başladı. Cibrân'la beraber yemek yediğimizi görünce bize uzaktan selam verdi. Biz de onu masamıza davet edip kendisine yer açtık. Georget'in hazırladığı türlü türlü yemeğin hakkından geldikten sonra Cibrân'la aralarında bilimsel felsefi bir tartışma başladı.

İyi hatırlıyorum. Doktor delilli ve ikna edici bir şekilde tıp ve astronomi alanındaki son bilimsel gelişmeleri anlattı. Sonra da bilim hareketini en başından alıp korkunç bir maddi devrim ve ondan daha da korkunç olan ruhi bir devrim ile son bulan on sekizinci asra kadar geçirdiği aşamaları ayrıntılarıyla döktü ortaya. Birinci Konsül Bonapart'ın bir sorusuna bilim adamı Laplace'in⁴¹ verdiği cevabı da ekledi. Laplace, astronomi ile ilgili teorisini anlattığı kitabını Bonapart'a hediye etmişti. Bonapart, enfes eserinden dolayı kendisini tebrik ettikten sonra sormuştu:

⁴¹ Pierre Simon Laplace (1749-1827): Fransız astronom, matematikçi ve fizikçi, ünlü kozmogoni teorisinin sahibi. Gök mekaniği ve ihtimaller hesabı üzerine çalışmalar yapmış, evrensel çekim ile ilgili dağınık çalışmaları bir disiplin halinde ortaya koymuştur. (cev.)

– Newton, kitabında birçok yerde Allah'ı anmıştır. Fakat sen kitabında bir kere bile Allah'tan söz etmemişsin?

“Çünkü benim böyle bir kuruntuya ihtiyacım yok” şeklinde cevap vermiş Laplace.

– Kuruntu mu, diyerek kesin bir itiraz ile felsefi deliller sıralamaya koyuldu Cibrân:

– Hiçlikten hiçbir şey meydana gelmez.

Doktor sözünü kesti:

– Dostum, bu hiçbir yararı olmayan bir tahlil. Bilim her şeyi açıklayıp kanıtladığı sürece anlamsız bir söz. Ben başımı ancak bilim için eğirim.

Cibrân hışım ile atıldı:

– İnsan akli sınırlıdır.

Doktor sesini yükseltti:

– Sağlam zihinleri bulandıran bu inançları zaten siz Doğulular miras bıraktınız dünyaya.

Sonra bana dönüp aynı ses tonuyla ekledi:

– Sen de Martin'e “Allah vardır” diyerek onun aklını karıştırdın.

Ben de yarı esprili bir şekilde kendimi savundum:

– Aslında o garibanın aklını Allah yoktur demekle sen karıştırdın. Martin, dini kurallara göre evlenmek istiyor. Oysa sen utanmaz bir nankörsün; kurallar senin umurunda değil.

Doktor yumruğunu yüzüme kaldırıp gülerken tehdit etti. Pişman olmuştu:

– Siz Doğulular yok musunuz!

Ben de elimi onunkinden daha yükseğe kaldırıp şöyle dedim:

– Siz Batılılar yok musunuz!

Hep beraber güldük. Cibrân her zamanki vakur edasıyla şöyle dedi:

– Akıllı olun kardeşlerim, çocukça hareketler yapmayın...

Biz böyle komiklikler yapıp gülerken Georget bir tabak meyve getirdi. Gülümseyerek şöyle dedi:

– Ne güzel! Gençlik kanı damarlarınızda kaynıyor. Oysa sizden başka herkes uyuklu, sıkıntılı ya da üzgün; kürek cezasına çarptırılmış gibi.

Öğle yemeğinden sonra doktor arkadaşımız bizi mikropların yapısı ile ilgili bilimsel araştırmalar yaptığı Pasteur Enstitüsü'nü gezmeye davet etti. Biz de daveti memnuniyetle kabul edip ona eşlik ettik. Zaten uzun bir süredir böyle bir ziyaret yapmak istiyorduk.

Pasteur Enstitüsü, ilk anda adeta şehir içinde şehir gibi gelir insana. Ama burası doktorun memleketiydi, çok rahat bir şekilde geziyordu, üstelik bir amir edasıyla yüksek sesle konuşarak. Ne Cibrân ona muhalefet ediyor ne de bir kelimeyle bile olsa ben.

– Bu hayvanlar; atlar, inekler, tavşanlar, tavuklar, fareler, hepsi bizim emrimizde. Onlar üzerinde deneyler yapıyoruz.

Cibrân şöyle dedi:

– Dünya şans işi. Yiyip içmekten başka bir şey bilmeyen bu hayvanlar acaba insanlık için paha biçilmez hizmetler yaptıklarının farkında mıdır?

Doktor devam etti:

– Burası kütüphane. Bunlar her dilde yazılmış tıp bültenleri, bilimsel raporlar. Dünyanın her tarafından bize gönderirler bunları. Doğu hariç, Doğu varlığını bile bilmez.

Biraz alay ederek ekledi:

– Sizin memleketinizde doktor var mı?

Hemen atıldım:

– Atalarımız eski zamanlarda tıp ilmini kurmuşlardı.

– Atalarımız...atalarımız...ya siz? Biz sizin ne icat ettiğinizi ve sizde olanı öğrenmek istiyoruz.

Sonra konuya dönüp sözlerini tamamladı:

– Bu kavanozlar tamamen mikrop depoları. Onların yapısını, gelişmesini ve hayatını inceliyor, onları yok edecek ilaçları araştırıyoruz. Şu; taun mikrobü, frengi, tüberküloz ve diğerleri. Burada

mikroplar büyütülmüş bir halde. Gördüğünüz gibi çeşit çeşit. Her biri, insanın bedenine kendine has bir yol ile girer ve damarlardaki kana karışır. Biz de araştırma, deney ve tecrübelerimizle onları kontrol altına alıp yok etmeye çalışıyoruz. Tabi ki Pasteur, Koch ve diğerlerinin açtığı yolda ilerleyerek.

Doktorun bu tür açıklamaları tam bir saat sürdü. Bu arada birçok yeni ve yararlı şey öğrendik. Kapıda ona veda edip teşekkür ederken kulağına eğilip ciddi bir tavır ile fısıldayarak sordum:

- Peki ya yağmur yağınca kızların üzerinde tuttuğun şemsiye? Yumruğunu yüzüme doğrultarak korkutup gülerек cevap verdi:
- İstersen bir tanesini sana armağan edebilirim.
- Çok teşekkürler.

Caddede yürüyüp doktorun görüş alanından çıkar çıkmaz Cibrân sordu:

– Beni bir tarafa bırakıp doktorla güleştüğünüz şu şemsiye hikayesi de nedir?

- Kız avlamak için bir ağ.
- Ne? Kız avlamak için ağ mı? Zihnin ne kadar da boş, Yûsuf.

Doktorun konferansından bütün öğrendiğin bu mu oldu? Baksana bilim adamı, edebiyat ve sanat adamına üstün geliyor ve onu geride bırakıyor!

Ciddi bir şekilde şöyle dedim:

– Bilim, edebiyat ve sanat dünyaları, insani uygarlığın temelleridir. Hepsi iç içedir; birbirini takviye eder, birbirini tamamlar. Hepsinin de sırrı kişinin işini iyi yapmasındadır.

– Evet, dedi Cibrân, Avrupalı işini iyi yapar. Doktor dostumuz örneğin, işini iyi yapar ve bilimsel teorilerle ilgilenir. Devrimci düşünceleri ve prensipleri ise ortada. Her şeye rağmen onu dinlemek çok hoşuma gidiyor. Sözlerinde hayat var, ateş gibi tutuşan bir canlılık var.

– Evet, bütün sözleri canlıdır. Hayatımda onun gibi güzel konuşan kimse görmedim.

Bir süre sonra ekledim:

– Defalarca söyledim sana Cibrân, Dome Kahvesi, kainatı ve hayatı anlamak için tam bir halk akademisi. Ama o ortam senin hoşuna gitmiyor.

– Kötü yönleri, iyilerinden daha çok.

– Neredeyse çekilmez, Susan ve Liyya olmasa!

Bu arada benim evin kapısına ulaşmıştık. İçerden musiki nağmeleri ulaştı kulaklarımıza.

Cibrân şöyle dedi:

– Duyuyor musun? Olga piyano çalışıyor. Neredeyse birkaç beste çalması için onunla olan randevumuzu unutuyordum.

– Ben unutmadım. Kanıtı da kararlaştırdığımız üzere Buşni'den aldığım bu helva.

Selamlaştıktan sonra Olga söze başladı:

– Çay ve helvadan önce Beethoven'ın şu sonatını dinleyin. Notalarını çalışırken bazı özel arkadaşları düşünüyordum. İşte onlar da kanlarıyla, canlarıyla yanımdalar!

Ben de cevap verdim:

– Akıllarıyla, kalpleriyle ve kulaklarıyla...

Divanın üzerinde sıcak ve düşsel bir loşlukta oturduk; beyaz, narin parmakların ucundan dökülen büyüleyici nağmelere kulak kesildik.

Gözlerimizi derin derin kapatarak yaslandık arkamıza. Cibrân başını avucuna dayadı. Sonra düşlerimize ve hayallerimize teslim olduk.

Zihnimde sanki Michelangelo'nun hayali ve silueti hareket edip boğuşuyordu tavanda. Sonra iniyor ve tekrar çıkıyordu. Dante'nin Cehennem'inde işkence gören ruhlar kıvrılıp atışe batıyordu. Botticelli'nin bahar Tanrıça'ları, taze yeşillikler ve çiçekler üzerinde raks ediyordu.

– Sen ne düşünüyorsun Cibrân?

– Ben sarhoşum Yüsuf. Sedir dağlarını, mukaddes vadiyi, kış fırtınasını, baharın kokulu çiçeklerini görüyorum. Ah! Biri beni alıp götürse uçan bir halı üzerinde Bişerri'ye!

İşte böyle, duygularımızı rahatça ve serbestçe anlatıyorduk, Beethoven'in sonatını dinlerken.

Böylesine dalmışken Olga ansızın şöyle diyordu:

– Şimdi bu senfoniye dinleyin. Bu sonuncusu.

“Gerçekten sonuncu mu?” diye sordum şaka yaparak. Cibrân asla böyle bir soru sormazdı.

Sonra çaylarımızı yudumladık. Yüksek düzeyde bir düşünce sohbeti yaptık. Şu şekilde sırayla konuşuyorduk:

– Musikiden zevk almanın zevki olmaz.

– Senfoniye anlayabilmek için defalarca dinlemek gerek. Tıpkı bir şiir ya da edebi bir parçayı anlamadan önce defalarca okumak gibi.

– Yunan şehirlerinde eskiden çocuklara diğer ilimlerden önce musiki eğitimi verilirdi. Çünkü onlara göre musiki ahlaki güzelleştirir, temizlik ve düzeni öğretirdi.

– Makedonya Kralı Philippos,⁴² bir gün oğlu İskender'in gitar çalıştığı salona girdi. Yeteneğine hayran oldu. Ama kınayarak ve azarlayarak seslendi ona:

– Bu kadar ustaca çalmaktan utanmıyor musun?

Belki de veliahtinin krallık sanatı, hocası Aristo'nun⁴³ felsefesi ve bu felsefenin sırları; tahsil ve devamda gerektirdiği gayret yerine musikiye dalmasından korkuyordu.

Bu konuşma buraya kadar Olga ile Cibrân arasında oldu. Sıra bana gelmişti:

– Bana göre sanat, tıpkı felsefe gibi düşüncenin, aklın ve ruhun özgürleşmesine yardım eder.

Olga bu söylediklerimi biraz açınamı istedi. Ben de şöyle devam ettim:

– Tıpkı edebiyat şaheserleri gibi heykeltıraşlık, resim ve musiki şaheserleri de duygularımızı besler, özel fikirler meydana getirir;

⁴² İI. Philippos, (M.Ö.382-336): Makedonya kralı. (çev.)

⁴³ Aristoteles (M. Ö. 384): Ünlü Yunan filozofu. (çev.)

hayata ve kainata bakışımızı şekillendirir, bizi düşünmeye ve çalışmaya sevk eder, bizi aşağılık hayvani seviyeden uzaklaştırır, ilahilik seviyesine yükseltir. Sanat ve felsefeden yoksun kalmış kimse bir zavallıdır, tıpkı bir kötürüm gibidir. Kötürümün kalkıp beşeri yaratıklarla beraber yürümeye uğraşması boşu boşunadır.

Ben aceleyle ve heyecanla konuşuyordum. Bakışlarım Olga ile Cibrân arasında gidip geliyordu. Yüzlerinde gördüğüm hoşnutluk ve memnuniyet belirtileri düşüncelerimi daha iyi anlatmamı sağlıyordu. Ben de duraksamadan sözlerime devam ettim:

– Şayet insanlık uygarlığını birkaç kelimeyle özetlemek gerekirse derim ki: İnsanlık uygarlığı, bir heykel, bir tablo, bir ezgi ve bir şiirdir. Bu sanat eserleri sayesinde kainatı yöneten güçleri anlar, işleyişin ilkelerini ve olayların anlamını kavrar; taş devrinde çıplakların hayatı, sihirbazların büyüleri, Asur krallarının katılığı, eski Mısırlıların derin dini düşünceleri, Rönesans döneminde Yunanlıların ve İtalyanların zarafet ve zekası...

“Ya çağımız?” diyerek sözümü kesti Olga.

– Çağımız anarşi ve anlamsız çılgınlıklarla boğuşmakta.

Olga, Cibrân'a döndü ve İngilizce konuşmaya başladı. Sanki yüreğinin derinliklerinde benimle konuşmayı sonlandırmak istemişti. Sonra kalkıp şalını aldı, eşyalarını topladı ve gitmeye hazırlandı. Cibrân alçak bir sesle Arapça şöyle dedi:

– Seni şeytan, böyle güzel konuşmayı nerede öğrendin? Yoksa bütün bu katılımlar ve açılımlar onun esini olup ona ikram edilmiş olmasın?

– O bundan daha fazlasına layık değil mi?

– Bana seni beğendiğini söyledi.

İşte sohbetlerimiz böyle sanat ve düşünce çerçevesinde devam edip gidiyordu. Güzel duyguların damarlardaki kan ile hapsedilip boğulduğu zamanlar. Tıpkı sessizce üreyen ve hiçbir belirtisi görülmeyen ölümcül mikroplar gibi.

Rosina

Cibrân'ın yanına gittim. Önünde bir fincan kahve ve her zamanki gibi yanmakta olan sigarası vardı. Sigarasının dumanı kıvrılarak ağır ağır yükseliyor, odanın havasına karışıyordu. Parmakları arasında da bir kalem vardı. Yazıyor, sonra siliyor, sonra tekrar yazıyor ve yine siliyordu. Düşlü gözlerle baktı bana. Gelişim onu rahatlatmıştı herhalde. Söylenmeye başladı:

– Eee, Yûsuf! Bu sessizlik de ne oluyor? Başına ne geldi de mürekkebi, kalemi ihmal ettin?

Sonra dudaklarında yarı tedirgin bir memnuniyet gülümsemesi ile devam etti:

– Bunlar, tanımadığım Mısırlı bir şairin bana yazdıkları. İnsanlar beni istiyor Yûsuf. Onlara yeni bir şey sunmam için ısrar ediyorlar. Bende bir bilsen, ne kıymetli hazineler var. Ah, şu kelimeler irademe bir itaat etse. İşte o zaman gör sen.

Asabi bir silginin baştan aşağı hızlıca ezdiği yazılarla dolu bir sayfa uzattı. Sayfayı aldım. Orada burada kendi başına duran cümleler vardı. “Temyiz çağına yani yirmi yaşına girince... Gözlerimi ışığa açınca...”

Gözlerimde şöyle canlandı: Sanatçı ve şair, hırslı, güçsüz, halinden memnun, dünyaya kızgın.

– Ağır ol bakalım Cibrân, kendini bu kadar suçlama. Kim demiş düzelme yazıdan başkasıyla olmaz diye. Sanatın sözden daha güçlü bir etken olmadığını kim söylemiş. Bir koltukta sadece bir karpuz taşımak en iyisi değil midir?

Bir süre sonra devam ettim:

– Haydi kalk! Harika bir randevum var. Birkaç dakika sonra Botticelli'nin esin kaynaklarından biri burada olacak. Saf İtalyan bir genç kız. Dün akşam sanat enstitüsünde tanıştım onunla. Harika bir kız! Onu mutlaka beğeneceksin. Boyalar nerde?

Yeni misafirimizi karşılamak için hazırlık yaparken kapı hafifçe vuruldu ve alımlı yeşil bir fistan içinde girdi içeri Madonna. Başında kırmızı bir şal vardı. Elinde Cibrân'ın adresini yazdığım not. Tanıştırmaya görevini ben üstlendim.

– Bu Cibrân beyefendi... Bu da Bayan...

– Rosina.

Rosina başındaki şalı çıkardı. Alev renkli altın saçları omuzlarına dökülerek ışıldadı. Cibrân'ın gözleri fal taşı gibi açıldı. Arapça şöyle fısıldayıverdi:

– Gözlerim böyle güzel saç görmemişti bugüne kadar!

– Gözlerin şimdi de en güzel kadın vücudunu görecek.

Kızla İtalyanca konuştum:

– Rosina, üzerindikileri çıkar.

Rosina çok tabii ve gayet rahat bir şekilde elbisesini çıkardı, sonra çok iyi bildiği şu soruyu sordu:

– Nasıl oturmamı istersiniz?

Cibrân bir süre düşündü sonra da şöyle dedi:

– Hanımefendi sanki semada yüzüyor... Meleklerin kollarında taşıyor göklere doğru.

Sonra bir masa gösterdi, üzerine örtü ve yastık koydu. Rosina sırt üstü uzandı, sol yanını ve sağ kolunu biraz yükseltti. Cibrân, yastıklara yaslanmasına yardım etti. Bu arada Arapça şöyle diyordu:

“İşte melekler. Ah! Keşke ben de onlardan biri olsaydım.” Sonra Fransızca devamı etti: “Böyle rahat mısın bayan?”

– Teşekkür ederim.

Rosina bana sordu:

– Arkadaşın hangi dili konuşuyor?

Ben de “Lübnanca” şeklinde cevap verdim. Ama o Japonca anladı ve sordu:

– Siz Japon musunuz?

– Evet.

Böylece tanışma ve giriş faslı bitmiş oldu. Çok geçmeden Cibrân’la beraber güzel kızın, resmini yapmaya koyulduk, meleklerin kollarında... Cibrân bazen sesli düşünüyordu. Bazen de söyleniyordu: “Ee! Cibrân! Bu suskunluk da ne oluyor?” Rosina bir benim yüzüme bir Cibrân’ın yüzüne bakıyordu. Nihayet gözleri kapandı. Başı hafifçe öne düştü. Saç bukleleri omuzlarına döküldü. Muhteşem bir manzara! Eşsiz bir tablo!

Bu duru, bakire güzellik karşısında derin bir sessizlik çöktü üzerimize. Çalışmak için belirlediğimiz saatin dörtte üç yıldırım hızıyla geçivermiş, dinlenme zamanı gelmişti. Cibrân, Rosina’ya dinlenmek isteyip istemediğini sordu. Rosina gözlerini dahi açmadan tembel tembel cevap verdi:

– Bundan daha iyi bir dinlenme olabilir mi? Çalışmaya devam edin.

Fırçalar yeniden şeffaf renklere dalmaya başladı. Canlı ve çıplak güzelliği, saf ilahi anlara teslim etmeye koyuldu. Cibrân dalgın bir halde gözlerini sakın ve dingin bedenden ayırmadan sordu:

– Parmakları, beynine ve duygularına itaat etseydi Cibrân hari-kalar yaratacaktı. Bu kızcağız hakkında ne biliyorsun Yûsuf?

– Onunla dün akşam akademide karşılaştım. Vücudu hoşuma gitti. Oturumun sonunda bazı sanatçılar onunla konuşup ertesi gün vakti olup olmadığını sordular. Başıyla “hayır” diyordu. İtalyan olduğunu anlamıştım. Ben de şansımı denedim. Eline bir frank sıkıştırıp kendi diliyle vakti olup olmadığını sordum. Gözleri parladı ve “ama sadece bir gün” dedi. Her halde denemek istedi. Ben de senin adresini verdim.

Kısa bir süre sonra Cibrân derin edasıyla şöyle dedi:

– Kim bilir, bu kızın belki de bizim yardımımıza ve korumamıza ihtiyacı var? Paris tehlikelerle dolu. Özellikle ana kuzuları için...

Cibrân hayatının bu devresinde farklı bir psikolojik sürecin etkisi altındaydı. Ben buna Fransiskencilik⁴⁴ diyordum. Bütün derdi toplumu düzeltmek, zayıfı korumak, katıksız insanlık, anlayışlılık ve alicenaplıktı.

Oturum sona erdi. Cibrân, Rosina'ya iki buçuk frank verdi. Adetimiz üzere ücreti gün aşırı verirdik ve o gün ödeme günüydü.

Rosina elbiselerini giyerken Cibrân, boynuna madeni küçük bir haç asmış olduğunu fark etti. Siyah ve kaba çiftçi ayakkabıları beyaz ayaklarına hiç yakışmıyordu. Kulağıma fısıldadı: “Garibanın biri...” Sonra nazıkçe vakti olup olmadığını sordu ona. Rosina tereddütlü bir cevap verdi.

Bu sırada kapı çalındı. Cibrân bana dönerek şöyle dedi:

– Onun dilinden sen anlıyorsun. Meseleye bir el at. Dört veya beş oturuma ihtiyacımız var.

Sonra kapıyı açmaya gitti. Döndüğünde yanında Bayan Hamilton vardı. Bayan Hamilton, Rosina'yı baştan aşağı süzdü. Rosina da onu aşağıdan yukarıya süzdü. Amerikalı bayan, Cibrân'la İngilizce konuşmaya başladı. Rosina veda edip gitti, vakti olup olmadığı sorusuna cevap bile vermeden...

⁴⁴ Fransiken: Sadelik, sevinç ve yoksullara olan sevgisiyle ünlü İtalyan ruhani kişilik, Assisi'li Francesco (1226-1182) tarafından 1210'da kurulan tarikatla bağlı tüm Kardeşler'e verilen genel ad. Üyeleri, hem birer dilenci hem de birer vaiz olarak tam bir yoksulluk içinde yaşarlar. Ortaçağ boyunca Batıda önemli bir varlık gösteren bu tarikat, Francesco'nun sağlığında Almanya, İspanya, İngiltere, Macaristan ve Suriye'de teşkilatlar kurdu. Fas, Hindistan, Çin, Moğolistan ve Gine'de çalışmalar yaptı. Çeşitli zamanlarda Dimyat, Kahire, Beyrut, Halep, Trablus ve Lübnan'da eğitim ve misyonerlik faaliyetleri yaptı. Günümüzde bu tarikat asıl Fransikenler, Kapuçinler ve Conventualiler olmak üzere başlıca üç kola ayrılmıştır (cev.)

Bayan Hamilton bizi öğle yemeğine ve yemekten sonra gerçekleşecek olan, muhtemelen üstat Rodin'in de katılacağı törene davet etmeye gelmişti. Ben İngilizce bilmiyordum. Ayrıca Amerikan toplumu hoşuma gitmiyordu. Rodin ile tanışmak benim ilgimi çekmedi. Daveti kabul edemediğim için mazur görülmemi istedim ve kapiya yöneldim. Cibrân veda ederken şöyle dedi:

– Saat beş sıralarında yanında olacağım. Olga'ya selam söyle...

Raspail Bulvarı'nda biraz ilerledikten sonra Rosina'nın tek başına yolda yürüdüğünü gördüm. Bir ayakkabı mağazasının önünde oyalanıyordu. Sonra yolun kenarında bir bankta oturan yaşlı bir bayana yaklaşp avucuna bir sadaka sıkıstırdı. Yanına bir genç yaklaştı. Kulağına bir şeyler fısıldadı. Rosina tiksindi. Köşeye kadar hızlı adımlarla yürüdü. Ona yaklaşmıştım. İtalyanca seslendim:

– Nereye gidiyorsun? Elini ver geçmene yardım edeyim.

Önce ürktü. Beni tanıyınca rahatladı ve usulen elini uzatarak şöyle dedi:

– Ben Montsouris Parkı taraflarına gidiyorum. Yürüyerek yarım saat. Sen nereye gidiyorsun?

– Madam Baudé Lokantası'na. Şurada, caddenin köşesinde.

Sonra sordum:

– Seni bekleyen biri mi var?

– Hayır.

– Seni yemeğe davet etsem kabul eder misin?

– Memnuniyetle. Açlıktan ölüyorum.

Tutuk dili sofrada açıldıkça açıldı ve hikayesini anlatmaya başladı. Ailesinin İtalya'nın Anticoli köyünde yaşadığını söyledi. Kendisi de sanatçıların önünde model olarak oturmak üzere kışın Roma'ya giderek atılmış hayata. Paris'te iş alanının daha geniş olduğunu söyledi. Bunun için üç kardeşiyle buraya gelmiş. Kardeşleri mühendismiş. Bu esnada dolu dolu konuşmaya başladı:

Keşke Paris'e gelmeseydim. Paris'te çok yabancılık çekiyorum. Ne annem burada, ne kız kardeşim, ne....

– Ya erkek kardeşlerin?

– Onlar sadece kendi işleriyle ilgileniyorlar. Zaten bana karış çok katıdırlar. Beni anlamıyorlar. Bütün kazandığımı da alıyorlar elimden.

Gözyaşları yanaklarından süzüldü.

– Her zaman iş bulabiliyor musun? Pek çok Parisli kız var.

– Hiçbir zorluk çekmedim. Ne zaman enstitüde modellik yap-sam bir sürü iş teklifi gelir. Ama sadece sanatçıyı gözüm tuttuğu zaman kabul ediyorum.

Sıkıntısını biraz azaltmak için gülümseyerek sordum:

– Beni ve Cibrân'ı gözün tuttu mu?

Ama o bu soğuk soruya cevap vermedi. Konuşmasına devam etti:

– İş bulamadığım zaman ihtiyar palyaçonun kapısı her zaman açık bana.

– İhtiyar palyaço mu?

– Evet üstat Rodin.

Bu ismi duyunca irkildim, onu kibarca uyarak şöyle dedim:

– Üstat Rodin sanatçıların piridir, sayın bayan. Niye ona palya-ço diyorsun?

Sırıtarak cevap verdi:

– Bir arkadaşımla beraber onun atölyesine ilk defa gittiğim zaman bana yaklaştı, omuzlarıma ve göğsüme dokundu. Palyaço gibi çenesini kaşıyarak bana bakire olup olmadığını sordu. Bu soruyu bir aşağılama olarak kabul ettim ve kaçmaya yeltendim. Ama çene-siyle buna engel oldu, bir yandan da sürekli gülerek...

– Peki sonra?

– Atölyesinde üç tane çıplak kız vardı. Oynaşp gülüşüyorlardı.

Sonra şöyle devam etti:

“Onlar gibi yapın” dedi bize üstat Rodin, “istediğiniz kadar çi-kolata yiyin.” Masanın üzerindeki pahalı çikolata paketini gösterdi bize. Biz oynasıp çikolata yerken o da çalışmaya başladı. Hangimi-zi çizdiğini bilmiyorduk. Zaman zaman seslenip hareket etmemizi ya da donup kalmamamızı istiyordu.

Rosina'ya dedim ki:

– Sanatçı sürekli hareket eden çıplak bedenler görme ihtiyacı duyar ve sanatseverler bu tür tablolara yüksek paralar ödemekte, hanımefendi. Zaten bu tür tablolar müzelerde baş köşelerde yerlerini almaya başlamış bile.

Rosina kayıtsızca omuz silkip daha az duygusal bir ifade ile devam etti:

– Bir süre sonra arkadaşının yanına gelen kadına benzer biri geldi yanına. Başında büyük bir şapka vardı; şapka, çiçekler ve serçelerle bezenmişti. Uzun bir elbise giymişti, elbisesini elleriyle yukarı doğru çekmişti. Ayaklarında yüksek topuklu ayakkabılar vardı. Anlamadığım bir dille konuştu onunla. Rodin hemen kalktı ve her birimize beşer frank vererek görevimizin bittiğini ilan etti.

Dedim ki:

– Rodin büyük bir sanatçı ayrıca zengin biri. İşinden çok para kazanıyor. Sözü değiştirmek için Rosina'ya dans ve müzik ile arasının iyi olup olmadığını sordum. Gözleri ışıltayarak albenili çocukça bir neşe ile cevap verdi:

– Ben ve arkadaşım Margaret Isadore'nın yanında dansa başladık; sahneye çıkabilmek ümidiyle tabii...

Aklıma bir şey geldi. Rosina'ya söyledim. Hemen kabul etti. Arkadaşı Margaret ile saat beşte yanlarında dans elbiseleriyle benim eve gelmeleri konusunda anlaştık, ben de ev adresimi verdim ona.

Aradan 48 sene geçti. Ama hâlâ şansın ve tanrıların bize bahşettiği o güzel dönemi yad eder, en güzel Paris hatıralarımızın o dönemde oluştuğunu söyleriz. Ben ve Cibrân rahat bir koltukta oturmuş, yarı karanlık bir ortamda çaylarımızı yudumluyorduk. Olga da loş ışıkların altında piyanonun başına oturmuştu. Omuzlarından kenarları sim işlemeli gri şalı sarkıyor, narin parmaklarından dökülen titrek nağmelerle kelekler gibi süzülüyordu.

Rosina ve Margaret, musiki nağmeleri eşliğinde raks etti. Mermer bedenleri Akropol direkleri gibi salındı, kimi zaman eski Yunan elbiseleri içinde, bazen de ışıldayan güzelliğe ilahi bir renk katan cilveli şeffaf elbiselere bürünmüş olarak... Ben ve Cibrân, onların karşısında düşüncelere dalmış, huşuya gömülmüş, kendimizden geçmiştik.

....Musiki ve dans şöleninin sonunda Rosina ve Margaret'e ikişer frank vermeye çalıştım. Ama her ikisinin adına konuşan Rosina kesin bir itiraz ile reddetti:

– Sen, Rodin değilsin.

– Ne yazık ki değilim.

Elimi tutup veda ederken neşe içinde ekledi:

– Önümüzdeki hafta boşum. Pazartesi sabah da çalışabilirim.

Cibrân'ın Hastalığı

Madam Baudé Lokantası'na giderken Cibrân oldukça solgun ve üzgün görünüyordu. Sebebinin sorunca şöyle dedi:

– Biliyor musun Yûsuf? Rodin öğleden sonraki törene gelmedi. Ben de hiç iyi değilim. Boğazım ağrıyor. Herhalde çok konuştuğumdan olmalı. Hiç iştahım yok. Yarın sabah da bir sinema yapımcısı ile randevum var. Gördüğün gibi konuşacak halim bile yok.

Lokantaya varınca Cibrân özür dileyerek ayrıldı, yanından hiç ayırmadığı bastonuna yaslanarak yürümeye devam etti.

Lokantaya girince gözüme ilk ilişen şey arkadaşım Kalmi'nin yüzü oldu. Beni bekliyordu. Beni görünce ayağa kalktı ve hemen atıldı:

– Kalbin temiz dostum. Tabloyu sattım. İşte sana beş yüz frank. Kübizme talep var. Senin yerinde olsam hemen yeni bir resim yaparım, tabii mutlaka kübizm tarzında.

Bu tür sanattan hoşlanmıyor olmama rağmen beş yüz frank hoşuma gitti. Böylece arkadaşım Kalmi'yi dinleyerek bütün Pazartesi boyunca uyumlu bir bütünlük içinde zıt renkler kullanarak karmaşık çizgiler çizip tuhaf şekiller yaptım. Hatta başardığımı sandım. Sonra Renan'ın Hıristiyanlığın İlkeleri isimli kitabını elime alıp oturdum ve Kalmi'yi beklemeye başladım.

Aziz Paulus'un⁴⁵ mektuplarına daldığım sırada Cibrân'ın mütemadiyen kullandığı arabacı gelip beni çağırırdı. Cibrân hastaydı ve gece Paris'in üstüne kanatlarını genmeye başlamıştı. Kalmi için bir not bıraktım kapıya ve hemen Cibrân'ın yanına gittim. Elbiseleriyle divanın üzerine yığılmıştı adeta. Ağrıların şiddetinden gözleri kapanmıştı. Hemen gaz lambasını yaktım. Cibrân tıktırları fark edince gözlerini güçlkle araladı. Beni görünce boğuk bir sesle mırıldandı:

– Geldin mi Yûsuf? Lütfen beni yalnız bırakma. Boğuluyorum, ölüyorum.

Ağlamaya benzer bir inlemeyle devam etti:

– Anne! Anne!

Bu inilti hizmetçiyi korkuttu. Sıcak bir kase çorba getirmişti. Üzüntü içinde şöyle dedi:

– Mösyö Cibrân gün boyu hiçbir şey yemedi.

Cibrân'ı birkaç kaşık çorba bile olsa bir şeyler yemesinin gerekli olduğu konusunda ikna etmek için gösterdiğim bütün çabam sonuçsuz kaldı.

O sırada Kalmi'nin içeri girmesi adeta içimi ferahlattı. Sanki gökten inmişti. Durumu anlayınca hiç tereddüt etmeden şöyle dedi:

– Bakıyorum böyle durumlar sana göre değil. Ne o? Ağlıyor musun yoksa? Doktor! Doktor gelmeli! Ben hemen doktor çağırmaya gidiyorum.

Aceyleyle çıktı. On dakika sonra geri geldi. Bu on dakika bana bir asır gibi gelmişti. Yanında bir genç vardı. Hemen Cibrân'ın nabzını ölçtü. Boğazını muayene etti:

– Şiddetli bir enfeksiyon.

Hemen çantasından bir takım haplar çıkarıp suyun içinde eritti ve küçük bir kaşık ile Cibrân'a içirdi. Sonra büyük bir titizlikle Cibrân'ın başını yastığa dayadı ve küçük kaşığı ağzının içinde gez-

⁴⁵ Aziz Paulus (M.S.5-67): Havari. Üç büyük yolculuk yaptı. En güzel mektuplarını Roma'da yazdı. Defalarca tutuklandı. 67'de başı kesildi. (çev.)

dirdi. Cibrân hareketlendi ve öksürdü. Sonra bir öksürük krizine tutuldu. Öksürükle beraber ağzından iltihap ve cerahat attı. O an artık düzelmeye başladığını hissettim. Doktor saat başı gargara yapması gerektiğini söyledi.

Doktor gittikten sonra çarşafı raftan indirip divanın üzerine serdim. Elbiselerini çıkarıp pijamasını giymesi için Cibrân'a yardım ettim. Ben de bir halının üzerinde uzanıp Balzac'ın Papaz Goriot⁴⁶ adlı hikayesini okumaya başladım. Sonra lambayı söndürdüm ve uykuya daldım. Cibrân doktorun uyarısı üzerine gargara için her kalktuğunda "Galiba üşüyorsun Yüsuf, dolapta palto var" diyordu. Ben de; "Elbiselerimle uyuyorum etrafımda da melekler var, hiç üşümüyorum" diyordum.

Sabahleyin gaz ocağını yakıp suyu üstüne koydum. Çayı demledim, yoğurt çıkardım. Cibrân yorgun ve bitkindi. Bir fincan çay içti, biraz marmelat ve birkaç bisküviyi güçlkle yiyebildi. Sonra yatağına çekildi. Ama dünkü gibi sessizliğe gömülmedi bu sefer, hayatın ve ölümün sırrını tahlil etmeye koyularak benimle oynamaya başladı:

– Dün ölseydim ne yapardın Yüsuf?

– Peşinden gelirdim. Ama şimdi konuşmak yok. Konuşmak, boğazın için zararlı.

– Senin annen baban yaşıyor Yüsuf. Kardeşlerin de. Oysa benim kız kardeşim, annem ve kardeşim öldü. Babama ise ne olduğunu bile bilmiyorum. Duygusallaşan sesi yavaş yavaş kesildi. Sonra tekrar yükseldi:

– Ben elbette senden önce öleceğim. Senden mezarımın başına kükreyen, atılgan bir aslan koymanı istiyorum.

⁴⁶ Papaz Goriot; Fransız romancı Honore de Balzac'ın (1799-1850) ünlü yapıtı İnsanlık Güldürüsü adlı eserinin bir parçasıdır. Özgün adı, Pere Goriot'tur. Goriot Baba adıyla defalarca Türkçeye çevrilip yayınlanmıştır (Oda 1998, Engin 1999, Timaş 2000, Sosyal 2002, Bordo Siyah 2002, Can ve Bilgi yayınevleri). (çev.)

– Ben de senin şimdi susmanı istiyorum Cibrân. Ölümünden, mezarından ve aslandan söz etmemeni istiyorum.

Bu sırada Rosina kapıyı çalmaktaydı. Gidip ona Cibrân'ın durumunu anlattım. Çalışamayacağımız için özür diledim ve iki buçuk frankını verdim. Ama o kabul etmedi ve şöyle dedi:

– Sana defalarca söyledim, sen Rodin değilsin. Mösyö Cibrân nerede?

İçeri girip ona doğru ilerlerdi. Şefkatli bir anne gibi onu alnından öptü. Sonra dönüp üzüntü içinde sordu:

– Kim bakıyor ona? Elbiselerini kim yıkıyor?

– Hizmetçi.

Hoşnut olmamıştı, omuz silkip başını salladı.

– Yastık kılıfları, çamaşırlar, çoraplar ve havlular nerde.

Sonra kendisi gidip dolabı açtı. Benim engel olma girişimlerime ve Cibrân'ın uzaktan itirazlarına aldırmadan elbiseleri kontrol edip kendince yıkanması gerekenleri topladı. Yastığın kılıfını değiştirdikten sonra sanki ev sahibi kendisiymiş gibi çamaşırları bir bohça gibi sarıp koltuğunun altına koydu. Kapıdan çıkarken ertesi gün geleceğini söylüyordu.

Cibrân bana döndü. Yüzünü şaşkınlık kaplamıştı. Hastalığa rağmen, o düşlü gözlere kuşku düşmüştü:

– Sence dönecek mi Yûsuf? Çamaşırları ve havluları götürdü. Sen ona güveniyor musun? Hiç olmazsa adresini biliyor musun?

– Müsterih ol. Ben Rosina'ya rahibe kardeşim kadar güveniyorum. Adresine gelince hem buradaki hem de İtalya'daki adresini biliyorum.

Sonra tablonun ücreti olarak beş yüz frank aldığımı ve Kalmi'ye ikinci bir tablo teslim etme sözü verdiğimi söyledim. Cibrân'ın çehresi.i sevinç kapladı. Doğrularak şöyle dedi:

– Benin karnım aç Yüsuf, gelirken Madam Baudé Lokantası'ndan bir şeyler getir yanında. Mümkünse...

Akşama doğru Cibrân'ın durumu iyileşti. Boynuna bir tül bent sarıp ısrarla bir gezinti yapmak istedi. Beraber Seine kıyısında ağır ağır yürüdük. Sergilenen resimlere ve kitaplara bakarak çeşitli konularda sohbet ettik.

Ertesi gün Rosina geldi. Yanında bohça vardı. Bohçada da çamaşırlar, çoraplar, havlular ve yastık yüzleri. Hepsisi ütülenmiş ve katlanmıştı. Bohçadan defne yaprağı kokusu yayılıyordu.

Sonra oturup meleklerin kanatlarında taşınan dilberin resmini tamamlamaya başladık. Cibrân adeti üzere yine sesli düşünüyor, kadının tabiatını tahlil ediyordu.

– Ben, Beatrice ve Messaline karışımını severim. Ama kadının güzel olması, Yüsuf, tam bir felakettir. Bizzat güzelliği güvensizliğin sebebidir. Güzel olmayınca? Kültürlü olmayınca? Örneğin önümüzdeki şu sade kız...O değerli bir hazine ama yarın saat sonra onun neyini konuşacağız acaba? Hangi tartışmalara dalabileceğiz?

Cibrân'a döndüm. Yüzüne vuran ışık yansıması çehresini, psikolojik durumunu ve alnına konmuş üzgünlüğü açık bir şekilde aydınlatıyordu. Rosina'yı bırakıp ona doğru ilerledim. Daha kırk beş dakika dolmadan resmi tamamlamıştı. Bir süre yaptığı tabloyu seyretti. Hoşuna gitmişti. Sonra fırçasıyla göğüs çevresindeki yuvarlak çerçeveyi çizdi. Cibrân, bu resmi saklamaya özen gösterdi. Bu resim hâlâ eserleri arasında yer almaktadır. Ayrıca birçok kitap ve dergide yayınlanmıştır...

Rosina elbiselerini giyerken Cibrân küçük bir kutu açtı ve bir kolye ile üç tane gümüş bilezik çıkarıp şöyle dedi:

– Bunları Beyrut'tan almıştım. Yanımda Amerika'ya ve oradan da Paris'e getirdim... Şimdi bunları hak edeni buldum. Bunları kendi adına hediye olarak ona ver Yüsuf.

Dedim ki:

– Ne kadar ayıp! Bana yalan söylemeyi mi öğretmek istiyorsun Cibrân? Rosina'ya İtalyanca şöyle dedim;

– Cibrân'ın bu hediyesini kabul edip ona teşekkür et.

Rosina'nın gözleri çok sevdiği bir hediye almış küçük bir kızın gözleri gibi ışıldadı. Sevincini saklamaya bile yeltenmedi. Hemen boynundaki ipliği çıkarıp yerine zinciri taktı. Bilezikleri de güçlkle bileklerine geçirdi. Sonra Cibrân'ın elini yakalayıp öpmeye yeltendi. Hemen dedim ki:

– Yanağından.

Yanakları kıpkırmızı oldu. Cibrân'ın da yanakları kızarmıştı. Rosina'nın yanağını öpmesine müsaade etti ama kendisi onu öpmeye cesaret edemedi. Çok utangaç biriydi. Aşk sanatında sadece yazarken ve konuşurken iyiydi.

Cibrân, Paris'te bulunduğu sırada iddia edildiği gibi *Donjuan* değildi.

Sevgi Nedir?

Şairler arasında yaygın bir gelenek vardır; der ki tanrılar bazen insanın mutluluğunu kıskanır, bu kıskançlık onları şaşkınlığa sevk eder ve böylece insana karşı cephe alırlar. Eğer gerçekten düşünse-lerdi insanın mutlu olmasına zemin hazırlarlardı. Böylece insanog- lu onlara daha çok yaklaşırdı. Üstelik çağlar boyu kat kat şükran sunardı onlara.

Gerçek mutluluk sevdiklerimizi mutlu etmemizdir. Nasıl olur bu? İşte bu, tanrıların sırrıdır.

İtalyancada seni seviyorum denmez, senin iyiliğini istiyorum de- nir. Ben'im, Olga'ya karşı hislerim de böyleydi. Onun için sonsuz iyi- lik diliyordum. Bu hislerimi de piyanonun etrafına çiçekler koyarak ve solmaması için onlara özenle bakarak ifade ediyordum. Bazen ak-şam eve döndüğümde vazanın yanında küçük bir tabakta bir parça helva bulurdum. Bir keresinde bir not buldum. Şöyle yazılıydı: "Eğer yarın öğleden sonra boş isen ve kendini sanat enstitüsüne hapsetmek yerine yeşil çayırarda açılmak istersen saat üçte armut ağaçlarının orada beni bulabilirsin. Baharın bu günleri gerçekten çok güzel!"

Guy Laroussi Enstitüsü'ndeki resim dersinden sonra adetim üzere Dome Kahvesi'ne gitmek üzere çıktım... Susan'ın gözlerine bakar bakmaz o kendine has cilveli gözlerinde bana söyleyecek bir şeyleri olduğunu anladım ve yanına oturdum. Kalmi, arkadaşlarla sohbete dalmıştı. Liyya ise ikisinin ortasında idi. Hiçbir şeyi kaçırmamak için bir kulağı ile onları dinliyordu, diğer kulağı ile ise bize dikkat kesilmişti. Susan şöyle dedi:

– Kulağını aç ve beni iyi dinle. Bu sefer söyleyeceklerim çok ciddi ve önemli şeyler.

Ben de şöyle dedim:

– Yoksa şimdiye kadar söylediklerin ciddi ve önemli değil miydi? Aşk felsefesi... Çin seyahati?

Şöyle dedi:

– Şaka yapmıyorum, lütfen. Sen ilginç birisin. Seni tanıyan çok zeki olduğunu bilir. Peki Olga'nın seni sevdiğini neden anlamıyorsun?

Liyya her zamanki anlamlı kahkahasını patlattı. Ben dikkatli bir şekilde Susan'a yarı şaka yarı ciddi bir şekilde cevap verdim:

– Eğer dediğin gibi anlayışlı biri isem daha ilk sancıda şuuru mu yitirmemem için ben kendim sevmek durumundayım, sadece sevmek yetmez. Ayrıca Susan, sevgi önemli bir şeydir. Hayattaki en güzel ve en önemli şeydir sevgi.

Üzüntü içinde şöyle dedi:

– Lütfen söyler misin, sözünü ettiğin bu sevgi nedir?

– Her şeyden önce ben sevginin su içmek kadar basit olduğu konusunda sana katılmıyorum. Kadın güzel bir oyuncak değildir. Nietzsche'nin Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı kitabında iddia ettiği gibi çocuk amaç, erkek de araç değildir. Bu kitabı Olga vermişti bana. Dikkatle okudum. Hayranlık ve tiksinti içinde.

– Nietzsche böyle karamsar düşünüyordu çünkü Lou von Salome⁴⁷ onun aşkına karşılık vermemişti.

Liyva tamamladı:

– O, Nietzsche'nin keskin görüşlü olduğunu ve mutluluktan haz almadığını söylemiş. Yani onun bakış açısı Cibrân'ınki gibi değilmiş.

Susan şöyle diyerek onu susturdu:

– Elbette aşta kaybedenler onun yerine felsefeye, iyilik yapmaya, dünyayı düzeltmeye ve şiir söylemeye yönelirler.

Bu arada gözleri ısıl ısıl olmuştu. Şöyle diyerek sözlerini tamamladı:

– Şuna inan ki ben senin felsefe yapmana ve şiir söylemene izin vermeyeceğim.

Dedim ki:

– Böyle bir şey yapmadığım takdirde bu senin sayende olmayacak. İnan bana.

– Kimin sayesinde olacak o zaman? Yoksa İtalyan Rosina'nın mı?

– Bu benim özel sırrım...

Susan şaşırıp kaldı. Sonra şöyle dedi:

– Hiç olmasa söyle bana, dostum, sevgi nedir?

– Bu soruya bir kelime ya da bir cümle ile cevap vermek o kadar kolay değil. Sevgi, psikolojik bir hal. Gizli, aktif bir his. Sanatsal ve dini hisler gibi. İnsanı çılgın gibi yapan o duygular...

Liyva alay ederek güldü ve şöyle dedi:

– Hep aynı şeyler. Ne kadar da sıkıcı. Ben bir kahin ya da Kebuşi⁴⁸ bir rahip hikayesini tercih ederim.

⁴⁷ Lou von Salome: Nietzsche, Salome ile Roma'da tanışmış, ona evlilik teklif etmiş ama Salome bu teklifi geri çevirmiştir (1882). (çev.)

⁴⁸ Kebuşiler: Assisi'li Aziz Francesco (1182-1226) tarikatının 1528'de kurulan bir kolu. Kebuşiler, on yedinci yüzyılda Beyrut, Mısır, Halep, Bağdat ve Şam'da birçok okul ve hayır kurumu açmışlardır. (çev.)

Susan eliyle işaret ederek onu susturdu ve soruyu tekrarladı:

– Madem ki soruma bir kelime ya da bir cümle ile cevap vermek kolay değil o zaman ben bu konuda bir konferans dinlemeye hazırım. Ama sonunda senin özel görüşünü anlamak şartıyla...

– Kalmi'nin deyişiyle bu bizi esas konudan uzaklaştırır. Yoksa sen Olga tarafından herhangi bir işle görevlendirilmiş olmayasın? Tam olarak ne istiyorsun? Geçen günlerde yeşil çimlerin üzerinde tam iki saat oturduk. Duygusal şeyler hariç her konuda konuştuk. Hiçbir şey söylemedi. Damarlarında kan aktığına ya da göğsünde bir kalbin çarptığına dair herhangi bir şey de göremedim onda.

– Siz erkekler saf behlüllerden ibaretsiniz. Özellikle de sen... Olga her ne kadar bizim yaşıtımız ise de aşk işlerinde daha bir çocuk.

Liyya uzun uzun iç geçirerek iyice sıkıldığını hissettirdi. Konuyu değiştirmek amacıyla ona şöyle dedim:

– Gel sana Kebuşi bir rahibin bir hikayesini anlatayım: Sabah saat on sıralarıydı. Sıcak bütün şiddetiyle bastırmıştı. Efendi hazretleri koca bir ovada eşeğinin ardından yürüyordu. Yorulduğunu fark edince eşeğin sırtına binmek istedi ama ayakları yetişmedi. Eşeğe binebilmek için bir kaya ve tümsek aradı ama bulamadı. Oturup Aziz Antonios'a dua edip yalvarmaktan başka bir çaresi yoktu. Sonra kalkıp ellerini eşeğin sırtına dayadı ve gerilip sıçradı. Ama bu sefer de diğer taraftan yere yuvarlanıverdi. Sonra kalkıp üzerinden toprağı silkeledi. Şöyle diyordu: “Ey aziz Antonios, gereğinden fazla oldu... Bütün bu nimetleri istemedim senden.”

Liyya ağız dolusu kahkahalarla güldü. Susan ise kulağıma eğilip bana bir sır söyledi. Ama onu şimdi açıklamayacağım.

Ertesi gün sevgi rahibesi hemşire Teresa'dan bir haber aldım. Resimlerin hazır olup olmadığını soruyordu. Hazır olduğunu söyledim ve teslim alabileceği zamanı söyledim. “Yedi Acının Annesi Bakire” ile “Mesih Zeytin Bahçesinde” tablolarını hazırladım ve evi hemşire Teresa'yı karşılamak üzere düzenledim.

Hemşire, belirtilen vakitte yanında baş rahibe ve başka bir rahibe ile beraber geldi. Vakar içinde içeri girdiler. Başları üzerinde beyaz kanatlar yalpalanıyordu. Tabloların önünde durup ellerini kısa bir dua için göğüslerine kaldırdılar. Sonra birbirlerinden ayrılıp sırayla resimlere bakıp beğenilerini ifade ederek bana teşekkür ettiler. Onları oturmaya davet ettim; vakarla oturdular. Baş rahibe sağlığını, durumumu, patrik amcamı ve rahibe kız kardeşlerimi sordu.

Manevi bir doyum ve iç rahatlama ile derin bir etkilenme dalgasına kapıldım. Rahibelerin yüzündeki kulluk ve huşu belirtisi, ilahi güzelliğin ta kendisiydi. O an dünyevi etkilerin çok uzağındaydım. Dome Kahvesi'nden, resim enstitüsünden, eski Paris sokaklarından, hatta yeşil çimenlerden bile... Bütün bu ortamlar bakire Bayan Winsan'ın etrafıma saçtığı sıcak temiz havaya nispetle soğuk şeyler gibi geldi bana. Akıl şeytanının diyeceğini deme uğraşın hiçbir yararı olmadı. Derin iç duygular onu susturdu...

Hemşire Teresa'nın elinde mavi bir iplikle bağlanmış küçük bir kutu vardı. Bu kutuyu bana verdi. Baş rahibe şöyle dedi:

– Derin şükranlarımızdan ve başarılı olman için samimi dualarımızdan başka sana nasıl teşekkür edeceğimizi gerçekten bilemiyoruz.

Daha sonra gelecek Pazar günü papazları dinlemek ve tabloları mezbahtaki⁴⁹ yerlerinde görmek için beni kiliseye davet etti. Sonra kalkıp veda ettiler. Hemşire Teresa bir tabloyu diğer rahibe de diğerini aldı ve kutsal ve ışıldayan bir hâle içinde gittiler...

Süslü kutunun mavi ipini çözdüm. Başına küçük, gümüş bir haç bağlanmış olan, fildişinden, ince bir tespih iliştirdim. Üzerinde “baş papazın elinden bağışlanma” yazılı bir kart ve kenarlarına isminin baş harfinin işlendiği bir düzine keten mendil. Baş rahibenin imzasıyla bir teşekkür mektubu.

Bütün bunları hâlâ güzel bir anı olarak saklıyorum.

⁴⁹ Hristiyan ve Yahudi mabedlerinde çok kutsal sayılan özel bölüm. (çev.)

Olga, Susan ve sevgi rahibeleri ile ilgili gelişmeleri Cibrân'a anlatıyordum; o da beni dinliyor, tahliller yapıyor, yükseltilere çıkıyor, ama çok kalmadan iniyordu. Sonra bir süre uzaklaşıyor ve dönüp son derece doğal ve saf bir şekilde soruyordu:

– Peki sen de Olga'yı seviyor musun?

– Bu, özel işlerime burnunu sokman anlamına geliyor Cibrân. Ben bir kere olsun sana böyle bir soru sordum mu? Aslında şu hissettiğim şeylerin senin kastettiğin sevgi olup olmadığını bilmiyorum.

– Sevgi sevgidir Yûsuf. Kanla beraber damarlarda akan bir sarhoşluk...Türleri sayılamayacak kadar sayısız. Neredeyse her erkek ve her kadın için kendine has bir şekli vardır. Bunu tesadûf ve şans belirler. Bazen de uzun bir boy ve gözlerin rengi. İnsanlar artık mağaralarda ve ormanlarda yaşamıyor... Hayat, zamanla beraber gelişti. Hayat anlayışı da gelişti. Dini tesirlerin bunda etkin rolü oldu. Rahipler sevgiye kanunlar koydular. Ben bunlardan tiksiniyorum. Çünkü bunlar cehalet, kibir, zulüm ve kulluktan esin almıştır. Zavallı kadın itaat etmek zorunda bırakılmıştır. Onlar, kanunları ve yasaları yaptıkları zaman kendilerinden çok kadını ilgilendiren herhangi bir şeyi kadına sormadılar. Sonra da kalkıp yasalarını Yaratıcı'ya isnat ettiler. Oysa Yaratıcı'nın bu kanunlarla bir ilgisi yoktur. Çünkü bunlar daha ilk konulduklarında bile ilahi adalet ruhundan uzaktılar.

Cibrân son derece duygusal ve hamasi konuşuyordu. Bu mesele zihnini uzun bir süre meşgul etmiş gibiydi. Sonra tekrar sorusuna döndü:

– Olga'ya karşı ne hissettiğini söyle Yûsuf!

Konuyu tekrar saptırmamak için şöyle cevap verdim:

– Onun için iyilik ve mutluluk diliyorum. Onun için kalbimin derinliklerinde bir mezbah kurdum. Bu mezbahı parçalayıp yıkmak istemiyorum. Bizzat kendisi bunu istese bile.

Hemen atıldı. Biraz sıkılmıştı:

– Böyle şairler gibi konuşmaya ne zaman başladın? Eğer sevgi karşılıklı ise ve sevenler özgür iseler mutlu olmalarına engel olan ne?

İtiraz ederek şöyle dedim:

– Bu sözünden senin de sevginin su içmek kadar basit olduğunu düşündüğünü mü anlamalıyım? Hayır Cibrân. Böyle bencil, bedeni ve bayağı bir sevgiyi kabul etmem kesinlikle mümkün değil. Kalbimin derinliklerinde şiddetle karşı çıkan bir şey var... Akıldan ve mantıktan daha güçlü bir şey... Söyle dostum eğer sevgiyi ruh güzelliğinden soyutlarsak sevgi nereye varır?

Cibrân gülerek şöyle dedi:

– Ruh güzelliği mi? Sen tıpkı bir sevgi rahibesi gibi konuşuyorsun. Bana öyle geliyor ki senin varlığında hâlâ ruhbanlık kalıntıları var.

Cibrân'ın bu değerlendirmesini duyunca kan beynime hücum etti, adeta ihanete uğramış gibi hissettim kendimi. İlk defa aramızdaki bir tartışma bu aşamaya varmıştı. Yine de hırçınlaşmak yerine, zaten hırçınlık benim huyum değildir, soruyu tekrar sordum:

– Senin kastettiğin sevgi nereye varır? Haydi söyle! Neredeyse ayıp ve utançtan ibaret, sıradan ve bayağı bir noktaya değil mi?

Alay edercesine sordu:

– Peki sen nereye varmasını istiyorsun?

– İnsanı, ilahilik mertebesine yükseltecek, en derin ve en parlak duygulara bürünmesini sağlayacak ve onu en asil davranışlara götürecek yüce bir noktaya.

Cibrân daha nazik bir ifade ile şöyle dedi:

– Sözlerin güzel kuşkusuz. Bu konuyu düşüneneğim. Bu, düşünmeye değer bir konu...

– Sen yaz! Ben de yazdıklarını uygulayım.

Cibrân'la aramızdaki konuşma, aşk Tanrıçası Venüs'ün oğlu aşk tanrısı Cubido'nun⁵⁰ husumetine dönüşmeden ve herhangi bir sonuca ulaşmadan böylece bitti. Bu tür konularda neredeyse her insanın kendine has bir görüşü vardır.

⁵⁰ Cubido: Aşk ve güzellik Tanrıçası Aphrodite'in oğlu Aşk tanrısı Eros'un bir diğer adı. (çev.)

Olga Benden Ne İstiyordu?

Her sabahki adetim olduğu üzere Cibrân'ın yanına gitmiştim. Bazen Cibrân'la beraber çalışır, bu arada çeşitli hayat meseleleri hakkında sohbet ederdik. Bazen de kafasında tasarladığı projeleri, yazmayı düşündüğü şeyleri anlatır, ben de onu dinlerdim. Eğer o sıralar Cibrân'ın aklına gelen her şeyi yazmaya kalksam koca bir kitap çıkar ortaya. Hepsi yararlı şeylerdi. Çoğu daha proje aşamasındaydı. Örneğin şöyle derdi:

– Aklımda bir şey var, söylemek istiyorum. Ama kelimeler irademe hizmet etmiyor. İçimde korkunç bir şey var, şeytan mı yoksa melek mi bilmiyorum. Dev gibi bir ruh deviniyor içimde...

Daha sözünü bitirmeden, sözünü keserek şöyle derdim:

– Hey Cibrân hey! Güldürme beni... Korkarım Nietzsche'nin fikirleri seni etkisi altına almış, istila etmiş seni. Sonunda çıldıran bu keder filozofu benim hoşuma gitmiyor. Liyya'nın onunla ilgili yorumunu beğendim. Dedi ki: "Fikirlerinin keskinliği, sevgide mutluluk barındırmıyor. Gülümsemiş olsaydı muhtemelen Lou von Salome fikrini değiştirip başkasıyla evlenmeyi tercih etmezdi."

Cibrân şöyle dedi:

– Bakıyorum da mesele başkalarıyla ilgili olunca aşktan bir uzman gibi söz ediyorsun. Ama kahraman sen olunca hiçbir şey bilmiyormuş gibi konuşuyorsun. Susan bana Olga'nın aklını yitirmek üzere olduğunu söyledi. Sende ise ne bir hareket ne bir kıpırdanma.

– Bu, Susan'la beraber bana karşı düzenlediğin bir komplo olmasın? Eğer Olga aklını yitirmek üzereyse mesele son derece basittir. Paris'ten çıkar gider. Derslerini ihmal ettiğini görmek beni üzüyor. Bana gelince dostum, sana ilk ve son defa söylüyorum; benim roman okumaya ya da bir romanı oymaya, özellikle de roman kahramanı olmaya hiç mi hiç niyetim yok.

– Biz, Yûsuf, isteyerek ya da istemeyerek her zaman roman kahramanlarını oynamaktayız.

– Ne olursa olsun... Epey oldu, Seine suları normal seviyesine çekildi. Artık Olga'nın evinde küf ve rutubet söz konusu olmaz. Yani artık piyanoyu eski yerine götürebilir. Onu benim eve sen getir din Cibrân. Dönmesi için de ne gerekirse yap.

Söylediklerimde ciddiydim.

Akşam Dome Kahvesin'de oturduktan sonra gece yarısı eve döndüğümde piyanoyu bulamadım. Onun yerine masanın üzerinde dört sayfalık bir mektup vardı. Bu mektubu saklamadığıma çok üzülüyorum. Onun değerini şimdi anlıyorum, yani iş isten geçtikten sonra. Çok değerli bir mektuptu, muhteşemdi. Baştan sona bilimsel, mantıksal ve felsefi tahlillerle doluydu. İçeriği kısaca şöyleydi: Kadının beğenip seçtiği erkekten çocuk sahibi olmaya hakkı vardır. Aklını ve gönlünü onunla doldurmaya hakkı vardır. Babası da bu konuda kendisi gibi düşünüyormuş. İşte bu erkeği bende bulmuş Olga. Ama bunu yüzüme karşı açığa söylemek için medeni cesaret gösteremediğinden yazmaya karar vermiş. Ertesi gün de cevap almak için gelecekmış. Mektup şöyle bitiyordu:

“Dostum lütfen, isteğimi kabul etmeyeceksen ve beni ısrarla reddedeceksen bunun sebebini öğrenmek istiyorum. Her şeye rağmen üstün zekana ve büyük yüreğine göre davranmanı istiyorum. Sana ve kendime olan saygımı yitirmemem için...”

Olga’nın mektubu beni yıldırım gibi çarpmıştı. Konuyu düşünüp bütün yönleriyle değerlendirmek için uzun bir gece vardı önümde. O gece hayatımda ilk defa bütün gece uyumadım. Bu da iç bilincimin sesini duymama yardım etti. Şafak sökmeden nihai karara varmıştım. Olga için yüreğimin derinliklerinde hazırladığım mezbahta kalmaya devam edecektim. Buna karar verdim. Çetin olmasına rağmen bunun geçici bir mutluluktan çok daha güzel olduğunu düşündüm. Evet, tıpkı onun istediği gibi davranacaktım. Bana ve kendisine olan saygısını yitirmemesi için... Tabii benim de kendime olan saygımı yitirmemem için.

Ertesi gün Olga geldi. Yüzünde son zamanlarda yitirdiği alımlı gülümseme vardı. Daha bana bakar bakmaz onu reddedeceğimi anladı. Onuru ve geleceği için böyle davrandığımı ayrıntılı bir şekilde anlattım ona. Sonra da bu psikolojik olarak zor süreci geçirmesine yardım etmeye hazır olduğumu söyledim. Ama Olga bana dönüp sakın ve soğukkanlı bir şekilde şöyle dedi:

– Teşekkür ederim dostum. Otelde eşyalarım hazır. Paris’i derhal terk ediyorum. Alnına veda öpücüğü kondurmama müsaade eder misin?

İşte beni böyle son derece tabii bir şekilde alımdan öptü ve çekip gitti. Ben şaşkın bir halde gidip pencereye dikilerek onu gözledim, gidişini izledim. Bir taksi çağırdı. Arabaya bindi ve cadenin köşesinde gözden kayboldu. O an ilk defa olarak kendi iradem hiçbir şekilde söz konusu olmadan divanın üzerine oturup başımı ellerimin arasına aldım ve tıpkı küçük bir çocuk gibi ağlama krizine teslim oldum. O zaman orada döktüğüm göz yaşlarının haddini hesabını bilemem.

Alışılışın aksine o gün Cibrân'ın yanına gitmedim. Olga'nın bu şekilde yanımdan çekip gitmesinin ardından karamsar bir havaya girdim. Sanki dev bir el kalbimi avuçluyordu. Öğleden biraz önce kapı çalındı. Gelen, Cibrân'dan başkası değildi. Niçin gitmediğimi sormak üzere gelmişti. Bastonuna yaslanıp içeri girdi. Uzun bir süre bakışlarını yüzümde gezdirdi. Sonra sordu:

– Gözlerin niye kızarmış Yüsuf?

– Dün gece geç yattım. Dante'nin Cehennem'ini çeviriyordum.

– Bu doğru değil! Yalan söylemeyi ne zaman öğrendin? Seninle başın kesilse bile sadece doğru söyleyeceğine dair anlaşmamız var.

Ben daha cevap vermeden elini cebine sokup bir mektup çıkardı. Hemen anladım, mektubun kimden olduğunu. Zaten Olga'nın zarfın üzerindeki yazısı hemen gözüme ilişti. Her halde buradan gittikten sonra yazmış ve vedalaşmaya giderken ona vermiş olmalıydı.

Cibrân divanın üzerine oturup önemli bir davayı soruşturan bir savcı gibi soru sormaya başladı. Cevaplarımı değerlendirip durumu tahlil ediyordu. Nihayet sonunda şöyle dedi:

– Seninle gurur duyuyorum, Yüsuf! Üstün zekânı kanıtladın. Duygularını değil aklını dinledin. Aklın, bedeninin heveslerine galip gelmesi ise hiç de kolay değildir.

“Hışt” dedim, parmağımı dudaklarımın üzerine koyarak “Hışt, bu mesele özeldir, son derece özeldir ve zayıatsız bir şekilde bitmiştir. Artık üzerine bir örtü çekelim.”

Kalmi'nin Düğünü

Kültür sanat merkezinde Susan'a uğradım. Yalnızdı. Kitapları siliyordu. Bana şöyle dedi:

– Deli! Olga'yı öylece kaçırdın elinden ha? Niye sanatını arkadaşın Kalmi'ye de öğretmiyorsun. Adam aşık oldu, söz kesti, yakında da evleniyor. Olay son derece komik. Gel otur, anlatayım sana.

Duyduklarım karşısında şaşkınlığımı gizlemeden Susan'a şöyle dedim:

– Bu mümkün mü? Bu doğru mu? Dostum Kalmi aşık mı oldu? İçimizde en çok onun bu tür şeylere karşı inatçı ve dirençli olduğunu sanıyordum.

Susan başını salladı. Biraz meydan okurcasına ve hıncını alırcasına şöyle dedi:

– Siz erkekler kendinizi inatçı sanırsınız. Ama sırası geldiğinde herkes ağa takılır. İşte sana hikaye, olduğu gibi:

– İngiltere konsoloslusunda protokol dairesinde bir arkadaşımız var. Geçen günlerde Kalmi'yi, Kral Edward'ın tahta geçişinin anısına düzenlenen danslı bir resepsiyona davet etti. Kalmi şaka olarak arkadaşından kendisini herkese kont olarak tanıttırmasını istedi. Davetliler arasında Ester Hanım da vardı. Ester, babasının ticari işleriyle ilgilenmek üzere Londra'dan gelmişti. O da kendisini leydi

olarak takdim etmeyi düşünmüş. Kont Kalmi, Leydi Ester ile karşılaşmış: Ester, fettan ve büyüyeyici. Kalmi de yakışıklı. Dans etmeye başlamışlar. Kısa sürede birbirlerini sevmişler. Aşkları her şeyi silip süpüren çılgın bir fırtınaya dönüşmüş. Kont ve leydinin gerçek olmadığı anlaşılmış ama aşkları sarsılmamış. Aksine daha da güçlenmiş, akıllarını emrine almış. Nihayet aynı tabiata sahip oldukları, başta ticaret olmak üzere benzer eğilimlere sahip oldukları ortaya çıkmış. Yakında yapacakları düğünden sonra da ticarete atılacaklar.

Susan'ın dediklerini solgun bir şekilde ilgiyle dinliyordum. Ben herhangi bir yorum yapmak için ağzımı açmadan, konuşmaya yeniden başladı. Hem de daha yüksek bir heyecanla:

– Kalmi'nin düğünü münasebetiyle evde bir aile töreni yapacağız. Sen de davetlisin. Tabii arkadaşın Cibrân'ı da gelmeye ikna etmen şartıyla. Aksi takdirde Liyya üzüntüden kahrolur, yıkılır. Liyya şimdi annemin yanında. Tören için tatlı bir şeyler hazırlıyorlar. Bence bu Çin seyahatinden sonra belki de Londra'daki bir işyeri ile bağlantılı bir işyeri açarız Paris'te. En azından Ester'in isteği böyle. Beni dinlemen ve benimle gelmen çok iyi olur. Sanat inan ki karın doyurmuyor.

– Hayattaki amacımın para kazanmak olduğunu da kim söyledi dostum?

Cibrân'la ben yakında İstanbul'a gitmeye hazırlanıyoruz. Sonra da Atina ve Roma'ya.

– Siz ikiniz çok tuhafınız. Böyle bir seyahatin vakit kaybından başka bir işe yarayacağını sanmıyorum.

Susan'ın düğün daveti ile söylediklerini anlattığımda Cibrân şöyle dedi:

– Bir Yahudi ortamı olacak. Bildiğin gibi ben orada rahat edemem. Orada kendimi yabancı gibi hissetmekten korkuyorum. Neyse nihayet sadece bir gece! Liyya bazı fedakarlıklara layıktır. Madam Kalmi de İngilizce konuşuyor. Sorun yok. Gidelim. Geriye hediye kalıyor. Törene eli boş gitmemiz uygun olmaz ya!

Cibrân'ın sözünü kesip gidişimizin hem hediye hem de ziyaret olduğuna temin ettim onu.

Lezzetli ve tatlı olan her şey ile donatılmış masanın başında on kişiydik. Yeme, içme, müzik ve aile dansından sonra Susan'ın bir işaretiyle sesler kesildi:

– Muhterem davetlilerimiz bu töreni, ödülü şu hediye olan bir yarışma ile bitiriyoruz.

Sonra masanın üzerine yedi mumlu şamdanın yanında bulunan kırmızı kadife kaplı bir kutuyu göstererek şöyle dedi:

– En güzel hikayeyi anlatan bu ödülü alacak. Şimdi davetlilerimizden üç kişinin ismini çekeceğim. Kutuda daha doğrusu Susan'ın elinde daha önce verdiğim talimatlar uyarınca sadece üç isim bulunuyordu.

İlk önce Romanyalı bir gencin ismini çekti. Bu genç hikayesini Romence anlattı. Anlayabilen güldü. Sonra Liyya'nın ismini çekti. Liyya hemen bir Yahudi hikayesi anlatıp herkesi kahkahalara boğdu. Susan, son kurayı çekti ve ismi ilan etti: Cibrân! Davetliler dönüp meraklı bakışlarla Cibrân'a baktılar; ıslık çalarak tezahürat yaptılar. Cibrân şaşkına döndü. Şaşkın gözlerle bana baktı. Ben de onu cesaretlendirmek için Arapça dedim ki:

– Şimdi sıra kahraman dedende. Hayatında hiçbir kahramanlık göstermedi mi? Mutlaka dedenin kahramanlık hikayeleri vardır.

Madam Kalmi de İngilizce ısrar ederek onu anlatmaya teşvik etti. Cibrân işin başa düştüğünü görünce bütün medeni cesaretini toplayıp dedesi Cibrân'ın bir hikayesini anlatmaya başladı:

– Dedem yanında kılıcı olmadan kesinlikle evden çıkmazdı. Kılıcı başucunda olmadıkça da gözlerini kırpırmazdı. Bir gün bir papaz, bizim köyün kilisesine ikonalar hediye etti.

Hikayenin burasında davetlilerden biri Cibrân'ın sözünü keserek ikonanın anlamını sordu. Hemen yardıma koşup kısaca anlattım. Cibrân hikayeyi anlatmaya devam etti:

“Rahip, tabloları kiliseye astı ve çanı çalıp köy halkını resimleri görmeye davet etti. Köy halkı ile beraber dedem de gitti kiliseye.

Tabii ki kılıcı da yanındaydı. Rahip ilk tabloyu göstererek açıklamaya başlamış: “Bu efendimiz İsa Mesih; zeytin bahçesinde. Bunlar da onu yakalamaya çalışan askerler...”

“Dedem hemen kılıcına davranıp yarıya kadar sıyırmış, gözleminde öfke kıvılcımları uçuşmuş. Ama sonra öfkesini yenmiş ve kılıcını kınına koyarak kulak vermiş rahibin açıklamalarına: “Bu tablo ise, sevgili çocuklarım, İsa Mesih’i temsil etmekte. Başında da dikenli taç var. Bu askerse ona vuruyor...”

“İşte burada dedem Cibrân haykırmış, hatta yıldırım gibi gürlemiş: “Burada; Bişerrî’de Mesih’i dövüyorlar ha?” diye kükreyerek bu sefer kılıcını kınından çekmiş ve askerin boynunu vurmuş. Cam kırılmış, çerçeve dağılmış, resim paramparça olmuş.”

Hikayeyi bitirir bitirmez herkes bastı kahkahayı. Islıklar çalındı. Liyya bağırırdı:

– Ödül Cibrân’ın! Ödül Cibrân’ın!

Kalmi şöyle bir yorum yaptı:

– Yehuda dostları! Cibrân’ın dedesinin Mesih zamanında yaşamadığına şükredin. Şayet o zamanda yaşamış olsaydı onu savunur ve çarmıha gerilmekten kurtarırdı.

Liyya şöyle diyerek ekledi:

– İşte o zaman her şey birbirine karışırdı.

Cibrân süslü hak ettiği kutuyu aldı. Gece yansından önce oradan ayrıldık. Gökyüzü açıldı. Parlayan yıldızlar saçılmıştı gökyüzünde. Hilal, caddenin iki yakasına dizilmiş ağaçların arkasından sezdirmeden bizi gözetlemekteydi. İkimiz de başlarımız yukarıda, kalbimiz büyülenmiş kadar hafif, yavaş yavaş yürüyorduk. Daha fazla dayanamadık ve kutuyu açtık. İçinde İsviçre çikolatası ve nefis şekerlemeler vardı. Kutunun tam ortasına da iki tane resim. Biri Susan’ın diğeri Liyya’nın. Her biri küçük birer çerçeve içindeydi. Cibrân doğal olarak Susan’ın resmini bana verdi. Liyya’nın resmini de kendisi aldı. Biraz da çikolata verdi bana. Şekerlemeleri kendisi aldı.

Alice

Bir gün kitapevine uğradım. Liyya tek başınaydı. Yüzündeki heyecan ve duygu dolu ifadeyi hemen fark ettim. Suskunluğu uzun sürmedi. Hemen içini dökerek anlatmaya başladı:

– Cibrân beyefendi bugün buraya uğradı. Bir süre resimlere baktı. Kitapları ve dergileri inceledi.

Şaka yaparak sordum:

– Liyya'nın resmini inceleyip çehresine bakmadı mı?

Üzgün bir şekilde cevap verdi:

– Hayır, hiç bakmadı. Bana hiç bakmadı. Normalin dışında resmi davrandı. Ne olduğunu anlatması için çok uğraştım ama hiçbir işe yaramadı. Bazı Arapça öyküler yazdığını söyledi ve ana fikirlerini anlattı bana. Hepsi hüznün öyküsü. Daha çok öğüt içeriyor. Niçin gönlü ferahlatacak şeyler yazmadığını sordum. Şansın kendisine katı davrandığını ve kızların kendisini anlamadığını söyledi. Ne demek istediğini tam olarak anlayamadım.

Liyya bir süre düşündükten sonra tekrar sordu:

– Sen onun arkadaşısın, onun hayatında bir kadın olup olmadığını lütfen söyler misin?

– Biz duygusal konularda birbirimizin işlerine karışmayız. Kalbinde boş bir yer olup olmadığını öğrenmek seni çok mu ilgilendiriyor?

– Tabii ki...

Tam bu sırada, daha ben sorusuna cevap vermeden, kitap almak isteyen bir müşteri girdi içeri. Liyya müşterinin istediği kitabı vermek için gitti. Sonra koşarak geldi. Gözleri hüzün doluydu. Ama ben konuşmayı daha fazla uzatmadan şöyle dedim:

– Sanat enstitüsünde çalışma vakti geldi. Akşam Dome Kahvesi'nde buluşmak üzere bebeğim. Orada konuşmaya devam ederiz.

Liyya omuz silkti ve cevap vermedi... Hayata ve sevgiye açılan bu küçük kızcağıza acıdım... Ah! Genç kızların gönüllerinde gömülü defineler vardır, erkekler bunları göremezler.

Modelin resmiyle uğraşırken bu acı ve tatlı gizemlere gömül-müştüm. Canlı modelden ilham alırken kainatın sırlarını ve tuzak-larını, akli ve mantığı ikna edici bir neticeye ulaşmaksızın, akıl ve duyularla tahlil edip düşünmekten daha tatlı bir şey yoktur.

Paris'i ziyaret edip giden ve Parisli güzel kızların işveleriyle ilgilenen yabancılar çoğunlukla bu aşk maceralarının sonunda, Fransız kadınının tabiatı itibarıyla hafif olduğu sonucuna varırlar. Ancak bu, gerçeğe uymaz. Paris'te yaşarken erdemli ev hanımları ve kutsal sevgi rahibeleriyle tanıştığım gibi saygın ve asil Fransız hanımlar ile de tanışma imkanı buldum. Bana göre insanoğlu; siyah, beyaz, sarı, kırmızı hepsi tek sülaledendir. Yalnız bazıları için ortam ve çevre güzel olur. ya da şartlar ve durumlar onu şekillendirir; böylece her insan için kendine has bir akıl ve düşünme biçimi, hat-ta bir kalıp oluşur.

Ancak bunlar bizi asıl konumuzdan uzaklaştırır: Yirminci asrın başında dostum Cibrân'la ömrümüzün baharının zirvesindeyken beraber geçirdiğim kısa yıllar aracılığıyla Paris ortamını betimlemek bu arada karşılaştığımız ve şurada burada beraber bulunduğumuz; düşüncelerimizin, hayat ve sanat anlayışımızın ilerleyip gelişmesine etki eden ya da etmeyen kişi ve kişilikleri anlatmak. Bütün bunlar ve

bir yandan da güzel sanatlar ve edebiyat eğitimimiz. Paris herkese istediğini verme konusunda dünyanın en cömert kentidir.

Biz adetimiz üzere bir gece Dome Kahvesi'nde toplanmıştık. Susan önümüzden geçip giden, sonra dönüp tekrar geçen, sanki bir şey arayan bir kızı işaret etti. Sonra bana dönüp alçak sesle şöyle dedi:

– Bu Matmazel Alice. Aklını yitirmiş gibi bir hali var. Gerçekten de yitirmiş, galiba.

Liyya alayla güldü. Susan onu azarladı:

– Kardeşim, o kadar katı olma. Zavallı bir kadına merhamet etmek gerekmez mi? Eğer yalnız olsaydım yanıma gelir, benimle konuşurdu.

Kız üçüncü defa geçti. Susan'ın dediklerini anlamak için yüzüne yakından baktım. Solgun yüzünde, dalgın bakışlarından hayatın yaşlı ve vefasız trajedisini gördüm. Susan'a onu oturmaya davet etmesini işaret ettim. Bu, Susan'ın hoşuna gitti. İsmiyle seslenerek onu çağırdı. Alice hemen geldi. Gerginliğini ve tedirginliğini gizlemek için sakın görünmeye çalışarak gelip oturdu. Susan onu sakinceleştirerek masada ona yer açtı ve benim güvenilir bir arkadaş olduğumu söyledi. Kızı istila eden tereddüt ve korku kayboldu. Teşekkür ederek sandalyeye oturdu. Yorgun bedenini dinlendirdi, gergin sinirlerini yatıştırdı.

Garson, kızın yiyecek veya içecek bir şey isteyip istemediğini sormak için, elinde servis peçetesi ile hemen koştu. Ama kız garsondan önce sipariş vermeye başladı:

– Servis aç ve bir mönü getir.

Alice'in sırrı bir tebessümle çözülüyordu. Şöyle dedi:

– Öyle görünüyor ki efendim, siz bir nebisiniz geleceği okuyorsunuz...

– Midedekileri de, diyerek güldüm. Böylelikle saf alına çökmüş olan sıkıntılar dağılmaya başladı. Özellikle de çorbayı içtikten

sonra. Yemeğini yerken Susan'la kendi aralarında konuştular. Ben ve Liyya da birbirimize nükteler ve güzel fıkralar anlattık.

Alice, yemeğini yedikten sonra gitmeye davrandı. Susan'ın üzerine bir şeyler yazıp ona verdiği küçük bir kağıdı hemen gömleğinin cebine koydu. Gizlice biraz da para sıkıştırdı eline. Sonra kal-kıp teşekkür ederek veda etti bize. Oturaklı adımlarla ve neredeyse kibirli denilebilecek bir şekilde başı yukarıda yürüp gitti.

Susan'a dönerek emir verir gibi bir ses tonuyla şöyle dedim:

– Peki, hikayeyi baştan sona anlat. Kıza ne yazdığını, paraların ne anlama geldiğini ve kızın nereye gittiğini anlatmayı da unutma.

– Bunu en sonunda anlatayım. İşte hikaye başından itibaren şöyle gelişti:

– Alice ile tanışalı çok olmadı. İki gün önce kitapevinde tek başıma idim. Bu kızcağız yanında yakışıklı bir genç ile beraber içeri girdi ve bir kitap almak istedi. Kitabın kendisini hiç önemsemeden fiyatla-nı incelediğini gördüm. Sonunda on franklık bir kitap seçti. Kitabı sa-nıp kendisine verdim. Yanındaki genç ücreti ödedi ve çıkıp gittiler.

Bir saat sonra kız tek başına geldi, elinde satın aldığı kitap, vardı, hâlâ sarıydı. Sıkıntısını saklamadı. Gözleri yaş dolmuştu. Dudakları titriyordu. Göğsünü parlayan bir şeyden kurtarmaya ça-lışıyordu. Onu bu halde görünce elinden tutup iç büroya götürdüm. Divanın üzerine oturarak derdinin ne olduğunu ve ona nasıl yar-dım edebileceğimi sordum. Göz yaşlarını sildikten sonra şöyle dedi:

– Ben bahtsız biriyim, perişanım. Hikayem çok acıklı. Ama sen de benim gibi bir kadınsın. Beni mutlaka anlayacaksın. Belki bana yardım edebilirsin. Ben uçurumun kenarındayım.

Derin bir iç çektikten sonra devam etti:

– Paris'e yirmi gün önce geldim. Cebimde elli frank vardı.

– Paris'e niye geldin ki? Senin ailen yok mu?

– Babam taşrada doktor. Bir rahibe okulunda okudum. Ellerim oldukça hünerli. İyi daktilo yazarım. Paris'e iş aramak için geldim. Çünkü kendi memleketimde hayat çekilmez olmuştu. Annem bir

sene önce öldü. Babam hizmetçiyle evlendi. Kendi evimde bir yabancı oldum. Babama ve eşine yük olmaya başladım. ya da en azından ben her an böyle hissediyordum. Benden kurtulmak için ne ahlak, ne de kültür itibarıyla benimle uyuşmayan ama zengin olan bir genç ile evlendirmek için beni ikna etmeye çalıştılar. Bundan daha öte bir bahtsızlık olabilir mi? Kendimi nehre atmaktansa Paris'e kaçtım. On frank aylıkla bir oda kiraladım. Ama ne yazık ki iş bulamadım. Bütün param tükendi. Ay başı yaklaşıyor. Bu sabah çıkarken kapıcı beni durdurup oda parasını ayın başında ödemediğim takdirde anahtarı bana teslim etmeyeceğini söyledi. Cebimde ise bir fincan kahve parası bile yok. Şaşkınlar gibi; deliler gibi kaldım Paris sokaklarında. Vavin Caddesi'nin başında bu genç ile karşılaştım. Benimle konuşabilmek için bir ihtiyacımın olup olmadığını sordu. Ben okumak için bir kitaba ihtiyacım olduğunu söyledim... İşte kitap hâlâ ambalajında. Eğer bana yardım etmek istersen, hanımefendi, ücretinden dilediğin miktarı bana geri verirsin. Sana yemin ederim, ben uçurumun kenarındayım.

İşte Alice'in hikayesi böyle, dedi Susan ve sözlerini şöyle bitirdi:

– Gördüğün gibi onun hikayesi de şekilci Ferisilerin⁵¹ mütemadiyen taşlayıp en çirkin şekilde hakaret ettiği insanların hikayelerinden pek farklı değil. Kendi gözlerinle gördün. Ona ne yazdığımıza gelince; senin adresini yazdım. O şimdi uyumaya gitti. Yarın sabah da seni ziyaret etmeye gelecek.

– İyi! İyi! Bana böyle tuzak kurdun ha. Senden böyle bir şeyi asla beklemezdim.

– Sonuçta Alice yarın senin yanına gelecek.

Bu sırada Kalmi ve Doktor Casper içeri girdiler. Kalmi, Susan'ın son sözlerini duymuştu. Bir sandalye çekip şöyle diyerek yanımıza oturdu:

⁵¹ Ferisiler: Bir Yahudi mezhebi. Makabiler döneminde ortaya çıktılar, arı iman ve şeriat taraftarıdır, ancak şekilci olmakla bilinirler. Mesih'e siddetle karşı çıkmışlardır. (cev.)

– Demek böyle yardımcı oluyorsun kızlara, sevgili kardeşim! Korkarım bu iş kitap satışından daha çok para kazandıracak sana.

– Sus! Eğer sende iddia ettiğin gibi kabiliyet varsa, iyi daktilo bilen zavallı bir kıza iş bul.

Doktor Casper ilgiyle kulak kabartıp sordu:

– Bu kız nasıl biri? Ahlakı, yaşantısı nasıl? Benim tıbbi bültenleri ve raporları yazacak bir kıza acilen ihtiyacım var. İyi de ücret vereceğim.

– Sonra başladı mikropların yapısını anlatmaya. Liyya bana yaklaşıp kulağıma fısıldadı:

– Onları mikrop sohbetleriyle baş başa bırakalım. Gel sana, İzak'ın Saint Germain Caddesi'ndeki en büyük mağazayı açmasını sağlayan koca serveti nasıl kazandığını anlatayım.

– Bütün varlığım kulak kesilmiş, belki bu hikayeden bir şeyler öğrenir ümidiyle seni dinlemekte.

– Olay Almanya'da bir şehirde Yahudi cemaatinin en çok olduğu yerde geçiyor. İzak, fakir elbiseleri giymiş, renkli gözlük takmış sonra kilisenin kapısına yakın bir yerde durmuş, önüne de “Pis Yahudilerin iyiliğini kabul etmiyorum” yazılı küçük bir tabela koyunca her taraftan Mark yağmaya başlamış. İzak, cepleri doldukça gidip arkadaşı Yaho'nun bankasına yatırmış.

Ertesi sabah Alice en güzel elbiselerini giymiş, elinde güzel bir buket gül olduğu halde geldi. Onu oturmaya bile davet etmeden seslendim.

– Çok teşekkür ederim. Zahmet etmene gerek yoktu. Ben çiçekleri severim. Sen de bir gülsün, hanımefendi... Ama...

Bir süre sessizlikten sonra ciddi bir ifade ile sözlerimi tamamladım:

– Eğer gerçekten sana yiyecek, içecek, ev ve özgürlük sağlayacak bir iş arıyorsan benim bir arkadaşım var. Doktor Casper. Onun tıbbi bülten ve raporlar yazacak birine ihtiyacı var. Tam adresi ve

telefon numarası burada yazılı. Şu yakında bulunan Buşni'den arayıp ondan randevu alabilirsin.

Alice tek kelime konuşmadan gülleri vazoya koydu. Hareketlerinden önceden hazırladığı bir şeyler söylemek istediğini anladım. Hiçbir şeye fırsat vermemek için şöyle dedim:

– Eğer tıbbi bülten yazmak hoşuna gitmezse, sevgi rahibelerinin yuvası var. Hemşire Teresa'ı bul, o sana yardım eder. Ayrıca Guy Laroussi Enstitüsü'nde her zaman modele ihtiyaç var.

– Hepsi bu kadar mı?

– Evet hepsi bu.

– Teşekkür ederim efendim.

Geldiği gibi gitti, hiçbir şeyi umursamadan.

14 Temmuz

Temmuz'un başlarındayız. Birkaç gün sonra, ayın on dördünde Fransa Cumhuriyeti'nde Bastille Hapishanesi'nin yıkılışının yıldönümü kutlanacak. İnsanlar her tarafta karnavala hazırlanıyor. Hazırlıklar en güzel şekilde yapılıyor; zafer takları, süsler, oyunlar ve havai fişekler... Ayrıca yemek, içki ve dans. Sadece derneklerde ve evlerde değil aynı zamanda yollarda, kaldırımlarda ve meydanlarda. Paris 14 Temmuz'da yerlileriyle, misafirleriyle, erkekleriyle, kadınlarıyla, gençleriyle, yaşlılarıyla ve çocuklarıyla adeta coşar. Herkes kendinden geçer; o gün muhteşem bir gün yaşar.

– Burada köşemize çekilip Fransızların sevincine katılmamamız doğru mu Cibrân? Unutma biz misafiriz. Misafirin en sıradan görevi, misafir olduğu şehir ile uyum içinde olmaya çalışmasıdır. İkimizin bayram gecesi Dome Kahvesi'ne gitmemize ne engel var ki? Mutlaka biriyle oturmamız da gerekmiyor. İstersek baş başa da oturabiliriz.

Sol elini sağ elinle tutar, diğer elini de beline dolarsın. Geriye sadece müziğin ritmine göre ağır ağır yürümek kalıyor. İşte böyle...Bir adım öne, bir adım geriye.

Bu teorik dersten sonra Cibrân'ın elini tuttum, karşı çıkmasını ve gülmesini engelleyerek biraz pratik yaptık. Boyun eğdiğini görünce şöyle dedim:

– Sana bedava dans öğreteceğim ama yüzümü kara çıkarmaman şartıyla. Bu gece Liyya'ya onunla dans edeceğini müjdeleyeceğim. Bu konuyu iyi düşün.

Ertesi gün bir sorumluluk hissi kapladı beni. Bizim de kendimize yaraşır bir şeyler düzenlenmemiz gerektiğini düşündüm. Aklıma ilk gelen şeytanca plan, hemen arkadaşım Moncada'nın gibi iki sakal yapmak oldu. Bu planı uygulamak için Kalmi'nin yardımıyla becerikli ve zeki iki genç bulduk. 14 Temmuz akşamına kadar da sırrımızı gizledik.

Güneşin çekilmesiyle Paris, bayram ışıklarıyla ışıldamaya başladı. İnsanlar, ama herkes evlerinden çıkıp külüplere, meydanlara aktı. Bağırıyorlar, oradan buradan yükselen ritmik musiki nağmeleriyle toplu halde veya tek tek coşkuyla dans ediyorlardı. Herkes bu mutluluğu aynı oranda yaşamaktaydı.

Endişelenmeye başlamıştım. Arkadaşlar gecikmişlerdi. Susan ve Liyya daha gelmemişti. Moncada da gelmemişti. Onlar gelmediği takdirde Liyya'nın deyimiyle planımız boşa gidecekti. Cibrân usanıp soluma geçti. Kararından vazgeçeceği korkusu yayıldı içime. Arkadaşlar gelip bize katılınca kadar onu oyalamak için hikayeler anlatmaya başladım:

– 1717 yılında Paris'e yirmi iki yaşlarında bir genç gelmiş. İsmi, Arouet'miş. Gelişi, XIV. Louis'in ölümünün hemen ertesine denk gelmiş. Halefi XV. Louis daha bir çocuk olduğu için krallık, vekiline geçmiş. Onunsa tantana, zevk ve eğlenceden başka bir kaygısı yokmuş. Bunun için zaten onun devrinde karışıklık artmış, yasaklar kalkmış, ahlaki çöküntü toplumun bütün kesimlerine yayılmış.

Bu yozlaşma, genç Arouet'in dikkatini çekmiş. Delikanlının kendine güveni tammış. Savurgan kral, vekiline ekonomi konusunda fikirler vermiş: Krallık ahırlarını dolduran besili atların yarısını satmasını söylemiş. Arouet daha da ileri giderek vekiline, krallık sarayını dolduran eşeklerin tamamını salmasını önermiş. Bu cüretkar sözler, insanlar arasında yayılıvermiş. Hatta insanlar bütün benzer sözleri ve iğneleyici nükteleri ona isnat etmeye başlamışlar. Dillerde kral vekilini yerici şiirler dolaşmaya başlamış. O da sinirlenmiş ve bu şiirlerin sadece ve sadece Arouet tarafından söylendiğini düşünmüş. Onu hemen Bastille Hapishanesi'ne atmış. Arouet orada on bir ay kalmış. Bu arada ismini de Voltaire olarak değiştirmiş. Kral IV. Henri'nin hayatını bir kahramanlık şiirine dökmüş. Vekil, bunu duyunca hayran kalmış. Daha sonra Arouet'in kendisine isnat edilenlerden uzak olduğunu anlamış ve onu serbest bırakarak tazminat olarak maaş bağlamış. Voltaire ise ona şöyle yazmış:

– Yiyeceğimi ve giyeceğimi temin etme konusunda gösterdiğin ilgi için teşekkür ederim. Ama rica ederim, şu andan itibaren kалаcağım yer konusıyla bırak ben kendim ilgileneyim.

Cibrân bir kahkaha atarak şöyle dedi:

– Voltaire gerçekten çok sempatik biri.

Tam bu esnada Moncada girdi içeri. Yanında ise sadece hanımı vardı. Bu bizim planımıza aykırıydı. Peşinden Kalmi ile beraber, Susan, Liyya ve anneleri girdi... Bu da hesapta yoktu. Ama şans eseri Moncada bir masaya oturarak gazetelere bakmaya koyuldu. Hanımefendi de onu izledi. Susan, Liyya, anneleri ve Kalmi de başka bir masaya oturdu. Birinci bölüm başlamıştı.

İşte ikinci Moncada sağ taraftan giriyor, üçüncü Moncada da sol taraftan. Sonra ikisi de, birinci Moncada'nın tavır ve hareketlerini taklit ederek, ona yakın bir yerde oturdular. Bu apaçık bir şekilde dikkat çekti. Korkunç bir kahkaha dalgası yayıldı. Herkes gülmekten kırılmıştı, Cibrân hariç. O ise duyarlı hisleriyle durumun kritikliğine dikkat kesilmişti. Kulağıma fısıldadı:

– Korkarım kötü şeyler olacak.

Cibrân'ın hisleri yıldırım hızıyla bana geçti. Durumun tehlikesini fark ettim. Arkadaşım gerçek Moncada'nın nasıl sarardığını, sinirinden nasıl çenesini tınnaladığını ve cebinde bir şeyler aradığını gördüm. Fırlayıp uçtum, neredeyse bir saniye içinde yanındaydım. Kolu-nu tutup İtalyanca olarak onu kahvenin dışına çıkmaya davet ettim.

Bir robot gibi kalktı. Gözlerinde öfke kıvılcımları uçuşuyordu. Sessizce boş boş bakarak benimle yürüdü. Kalabalıktan uzaklaşın-ca boğuk boğuk soluyarak mırıldandı:

– Ah bir bilseydim, bu aşağılık ve çirkin şakayı kimin yaptığını... Onun boynunu kırardım.

Vicdan azabıyla, ona cevap verdim:

– Kesinlikle pis bir Yahudidir.

Dişlerini gıcırdatarak tehditlerine devam etti:

– Vay onun haline, eğer bir elime düşerse, onu param parça edeceğim.

Boğulmak üzereydim... Moncada çok etkilendiğimi görünce onun için üzüldüğümü sandı ve bu sefer beni teskin etmeye girişti. Bu arada şenlik, oyun ve eğlencenin doruğa çıktığı Leyla Kahvesi hizasına ulaşmıştık. Moncada'nın tanıdığı bazı İtalyanlarla karşılaştık. Moncada'yı onlarla başbaşa bırakıp özür beyan ederek oradan ayrıldım.

Ağır adımlarla başım eğik Dome Kahvesi'ne döndüm. İçimde karmakarışık duygular vardı. Hüzün ve pişmanlık hissediyordum. Hal dilim kendi kendine tekrarlıyordu:

– Bu son olsun... Ömrümde bir daha böyle bir şey yapmayacağım.

Martin'in şefkat dolu sorusu beni kendime getirdi:

– Neyin var arkadaşım? Hasta mısın? Bir yerin mi ağrıyor? Ona döndüm. Baktım ki o da gözyaşlarını siliyor.

– Senin neyin var Martin? Üzgünsün, ağlıyorsun.

– Neyim var, bilmiyorum. İnsanlar neşe içinde dans ediyorlar, şarkı söylüyorlar. Doktor hariç. O ne kendisi dans ediyor, ne de benim dans etmeme izin veriyor. Orada uzun siyah saçlı arka-

daşınla oturuyor. Utanılacak şeyler konuşuyorlar. İşitmek için kulaklarını kapatmaya uğraştım ama boşuna. Patlamak üzereydim ki dışarı kaçtım.

– Gel benimle. Mesele basit. Herhalde bir yanlış anlama olacak.

Coşkulu, gürültülü kalabalığın arasında hamasetle konuşan Doktor Casper'e kulak kesilen Cibrân'ı fark ettim. Liyya ise tek başına oturmuş, matemdeymişçesine başını eline dayamıştı. Herkes dans ediyordu. Anne bile...

Onlara yaklaştım. Doktor beni fark etmedi bile. Cibrân zehir dolu bir bakış savurdu bana. Kulağıma bazı kesik cümleler ulaştı. Doktordan Cibrân'a yöneltilen bir soru şöyleydi: "Cibrân Bey, sen hayvanların nasıl ürediğini bilir misin?" Sonra da her şeyi ismiyle anmaya başladı. Martin bir daha tiksiniş kulaklarını tıkadı. Bense doktorun başına doğru yumruğumu sallayıp onu tehdit ettim:

– Kesecek misin yoksa...

Gözlerim Liyya'ya ilişti. Onun da benim bu hareketime dikkat kesildiğini gördüm. Gözleri parladı. Vur, vur diye işaret ediyordu. Martin, Doktoru susturmam için Liyya'yı tahrik ediyordu. Cibrân kızların sözünü dinlememden korktu. Şöyle dedi:

– Vuracağım diyen vurmaz. Benden söylemesi.

Elini yüzüme doğru kaldırdı. Ben de elini sertçe yakaladım. Güvenlik görevlisi, bir arkadaşıyla beraber yanımdan geçiyordu, bize bakıp bıyık altından güldü. Olayın bir şaka ve takılmadan ibaret olduğunu anlamıştı.

Doktor ile sahnemiz tamamlanınca, Cibrân kendi sırasının gelmesine işaret ederek şaka yaptı. Usulen kalkıp hemen onu karşılamaya koşan Liyya'ya yöneldi. Cibrân, Liyya'nın elini tuttu. Ben de Martin'in elini tuttum ve dans halkasına katıldık. Doktora da bizi uzaktan seyretmek kaldı tek başına.

er-Reyhânî Paris'te

O yaz Emîn er-Reyhânî Paris'e geldi. Lübnan'dan geliyordu. Kuzey istasyonu yakınlarındaki Ticaret Mahallesi'ne yerleşti. Sonra da Latin Mahallesi'ne, yani sanat ve edebiyatın mahallesine, beni ve Cibrân'ı ziyarete geldi. Bizim, meleklerin kollarında taşınan dilbere daldığımızı görünce Cibrân'a takılmaya başladı. Kimi zaman Arapça kimi zaman İngilizce konuşuyordu. Bu arada da masanın üzerinde sırt üstü yatmış Rosina'nın çıplak bedenine gizli gizli bakıyordu. Rosina onun kendisine baktığını anlamış olmalı ki hemen kalkıp aceleyle elbiselerini topladı ve İtalyanca kendi kendine söylendi:

– Bu adam sanatçı değil. Ben onun yanında utanıyorum.

Cibrân'la beraber, misafirimizin yakın arkadaşımız olup kendisinin edebiyatçı ve bir çeşit filozof olduğunu anlatmaya çalıştık ama fayda etmedi; Rosina ikna olmadı. Başka bir zaman için randevulaştıktan sonra çekip gitti.

Cibrân bir fayton kiraladı. Üçümüz şehir turuna çıktık. İlk önce Bourbon Sarayı'na; Temsilciler Meclisi'ne gittik. Orada sadece biraz oyalandık. Çünkü yerel siyaset bizi ilgilendirmiyordu. Biz ka-

inata yukarıdan bakıyorduk. Köprüyü geçip Concorde Meydanı'na geçtik. At, arabayı çekerek Champ-Elysees Caddesi'ne tırmanmaya başladı. Bu cadde gerçekten dünyanın en güzel caddesidir.

er-Reyhâni sağ tarafta, Cibrân sol tarafta ben de ortada otuyordum. Emîn şöyle dedi: "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh!" Baba lakabını kendisi için seçmişti. Çünkü kendisi bizden yedi yaş büyüktü. Kutsal Ruh, Cibrân'dı. Çünkü Cibrân, kanatlarını çırpmaya başlamış, uçmaya hazırlanmaktaydı. Ben de üçlüyü tamamlayan oğul oluyordum. Baba ve Kutsal Ruh kimi zaman Arapça, kimi zaman İngilizce konuşarak derhal kainatın kendilerince bozulan yönlerini düzeltmeye başladılar. Ben de araya giriyor, söze karışıyordum:

– Sağ tarafa bakınız, kardeşlerim. Bu yol ne kadar güzel, şu saraylar, zafer takı...Yaşasın imparator!

Arabanın gıcirtısı üzerine Cibrân omzumun üstünden şöyle dedi:

– Kardeşimiz kainatı olduğu gibi beğeniyor.

Emîn sevgiyle bana takıldı:

– Bu benim sevgili oğlum. Lübnan'da papazlar beni aforoz edip herkes beni terk edince, Fureyke'ye⁵² gelip beni ziyaret etti; hatırımı sordu. Öyle sevinmiştim ki.

Polonya ormanına varmıştık. Araba bizi ormanın her tarafında gezdirdi. Sonunda at yoruldu. Arabacı da söylenmeye başladı. Cibrân ücretini verdi. O da çekip gitti.

er-Reyhâni'nin davetiyle oturup havuz başında sakin bir lokantada öğle yemeğini yedik. Biraz içkinin insanı ferahlattığını da unutmadık. er-Reyhâni ve Cibrân, suyun üzerinde işveyle ötüşen ördekleri dinleyerek biraz içlerini döktüler. Din sömürücülerinin ele başlarına sinirlenmişlerdi. Genel olarak da dinlere. Yüz elli yıl önce Voltaire, Diderot ve arkadaşlarının Paris'te yaptığı gibi. Hatta

⁵² Emîn er-Reyhâni'nin Lübnan'daki köyü. (çev.)

belki de aynı yerde.

Kırk yedi yıl sonra üzüntüyle soruyorum kendi kendime: “Hani Cibrân? Hani Emîn? Voltaire’in ifadesiyle bu dünya olduğu gibi kalıyor... Kalmaya devam edecek.”

Akşamleyin yürüyerek eve döndük. Caddeler güzeli bir cadde-de Emîn kulağıma fısıldadı:

– Bu akşam Moulin Rouge’da oturmaya ne dersin?

Ben de:

“Sen istiyorsan bence olur” diye cevap verdim.

Cibrân yorgun görünüyordu. Onu evine bıraktık. Biz de Paris’in en güzel gece gösterisini izlemek için Montmartre Mahallesi’ne yöneldik. Yolda Emîn bana bu kulüplere sık sık gidip gitmediğimi sordu. Ben de bir keresinde sadece ne olduğunu görmek için gittiğimi, sonra da ara ara Paris’i bilmeyen arkadaşlara eşlik etmek için gittiğimi söyledim.

Bana dönüp sordu:

– Ya dostumuz Cibrân? Beraber gitmeyi istemedi mi senden?

– Hayır, biz davetiye olunca büyük tiyatroları izlemeye gidiyoruz.

Emîn ile beraber salonun ön tarafındaki rahat koltuklar üzerine oturduk herkes gibi. Önümüzdeki sahnede yarı çıplak kızlar fırtınası esiyordu. Kıvrılan başlar, parlayan gözler, süslü saç örgüleri, renkli dudaklar, salınan ve dans eden göğüsler, göz alıcı süslerle donatılmış göbekler, başlardan yüksekte açılıp kapanan bacaklar, yılan gibi kıvrılan kollar, müzik ve kahkaha, çığlık atan tuhaf müzik aletlerinin gürültüsü, yükselip sinen sonra da gelip burunlara, boğazlara ve göğüslere çöküp ruhu daraltan yoğun bir duman.

Emîn’e dönüp şöyle dedim:

– İşte gece kulüpleri böyle. Eğleniyor musun ey ezeli baba?

Birinci bölüm böylece bitti. Salonda bir kalabalık dalgalandı. Her şey birbirine karıştı. Kadınlar erkekleri alıp götürüyor, barda paralar uçuşuyordu. Ben ve er-Reyhânî ise put gibi dikilmiştik. Ağzımızı açmıyorduk. Hiçbir şey düşünmüyorduk. Bu tuhaf ortamın yabancılarıydık. Birden bir elin benim omzuma başka bir elin de Emîn’in

omzuna dokunduğunu ve tatlı bir sesin şöyle dediğini fark ettim:

– Taş mı kesildiniz beyler, yoksa koltuklarla mı sohbet ediyorsunuz?

er-Reyhâni, ağrısı tutan kolu ile meşguldü. Ben de cevap istercesine kızın yüzüne baktım dikkatli bir şekilde. Şöyle dedi:

– Ben Margaret, Rosina'nın arkadaşıyım.

– Bu maskara yüz ve elbise demeye bin şahit isteyen bu kıyafetin içinde kim tanıyabilir ki seni? Ne yapıyorsun burada?

İfade tarzım biraz sert olmuş olmalı ki Margaret anormal bir şekilde güldü ve cevap verdi:

– Sen burada, bu zat ile ne yapıyorsun?

Emîn'in yüzüne kilitlendi, Emîn de onun yüzüne. Ben sordum:

– Rosina da buraya gelir mi?

– Hayır, kardeşleri buna izin vermez. Onun kıskanç bir ailesi var. Benimse ne yaptığımı karışan yok.

Sonra hem gülmeye hem de ağlamaya başladı. Gözlerindeki sürmenin ve yüzündeki makyajın silinmemesi için gözyaşlarını özenle siliyordu. Sonra şöyle dedi:

– Ben sizi bara davet etmeyeceğim... Bu size çok pahalıya mal olur. Burası hırsızların ini, beyler.

Ancak Emîn cebinden o günlerde bir servet demek olan yarım altın lira çıkardı ve Margaret'in avucuna koydu. Bense onu böylesine Hâtîm⁵³ cömertliğine sevk eden şeyin ne olduğunun şaşkınlığı içindeydim. Kız ise buna karşılık ona sarıldı ve alnına bir öpücük kondurdu. Sonra da Emîn'in kaşlarının arasında kırmızı dudaklarının resmini bırakarak kalabalık içinde kayboldu.

– Afiyet olsun Emîn... Afiyet olsun, diye takıldım Emîn'in kuşağına eğilerek. Ben mendilimin ucuyla ruj izlerini silerken Emîn nazikçe şaka yapıyordu:

– Bırak, silme Yûsuf... O bana yarım altın liraya mal oldu.

⁵³ Hâtîm et-Tâi (ö. 6. asır sonları): Cömertliğiyle ünlü Arap şairi. (çev.)

İkinci bölümün başlaması için işaret verildi. Yarı çıplak kadın fırtınasını izlemekten ve duman solumaktan usanmıştık. Emîn sıklıkmaya başladı. Kolundaki sinir ağrısı da şiddetlendi. Sessizce oradan çıktık. Eve kadar onunla beraber gittim. Omzunu Fureyke'deki annesinin yaptığı gibi ovdum... Ertesi gün Louvre Müzesi'ni gezmek üzere sözleştik.

er-Reyhânî ile Louvre Gezisi

1910 yıllarında Doğulu bir şahsiyetin Paris'e gelmesi pek nadir bir şeydi. Olur da gelmişse ve onunla bir araya gelmişsek Cibrân bana sorardı:

– Zat-ı alilerini imtihan ettin mi? Louvre Müzesi'ni gezip gezmediğini sordun mu?

Çünkü bu sorunun cevabı, öğrenmek istediğimizi hemen dökerdi ortaya. Herkesi verdiği cevaba göre sınıflandırırdık... İşte ülkelerimizde ve dünya da önemli bir yere sahip bazı şahsiyetlerin kulaklarımla duyduğum bazı cevapları:

– Louvre Müzesi mi? Sanırım gezdim. Ama emin değilim... (yalancı).

– Evet gezdim, ama sadece gezdim diyebilmek için gezdim. Değersiz antikalarından başka bir şey göremedim... (eşek).

– Lou...vre Müzesi? Evet gayet tabii... Orada dans izleyerek harika bir gece geçirdim... (meczup).

– Tabii ki gezdim... Hatta oradan kravat ve mendil bile aldım... (Louvre mağazası sanıyor, kara cahil)

Cevaplar bu şekilde devam edip gitmekte. Hepsi de “gülür misin, ağlar mısın?” türünden.

– Bu saray, Emîn, Fransa krallannın karargahıydı. XIV. Louis'in azametini görmüştür. İhtilalden sonra müzeye çevrildi. Seine'e bakan şu koca pencerelere iyi bak. Filizlenen, çiçek kokan şu bahçelere... Bak ışık nasıl da dans ederek şaheserlerin, yadigarların etrafında süzülüyor. Biz Paris'teyiz! Cibrân'ın ifadesiyle. Bu sayısız salonlarda halkların medeniyet eserleri ve sanat şaheserleri, hünerle, zevkle ve maharetle sergilenmekte.

Açıklamaya devam ettim:

– Beni iyi dinle! Bunlar Mısır, Sümer, Bâbil, Asur, İran, Yunan ve Roma eserlerinin bazıları. Şunlar, Rönesans şaheserleri... Bunlar, güzel sanat eserleri... Bunlar, ilahların heykelleri ve tapınma tabloları... Bu, tanrılar tanrısı Zeus'un heykeli. Şu, zafer Tanrıça'sının heykeli. Bu da Monna Lisa Gioconda.

Böylece bir salondan diğerine, bir yandan öbür yana geçerek tam üç saat geçirdik. Ne ben açıklama yapmaktan yoruldum, ne de Emîn dinlemekten usandı.

Resim çalışmamış ve güzel sanatlarda derinleşmemiş kimseler sanat eserinin konusu ile onun iyi ya da kötü oluşu arasındaki bağlantıyı kuramazlar. Yani bu kimseler bunları tam olarak anlayamazlar. Heykel veya tablo, örneğin güzel bir kadın ise hemen mükemmel ve yaratıcı olduğuna hükmederler. İster güzel yapılmış olsun ister olmasın. Yani onların değerlendirme ölçüleri herhangi bir esas veya ilkeye dayanmaz.

1910 yılının yazında Louvre Müzesi'ni gezdiğimizde, Emîn er-Reyhânî'nin durumu da böyleydi. Ama o soruyor ve sanat eserlerinin değerini anlamaya çalışıyordu. Bazen bunlar hakkında kişisel ve derin felsefi değerlendirmeler de yapıyordu. Örneğin Asur heykellerine bakarken şöyle demişti bana:

– Bu heykellere iyice bakan bir kimse bunların kalplerinin katılığını hemen anlar ve onlarla ilişki kurmaya yanaşmaz. Onlarla aslan avına çıkmaz... Şehir kuşatmalarına katılmaz.

– Ya bu Mısır heykelleri? diye sordum nasıl cevap vereceğini öğrenmek için.

– Bunlarda bir nevi kutsallık ve derinlik var. Şu ayakta duran firavunun bir ayağı önde diğeri arkada. Şu oturanların elleri dizleri üstüne konulmuş. Bunlar daha çok ilah ve ruhban olmaya yatkın insanlar bence.

– Peki bu Yunan heykelleri sana neyi çağrıştırıyor Emîn?

– Güzellik, şiiir, sevgi...

– Helal olsun. Her şeyi hemen anladın. Diplomanı vereceğim. Peki şurada ayakta duran altılı?

– Bu sanki bizim oralardan Yûsuf.

Sonra ilerleyerek büste yaklaştı ve resmin altındaki yazıları okudu: “İmparatoriçe Julia Domna”⁵⁴ Miladi 200 yılları.

– Yanılmadın Emîn. Julia, bizim memleketin kızı. Asi kıyısında, Hıms şehrinde, Suriye seması altında ışıık solumuştur. Julia daha sonra Roma’nın Doğu orduları kumandanı Septimus Severus⁵⁵ ile evlendi. Zekası, güzelliği ve malıyla onu imparatorluk tahtına taşıdı. Oradan Roma imparatorlar sarayı Palatino’ya yükseldi. Kendine olan güveni ile sanki kendi evine giriyordu. Edebiyatçıları, bilginleri ve filozofları etrafında topladı. Romalı kadın ve erkeklerin gözlerini kamaştırdı.

Emin duyduklarından etkilenmişti, ağrıyan kolunu tutarak şöyle dedi:

– Yazık ki Hıms ovasında yükselmek yerine, şimdi yabancı bir ülkede, Seine kıyısında, bu soğuk salonda, bu büstün üzerinde duruyor.

⁵⁴ Julia Domna (158-217): Suriye asıllı Roma prensesi. Güneş rahibi Julius Bassianun’un kızı. Açlık grevi yaparak hayatına son vermiştir. (cev.)

⁵⁵ Septimus Severus (146 211): Roma imparatoru (cev.)

– Hıms'ta ova mı var? Hıms'ta Julia'nın ismini duymuş olan var mı ki?

Açıklamaya devam ettim:

– Bu kara taşın üzerinde Musa'nın yasaları dahil bütün kanunların anası Hammurabi⁵⁶ kanunları var. Mısır mezarlarına benzeyen Sayda Kralı Eşmunazar'ın⁵⁷ mezarının üzerinde en uzun Feni-ke kitabesi yer almakta. Salonun köşesinde asılı duran şu taşın ise “Arap Prensi İmrul-kays'ın⁵⁸ mezar kapağı” olduğ yanında yer alan yazıda bildirilmekte.

Taşın üzerindeki kitabeyi okumaya çalıştık ama okuyamadık. Ümidimizi kesince Emîn duygu yüklü bir hüzünle mırıldandı dizeyi:

– “İşte sevgili komşu, burada ikimiz de gurbetteyiz.”

Paris ziyaretinin sonunda Cibrân, er-Reyhânî ile Londra'ya gitti. Orada tam bir ay kaldılar. Londra'dan bana yazdıkları mektupta ruhsal durumlarının iyi, neşelerinin yerinde olduğu görülmekteydi. O sıralar daha yolun başındaydılar. Daha felsefeye dalmamış, gönülleri daralmamış, yüreklerini keder kaplamamıştı.

Mektup on satır kadardı. Birinci satırı Cibrân başlatmış, ikinci satırda Emîn devam etmiş, üçüncüyü tekrar Cibrân devam ettirmiş, dördüncüyü Emîn yazmıştı. Mektup neşeli, hoş bir mizah ile doluydu.

er-Reyhânî, yolcuğunu New York'ta noktalamıştı. Cibrân da Paris'e döndü.

⁵⁶ Hammurabi (M. Ö. 2000): Babil İmparatorluğunun altıncı kralı. Kendi adıyla anılan bilinen ilk kanun külliyyatını yazdırmıştır. (çev.)

⁵⁷ Eşmunazar (M.Ö. V.yy): Sidon kralı. Kral Tabnit'in oğlu. (çev.)

⁵⁸ İmrul-kays (ö. 540): Ünlü Arap şairi. Beni Esed kabilesi reisi Hucr el-Kindî'nin oğludur. Şaşkın prens lakabıyla ün yapmıştır. (çev.)

Otuz yıl sonra yani 1940'ın baharında ben ve dostum Emîn, Emîn'in Fureyke'deki evinin balkonunda oturuyorduk. Önümüzde vadi uzanıyordu. Sağ tarafta ise birbirlerinin boynuna sarılmış dağlar. Hepsinin üzerinde beyaz alınlı Sinnin. Emîn piposunu tüttürerek hayatının çeşitli dönemlerine ait hatıralarını anlatmaya başladı. Aslında hatıralarını anlatması çok nadirdi. O gün Arap ülkelerinde yaptığı gezileri anlattı. Kral Huseyin,⁵⁹ İmâm Yahyâ,⁶⁰ İbn Su'ûd⁶¹ ve Faysal'dan söz etti. Sonra Arapların geleceğine geldi. Emîn, Arap halklarını seviyor, onlar için iyilik temenni ediyordu. Ama bu defa biraz ümitsiz görünüyordu. Sonunda Lübnan'daki bazı bozukluklara değindi. Yargıların da ve eleştirilerinde normalin dışında katı davranıyordu:

– Falanca, tahtına kurulmuş bir mağrur. Filanca erguvan giymiş bir eşek. Falanca hurafe ve saçmalıklara inanan bir cüce.

Bu katı karamsarlığını biraz olsun hafifletmek için sözünü keserek şaka yaptım:

– Ve falanca kadın! Ve filanca kadın!

– Başım gözüm üstüne. Bizde, Yûsuf, kadın yazarlar tek bir elin parmaklarıyla sayılabilir. Hatta bir elin parmakları fazla bile gelir.

Bu arada sinir ağrısı tutan kolunu ovalamaya koyuldu. Onu belki de yüzüncü kere uyarak dedim ki:

– Sigarayı bırak Emîn. Tütünün sana ne kadar zararlı olduğunu biliyorsun. Emin ol ki bu dünya, bozukluklarıyla, olduğu gibi kalacak. Senin konuşmaların, ve kitapların dünyayı biraz olsun düzeltemeyecek. Bize düşen kendi özel işlerimize önem vermek...

⁵⁹ Huseyin bin Ali (1856-1931): Mekke ve Hicaz şerifi.

⁶⁰ Yahyâ Hamiduddin (1869-1948): Yemen kralı.

⁶¹ Abdulaziz ibn Su'ûd (1880-1953): Suudi Arabistan Krallığı'nın kurucusu.

İkna olmamıştı. Şöyle cevap verdi:

– Henüz erken Yûsuf.

Söz Cibrân'a geldi. Edebiyat ve sanat çalışmalarından iyi para kazanmıştı. Dedim ki:

– Cibrân hesaplarını iyi yapar.

Emin itiraz ederek cevap verdi:

– Aslında o revaç gören konuları tespitte ve yayıncılarla tanışmada isabetli davrandı. Son çalışmaları böyle değer kazandı.

Anglo-Sakson kökenli okuyucunun ilgi duyduğu konuların yapısını sordum. O da şöyle dedi:

– Kamuoyu özellikle sinema ve polisiye, yarı tarihi, ucuz felsefi, macera öykülerinin yayılmasından sonra bir anarşi halinde. Bütün bu konular revaç görüyor. Ama yayıncıların reklamları birinci derecede önemli. Şans ise hepsinden önemli, Yûsuf.

Konuyu değiştirmek amacıyla uzun bir süreden beri zihnimde tasarladığım bir projeden söz ettim. Büyük bir dikkatle dinledi. Fikir hoşuna gitmiş gibiydi. Başını sallayarak şöyle dedi:

– Malzemeyi düzenle. Ben gelecek yaz 'Ürâya yanına geleceğim, palamutların altında otururuz. Senin öyküyü İngilizce de yazabiliriz. İleriki Amerika seyahatlerimde yayıncılarla bağlantı kurarım. Bizim sadece isimle kanaat edip yok olmamız adil değil. Sen bir sanatçısın, ben de bir filozof.

Sonra ikimiz de sustuk. Herkes kendi özel fikirlerine gömülmüş, tatlı bir düş deryasına özgürce dalmıştı. Akşamın karanlığında, Fureyke vadisinin yamaçlarını kızıl, gri dalgalar bürümüşü. Gün batımıyla gül rengi ışık, huzmelerini yavaş yavaş geri çekiyordu. Sinnin zirvelerinde, muhteşem bir tablo ortaya çıkmıştı. Bir taş atımı mesafedeki bir bahçenin ortasında küçük bir ev vardı. İki sene önce bu evde edebiyatçı, sevgili Mey⁶² kalmıştı.

⁶² Mey Ziyade (1886-1941): Lübnan asıllı Mısırlı edebiyatçı. Cibrân Halil Cibrân ile mektuplaşarak on iki yıl süren duygusal bir ilişki yaşamıştı (cev.)

Emîn ağır ağır kalkıp yatak odasına gitti. Bir süre sonra döndü. Elinde üzerinde yasinın tutulduğu gün okunmak üzere “vasiyetim” yazılı bazı evraklar getirdi ve bunları bana okudu:

“Benim hayatım ruhanilerin, evliyaların hayatı değildir.... Ben size insanlığı vasiyet ediyorum kardeşlerim....”

Vasiyetini okumayı bitirince şaka yaparak şöyle dedim:

– Sen gerçekten yüz sene dolmadan ve milyonlarca dolar kazanmadan bu dünyayı terk etmeyi mi düşünüyorsun? Olacak şey değil. Ayrıca bu hayatının son dönemi, ey Arapların ağabeyi, kimse ona müdahale edemez. Eğer biz hayatımızın arkadaşlarını seçememişsek susmamız daha iyi olur.

Emîn bu son teorimin doğru olduğu konusunda ikna oldu. Ma-vi kalemi sözü edilen kısmın üzerinden çekti. Sonra hatıralarımızı yad etmeye başladık. Bunların arasında onun Paris seyahati, Polonya ormanında gezi, Moulin Rouge’da gece sohbeti ve Louvre Müzesi gezisi de vardı. Emîn sonunda şöyle dedi:

– O gezi Yûsuf, güzel sanatları anlamamda bir dönüm noktası oldu. Ondan sonra bilgimin ufku genişledi. Kaynakları incelemeye başladım. Hatta güzel sanatlar hakkında bir şeyler bile yazdım. Bir sanatçı ile evlendim. Her duygusal sıkıntı anında yarım altın lira hediye ettiğim o Parisli güzeli ve Cibrân’ın atölyesinde şu kendisine çıplak olarak bakmama izin vermeyen o kızı hatırladım. Onu hatırlıyor musun Yûsuf?

Hemen cevap verdim:

– Hatırlıyorum, hiçbir zaman da unutmayacağım.

O yaz daha o güzel düşümüzün gün yüzüne çıkması takdir edilmeden dostum Emîn er-Reyhânî, Fureyke’de öldü. Şimdi aile mezarlığında kollarını birbirine dolamış iki palamut ağacının altında yatıyor. Senede bir kere onu ziyaret ederim. İnsanın sonunu düşünmek için... Sıcak göz yaşları dökmek için...

Isadora Duncan'ın⁶³ Ziyareti

er-Reyhânî'nin New York'a gidişinden sonra Cibrân, Paris'e döndü. Hayatımıza kaldığımız yerden devam ettik; resim yapıyor, sanat hakkında tartışıyor, Seine kıyısında dolaşıyorduk. Davetiye alınca da Challiot tiyatrosuna, ünlü Amerikalı dansçı Isadora Duncan'ı izlemeye koşuyorduk... Zaman zaman benim evde müzikal dans şölenleri düzenliyorduk. Olga çalışıyordu. Margaret ve Rosina mumların uyuyan ışığı altında dans ediyorlardı. Ben ve Cibrân çaylarımızı yudumlayarak onları izliyor, düşlere dahi yorduk.

Cibrân bu sırada çoğunlukla, hemen yazmaya koyuluyor, bazen de yazdıklarını okuyordu. Bense Renan'ın Hristiyanlık ilkeleri tarihi ile ilgili yedi koca ciltlik kitabının etkisi altındaydım. Renan, bu eserinde zihninin özünü sergilemiş, konuyu hayran bırakan büyük bir ustalikle ortaya koymayı başarmıştır. Cibrân'a şöyle derdim:

⁶³ Isadora Duncan (1878-1927): İrlanda asıllı Amerikalı dansçı. Eğitimini aldığı klasik dansın sınırlarını aşarak serbest üslubunu geliştirdi. Duncan, daha çok Avrupa'da ilgi gördü. Bir çok okul kurdu. Dansın yanı sıra plastik sanatlar, şiir ve felsefe ile de ilgilenen Duncan, çocuklarıyla beraber bir trafik kazasında öldü. (cev.)

– Edebiyat, sanat ya da ilmin belirli bir dalında ihtisas yapmak gerekir. Onun lehçesini kastederek:

– Nebilerin lehçesi, benim hoşuma gitmiyor. Bulutların içinde yüzmek bana tat vermiyor. Dünyayı birazcık olsun düzeltmek de benim işim değil. Beni sadece bizi kuşatan bu kapalı kainatın sırrını açık bir şekilde anlamak ilgilendiriyor.

Cibrân ise kahvesini yudumlayıp sigarasından bir nefes çekerek biraz alaycı bir şekilde şöyle cevap verirdi:

– Söyle bakalım Yûsuf, hangi tür sanat veya ilimde ihtisas yapacaksın? Sence son derece ilginç olan bu kainatın sırlarını açık bir şekilde kavrayabilecek misin?

Bir gün üzerinde çalıştığım rakkase heykeli hakkında onun görüşünü sordum. Bana uzun uzun baktı; tıpkı uzman bir sanatçı gibi heykeli inceledi. Sonra da cevap verdi:

– Tebrik ederim Yûsuf. Senin dansöz, kuşkusuz Isadora’dan esinlenmiş. Sen gerçekten ressamdan çok bir heykeltıraşsın... Heykeltıraşlığa devam et... Bu alanda ihtisas yap.

Konuşurken de parmağını yapışkan çamura batırıyor, heykelin bazı hatlarına dokunuyordu. Ben de kendime has tarzımla şaka yapıyordum:

– Parmağın kirlenecek. O güzel yüzük de parmağında.

Sonra heykelin alındığı orijinal tabloyu görmek istedi. Ben de Margaret’in tabloyu beğendiğini ve onu almak istediğini, benim de tabloyu ona hediye ettiğimi söyledim. Cibrân köpürdü ve sinirlenerek şöyle dedi:

– Sen böylesin işte... Her zaman resimlerini saçıp savuruyor, onları korumayı bilmiyorsun. Senin bir vasiye ihtiyacın var.

Ben de her zamanki gibi soğuk bir şekilde cevap verdim:

– Bir bakarsın Isadora, öğrencisi Margaret’in elinde resmi görüp beğenir ve hangi sanatçının onu yaptığını sorar... Belki beni ziyarete bile gelir.

Cibrân omuz silkip alaycı bir şekilde şöyle dedi:

– Bunlar kuruntu ve hülya, Yûsuf. O, milyonlara sahip en zengin hemşehrilerini bile ziyarete tenezzül etmez. Sinirlendiği zaman herkesi nasıl çiğnediğini kendi gözleriyle görmedin mi? ya da sahnede alımlı ve çalımli hareketlerle nasıl dolaştığını? Çiçek buketlerinin etrafında nasıl cömertçe saçıldığını?

Cibrân biraz düşündükten sonra devam etti:

– Kim bilir belki sanata merak sarar, sen de ona hocalık yaparsın. Her ne olursa olsun o zengin biri. Muhtemelen zengin hemşehrilerini cahil oldukları için küçük görmekte. Amerika'da onun mağrur olduğu söylenir. Edebiyatçılar ve şairler küçülür, ezilir onun ökçeleri altında.

– Onun hiçbir şeyi beni ilgilendirmiyor. Yalnız onun muhteşem ritmik dansı, benim için sanat, edebiyat ve hayatta yeni ve geniş ufuklar açtı. Onun dansına, tavır ve hareketleriyle kalbin ve gönlün hislerini ifade edişine şahit olmadan önce dans bana kalçaları kıvrımak ve anlamsız oynak hareketlerden öte bir şey ifade etmiyordu.

Cibrân nebilerin lehçesiyle sözümü kesti:

– Senin ufkunu açan yaratıcı dans değildir. Tanrıların ellerinin oynadığı Paris ortamıdır. Ah, burada ne kadar mutluyuz! Alım satım dünyasından, asık yüzlü lahut dünyasından, bozguncu siyaset dünyasından ne kadar da uzağız... Hayır Yûsuf! Tanrılar bize kıymetli hazineler bahsettiler. Bizim görevimiz ise karanlığın hırsızlarına karşı onları korumaktır.

Ertesi sabah bana bir mektup ulaştı:

“Muhterem efendim, eğer müsaade ederseniz önümüzdeki Perşembe günü saat on birde tanışmak ve sanat eserlerinizi görmek için bir arkadaşımla beraber sizi ziyarete geleceğim. Şimdiden teşekkürler. Hayranlığımı ve selamlarımı kabul buyurunuz, muhterem hocam.” Isadora Duncan.

Belirtilen saatte ünlü dansçı, bir bayan arkadaşıyla beraber geldi. Onları iş elbisesiyle karşıladım. Sordu:

– Hocam?

– Buyursunlar efendim!

Gözleri hayretle parladı. Zarif bir şekilde ilerleyerek pamuk gibi elini uzattı:

– Ben Isadora. Bu da arkadaşım Miss Johannsen, Copenha-gen'den.

Usta dansçı, bakışlarını salonda gezdirdi. Kendi kendine konuşuyormuşçasına söylendi:

– Tamamen tahmin ettiğim gibi. Sadelik, resimler, kitaplar ve çiçekler.

Sonra bana döndü. Arkadaşıyla anlamadığım bir dille konuştu. O da Fransızca cevap vererek bana döndü:

– Her şeyden önce, söyler misin bana Lübnan nerde? Harita var mı?

Hemen küçük bir Asya kıtası haritası açıp kalemle Akdeniz'in doğusunu gösterdim. Haritayı inceleyip yüksek sesle okumaya başladı:

– Dimaşk, Urşelim, Lübnan. Lübnan nerde? D'Annunzio,⁶⁴ Lübnan'ın Adonis'in⁶⁵ ülkesi olduğunu ve sedir ormanları ile kaplı olduğunu söylemişti.

Dedim ki:

– Öyle efendim, Lübnan dağları eskiden, Adonis zamanında aynen öyleydi. Ama şimdi sedir ormanı kalmadı. Dağların zirvelerinde kalan küçük kutsal bir koru dışında.

Miss Johannsen gülerек çocuksu ve çekici bir eda ile şöyle dedi:

– Zavallı ben, Lübnan'ı zirvesinde bir sedir ağacı bulunan yüksek bir dağ sanıyordum. Sonra masmavi gözlerle bana baktı uzun süre; kapalı ve tatlı bir mana ile...

⁶⁴ Gabriele D'Annunzio (1863-1938): İtalyan yazar. Eserleriyle İtalyan edebiyatında önemli etkiler bırakmıştır. (çev.)

⁶⁵ Adonis: Byblos kralı ile kızı Myrrha'nın oğlu, genç Fenike tanrısı. (çev.)

Ünlü dansçı ziyaretçim, heykelini incelerken bana sorular sordu. Bense onun yanaklarına dökülmüş beyaz saçları ve gözlerini saran papatya halesini düşünüyordum:

– Söyle bana Isadora, dans ederken çevrendekileri birden fazla kere gördün mü?

– Defalarca.

Bana bakmadan heykeli incelemeye devam ederek sordu:

– Onu böyle normal elbisesi içinde tanır mısın? Onu her zaman seviyor musun?

Cevabı beklemeden şöyle dedi:

– Lütfen resimlerini gösterir misin? Bir öğrencimin yanında senin bir resmini gördüm. Çok beğendim ve senin diğer resimlerini ve tabii ki seni görmek istedim.

Sonra önüne koyduğum resim destesini elleri arasında çevirmeye başladı. İki tane resim seçti. Miss Johannsen de bir resim seçti. Isadora şöyle dedi:

– Bu resimlerden sende çok var mı? İmzanız lütfen!

Her ikisi de çantalarından çek defterini ve dolma kalemlerini çıkarıp bazı rakamlar yazdılar. Sonunda Isadora şöyle dedi:

– Size küçük bir hediye takdim etmemize müsaade eder misin? Bu fiyatı değildir. Sanata değer biçilmez, hocam.

Çekleri nazikçe masanın üzerine bıraktı ve dua fısıltısına benzer bir sesle huşu içinde şöyle dedi:

– Isadora'dan küçük bir hediye, bir hatıra, takdir ve sevgi kaparosu!

Elini uzattı ve nazikçe gülümseyerek veda etti. Ben de saygıyla elini öptüm. Kafiye kadar uğurladım onları.

Araba gitmeye başlayınca Isadora parmaklarını ağzına götürüp veda ederek uzaktan bir öpücük uçurdu bana. Miss Johannsen da aynısını yaptı.

Atölyeme döndüm kederli bir şekilde. Kendimi boşlukta hissediyordum. Çok geçmeden çekleri hatırladım. Bir de baktım her bi-

ri yüz dolar. O sıralar bir dolar, beş frank yinni sente eşitti. Çok iyi hatırlıyorum. Çünkü ben ve Cibrân o sıralar bazı hesaplar yapıyorduk; çıkarıyorduk, çarpıyorduk ve bölüyorduk.

Cibrân'ın Yolculuğu

İki yüz doları, her yaz Ağustos ayında yaptığım yolculuklar için biriktirdiğim paralara ekledim. Bu şekilde Almanya ve Avusturya'nın bazı şehirlerini gezmiştim. İstanbul'a ulaştığımda Cibrân'dan gelen bir mektup ile karşılaştım:

“...Doğu ile Batı arasında bir soru işareti gibi duran imparatorların ve sultanların şehrinde bulunduğun için her halde sevinçlisin. Şimdiki durum nereye varmış olursa olsun sen mutluluk lahdinden geçmiş nesillerin silüetleri ve mevcut milletlerin hayalleriyle dolu olarak döneceksin....

İstanbul'da düşünülmeyi ve araştırılmayı bekleyen çok şey var. Bunlardan kiliseleri, Bizans nakışları ve İtalyan Rönesans'ı öncesine ait resimleriyle eski camileri özellikle ifade etmek istiyorum. İstanbul'u iyice araştırıncadan sakın oradan ayrılma. Sultanlık sarayında eşsiz Yunan ve Roma eserleri mutlaka vardır. Onlara iyi bak. Güzelliğiyle heybet salan, heybetiyle güzel olan bir şey gördüğün zaman bana haber et.

İstanbul'daki Suriyelileri nasıl buldun? Hareket eden canlılar gibi miler? Yoksa donuk ölümlere mi benziyorlar? Bir Suriyeli, Yü-

suf, kendi memleketinde koyundur ama gurbette aslan kesilir. Eger bu söz, İstanbul'daki Suriyeliler için doğru ise onları büyük bir başarı ile müjdele.”

İstanbul ve diğer şehirlere yaptığım seyahat esnasında gördüğüm eşsiz sanat eserlerini burada anlatmadan geçeceğim. Ama bu arada Cibrân ile sürekli ilişki içinde olduğumuzu belirtmek istiyorum. Önemli sanat izlenimlerimi mektup yoluyla ona aktarıyordum. Burada bunları anlatmaya yer müsait değildir. İstanbul'dan Atina'ya, oradan da Roma'ya geçtim. Sonra da Floransa ve Cenova üzerinden Paris'e döndüm. Cibrân, hazan sergisinde sergilemek üzere tablolarını hazırlamakla meşguldü, çok endişeli ve tedirgindi. Ekonomik durumu onu Boston'a dönmeye zorluyordu. Gene de dönmeden önce Paris fuarında bir şeyler sergilemiş olmak onun için çok önemliydi.

Cibrân *Meleklerin Kollarında Taşınan Dilber* temasında iki ayrı tablo sundu. Bunlardan sadece biri kabul edildi. Bu tablonun da şansı, Cibrân'ın arzuladığı büyük salon değil aradaki bir geçitte sergilenmek oldu. Akşamleyin Cibrân bana yüreğine çöken gamları açtı:

– Rodin mutlaka bu sergiyi ziyaret edecek. Ona çalışmalarım-dan bir şeyler göstermeyi çok istiyorum. Onun ağzından duyulacak bir takdir ifadesi, Amerikan toplumunda yankı yapar. Biliyor-sun o geldiğinde yanında mutlaka Amerikalı bazı hanımefendiler olur. Rodin'in benim tabloyu geçitte görmesi ise bana yaraşmaz... Bu olacak şey değil!

Cibrân dikilip asabi bir şekilde odayı turlamaya başladı.

– Kendini bu kadar üzme Cibrân. Mesele senin düşündüğünden çok daha basit. Basalım dolarları. Görevlinin tabloyu salona alacağına ben kefilim.

Öyle de oldu!

Ben salonun diğer tarafındaydım. Rodin geldi. Yan ilah gibiydi. Etrafı bir huri sürüsü gibi uzun, geniş elbiseli, yüksek topuklu, renge-renk çiçeklerle süslü büyük şapkalar takmış, parfümlü hanımlarla kuşatılmıştı. Rodin bir an Cibrân'ın tablosunun önünde durdu. Cibrân bir adım ilerleyerek tokalaşmak için elini uzattı. Bir şeyler söyledi. Ne söylediğini duymadım. Hiçbir zaman da sormadım... Rodin, yetişmekte olan bu sanatçıya başını salladı ve hemen yürümeye devam etti. Etrafında salınan kokulu hanımlar arasında turunu tamamladı.

Böylece Cibrân sonunda üstat Rodin ile müşerref oldu. Rodin, o sıralar yetmişini devirmişti ve sanat hayatının zirvesindeydi. Ölümsüz sanat eserleri yaratmıştı: Tunç Devri, Calais Burjuvaları, Öpücük, Düşünen Adam, Hugo, Balzac, ve daha niceleri. Şöhret, servet ve kibrin zirvesindeydi. Cibrân ise daha yirmi yedisindeydi. Üstelik Paris'te bir yabancıydı. Fransızca'yı bile güçlkle konuşabiliyordu. Sanat yolunu zorlukla ve güçlkle açmaktaydı... Çalışmaları ve kitapları ise o sıralar oña ne bir şey kazandırıyor, ne de kimse- nin dikkatini çekiyordu. Onun ünlü heykeltraş ile ilişkisi, ondan ders alması, Fransa Güzel Sanatlar Akademisi'nden diploma alması, İngiliz Ressamlar Cemiyeti onur üyesi oluşu gibi konularda söylenenlerin hepsi asılsız şeylerdir.

Yirminci asrın başlarında Paris'te sanat havası olgunluk dönemine girmiş bulunuyordu. Ama Cibrân bu havadan hiç etkilenmedi. Hatta bu hava onun dikkatini bile çekmedi... Onun zihni felsefe, öğretiler, rumuzlar hatta onun bile açıklayamadığı ve henüz tam olarak hissedemediği belirsiz şeylerle çalkalanıyordu. Ondaki edebiyatçı, sanatçıyı alt üsti etmiş; resim, parmakları arasında şaşkın bir halde kalmıştı. Gayretle yolunu arayarak kendini ispat etmeye çalışıyordu... İşte böyle; Cibrân'ın Paris'te bulunuşu sanat açısından kendisine pek bir yarar sağlamadı. Sonbahar sonlarında sevdiği, hatta aşık olduğu Fransa'dan istemeyerek ayrıldı, gözleri yaşlarla dolu.

Ben Lyon tren istasyonuna kadar onunla gittim. Pencerenin yanında rahat bir yer bulmasına yardım ettim. Eşyalarını koltukların üstünde bulunan raflara yerleştirmesine yardım ettim. Sonra yanında oturup koltuğu meşgul ederek son dakikaları sohbetle ve son tavsiyelerle geçirdim. Nihayet hareket işareti verilince koşarak indim. Böylece iki koltuk da ona kalmıştı. Ayaklarını rahatlıkla uzatabilecekti. Hiçbir şey seyahat kadar öğretici değildir ve hiçbir şey seyahat kadar insanın kainata karşı gözlerini açamaz.

Cibrân benimle irtibatını kesmedi. Zaman zaman Paris özlemini dile getiren mektuplar alıyordum ondan. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

"19 / OCAK / 1911 Boston

Kardeşim Yûsuf! Paris'te bir kümesi bile olan kişiye ne mutlu! Seine kıyılarında eski kitap tezgahlarını ve eski resimleri inceleyerek yürüyen kişiye ne mutlu! Ben arkadaş ve tanıdık dolu bu şehirde hayatın kar kadar soğuk, kül kadar koyu, Sfenks kadar sessiz olan dünyanın en ücra köşesine sürgün edilmiş gibiyim. Kız kardeşim yanımda, dostlar çevremde. İnsanlar sabah akşam evime gelmekteler ama ben hayatımdan memnun değilim, Yûsuf. İşlerim yolunda... Kafam sakin, bedenim de sağlıklı olmanın tadını çıkarmakta... Ama ben mutlu değilim, Yûsuf. Ruhum aç; yemek ister, susuz; içmek ister ama yiyecek ve içecek nerede bilmiyorum. Ruh ulvi bir çiçektir. Gölgede yaşayamaz. Dikenlerse her yerde yaşar...

er-Reyhânî, New York'ta, yakın bir yerde. O da hayatından memnun değil. İkimiz de yüreklerimizdeki sıkıntıları birbirimize şikayet ediyor, Lübnan'ı özleyiyor ve onun güzellikleriyle avunuyoruz...

Bu, sanat hastalığına tutulmuş Doğu çocuklarının hayatı. Bu, Apollon'un;⁶⁶ davranışlarıyla garip, yaşantısıyla solan, ağlamasıyla gülen, dünya sürgünü çocuklarının hayatı...

Sen nasılsın Yûsuf? Yolun iki yakasında gördüğün insan silüetleri arasında mutlu musun? Çalışmaların nasıl? Senin istediğin şekilde mi? Ben yokken hangi resimleri yaptın? Madam Hamilton seninle ilgili hoş şeyler yazdı bana. Onunla dost kal. O hoş bir insan. Üstelik o zalim ve merhametli, karartıcı ve aydınlatıcı sanat ilahının tek kadın tanığı... Dante'de nereye ulaştın. O derin çukurda ve o tehlikeli geçişlerde onunla beraber misin? "Botticelli'nin ruhunun yoldaşı altın saçlı kız" ile nereye vardın? Sen onun yakınında, ebedilik yüzü önünde, o ölçü ve kemiyet dünyasından uzak sahnelerde misin?

Benim daha çok sorum var. Kimisi cehennemin derinlikleri, kimisi semanın yükseklikleri ile ilgili ama bunları mürekkebe ve kağıda teslim etmek istemiyorum. Louvre sarayında ve zafer Tanrıçasının önünde benim ismimi an. Monna Lissa'ya selam olsun. Başının etrafında uçuşan ruhlara selam olsun... Kardeşin ve dostundan selam sana, Cibrân."

⁶⁶ Apollon: Her gün arabasıyla göğü bir uçtan diğer uca geçen güneş ve güzel sanatlar tanrısı. Zeus ile Leto'nun oğlu, Artemis'in erkek kardeşi. (çev.)

Rosina'nın Yolculuğu

Gece yarısından sonra saat bir sıralarıydı. Ben adetim olduğu üzere yataкта uzanmış, bir şeyler okuyor ve resim yapıyordum. Birden kapı çalındı; üç kere vuruldu, ardından üç kere daha... Bu, Rosina'nın çalışıydı. Kendi kendime acaba bu saatte o olması mümkün mü diye sordum.

Yataktan kalktım. Sendeleyerek ilerledim. Merdivenden indim ve gidip kapıyı açtım. Rosina ile yüz yüze geldim. Mumdan yapılmış bir heykel gibi sapsarıydı. Soğuktan ve tedirginlikten baştan ayağa titriyordu. Bitkin ve solgun bir halde içeri girdi ve divana yığıldı. Yüzünü iki eliyle kapatıp acı bir ağlama fırtınasına gömüldü.

Rahatlaması için onu göz yaşlarıyla baş başa bıraktım. Ben de bir fincan kahve yapmak üzere gaz ocağını yakmaya gittim. Kahve gergin sinirleri yatıştırmak için birebirdir. Bir süre sonra ağır ağır kahvesini içmeye başladı. Zihni karmaşıktı. Önüne bakıyordu. Sordum:

– Hadi bakalım neler oluyor, başından itibaren anlat...

Boğuk bir sesle cevap verdi, hâlâ titriyordu, gözyaşlarını tutmak için dudaklarını ısıırıyordu:

– Kovdular beni! Dövdüler! Ölümle tehdit ettiler! Eğer sana ümit bağlamamış olsaydım efendim, eğer senin yanında güvenilir bir sığınak bulma inancın olmamış olsaydı şimdi Seine'nin dibinde olacaktım... Ah, keşke Paris'e hiç gelmeseydim.

Tekrar ağlamaya, bir yandan da göz yaşlarını silmeye koyuldu. Ben de onu sakinleştirmeye çalıştım... Sonra anlatmaya başladı: Kardeşleri başlangıçta gece dışarı çıkmasına izin vermezken şimdi içki içmeye başlamışlar ve utancını yaşamaktansa ölümün bile daha basit geldiği bir şey istemeye başlamışlar ondan; gece kızları gibi kendisini satmasını istemişler. Şöyle diyerek yalvardı:

– Bana acıyın efendim... Bana merhamet edin ve memleketime dönmeme yardım edin. Senden başka kimsem yok... Allah senden razı olsun.

Bu arada ellerime kapandı. Daha öpmeden ellerimi geri çektim.

Onu bu halde görünce şöyle teskin ettim:

– Gönlünü ferah tut, sevgili kardeşim. Kırk sekiz saat sonra Anticoli'de ailenin yanında olacaksın.

Bir yandan ağlayarak bir yandan gülerek bağırdı:

– Doğru mu söylüyorsun efendim? Sadece sana ümit bağlamakla ne kadar doğru bir karar vermişim.

– Yarın yolculuk yapabilmen için şimdi dinlenmeye ihtiyacın var. Sana battaniye vereceğim. Ona sarın ve rahatça uyu. Eğer karının aç ise işte bisküvi kutusu ve reçel orada, masanın üzerinde.

Yatağımı koyduğum rafa çıkıp sahip olduğum tek örtü olan battaniyeyi Rosina'ya attım. Hemen başının gerisine kadar çekti. Gerçekten soğuk ve yorgunluktan yarı ölü gibiydi. Ben de evde ne kadar yünlü giyecek ve örtü varsa hepsini üzerime giyindim...

Sonra her zamanki gibi bir şeyler okumaya çalıştım ama tek kelime anlayamadım. Ben de ışığı kapattım. Cibrân'la, kadın erkek ilişkisi ve bu ilişkinin yapısı hakkında uzun uzun yaptığımız tartışmaların tatlı anısı canlandı zihnimde.

Bu anılarla kendimden geçtim. Şafak ışıklarıyla kendime geldim. Yavaş yavaş merdivenlerden indim ve kahve hazırlamak için gaz ocağını yaktım. Bu arada Rosina'ya baktım. Tıpkı bir çocuk gibi uyuyordu. Cibrân'ın sevdiği o altın sarısı saçlarının bir lülesi, örtünün dışına çıkmıştı. Sanki: "Evet, ben Botticelli'nin ruhunun yoldaşı Rosina'yım diyordu."

Sonra söylenerek örtüyü başının üzerinden kaldırdı. Benim kahve içtiğimi görünce tatlı bir gülümseme sardı yüzünü. Dağılan güzel saçlarını elleriyle düzeltti.

Bir fincan kahve ile ona doğru yürüdüm. Başını okşadım. Dün olanların etkisinden kurtulmuş olması dileğiyle alnından öptüm. O da beni öperek son derece masumane bir cevap verdi:

– Elbette ki rahatladım... Yolculuk ne zaman? Rüyamda Tivoli ve Anticoli dağlarını gördüm.

– Roma treni saat onda. Üç saatin var. Bir şeye ihtiyacın var mı?

Gözlerini kapattı sanki hatırlamaya çalışırcasına alnını kaşdı. Sonra sakın bir şekilde kolundaki üç gümüş bileziği çıkardı ve sordu:

– Bunları satmak mümkün mü? Elbise ve ayakkabıya ihtiyacım var. Ayağımdakiler yırtılmış, su alıyor. Elbisem de hafif. Alp dağlarının sert soğukları beni ürkütüyor. Her şeyden öte bu yamalı elbiseler ve yırtık ayakkabılarla eve gitmekten utanıyorum.

– Lütfen bilezikleri koluna tak Rosina. Unutma onlar hediye. Dostumuz Cibrân'dan güzel bir hatıra. Endişelenme. İstasyona giderken ihtiyacın olan her şeyi alacağız. Şimdi kahvaltı için bir şeyler almaya gidiyorum.

Ben daha çıkmadan utanarak iğne ve iplik istedi.

Yakın bir lokantaya gittim. Sahibi, yoğurtları vitrine yerleştiriyordu. Beni görünce sevinerek şöyle dedi:

– Ne zaman yoğurt mayalasam aklıma sen geliyorsun mösyö Yûsuf. Müşteriler Buşni yoğurdunu Balgar (o aralar yoğurt karaborsacısı) yoğurdundan daha leziz buluyorlar... Bütün bunlar senin sayende. Yoğurt yapmayı sen öğrettin bana. Sana nasıl yardım edebilirim?

– Kahvaltılık bir şeyler ayrıca yolculuk azığı ve iki yüz frank. Akşam iade ederim. Eğer mümkün olursa. Olmazsa hafta sonuna kadar.

Adam şöyle cevap verdi:

– Mösyö Yûsuf! Sahibi dahil bütün dükkan senin emrindedir.

Rosina elbiselerini düzelterek biraz vakit geçirdi. Yeşil elbise, yakasız beyaz gömlek, kırmızı şal. Zavallının sahip olduğu her şey bu kadardı. Bu güzel kadının bedenini bunlar örtmekteydi.

Cibrân'la müzik dinleyip dans izlediğimiz yere oturdum ve hayallere daldım: Olga şimdi Tomsk'ta şöyle diyordur: “Paris gelir aklıma, uzak ama çok uzak bir düş gibi gelir bana...”

Cibrân'sa Boston'da bağırmakta: “Ben hayatımdan memnun değilim, Yûsuf.”

Rosina da benimle aynı düşünüyor olmalıydı ki sordu:

– Mösyö Cibrân'dan haberin var mı?

– Evet sürekli seni sorup duruyor bana.

– Lütfen ona yazınca benden selam söyle ve ona de ki... Ona ne diyeyim?

– Rosina gümüş bileziklere baktıkça seni yad ediyor... Ama nerdeyse onları satın ayakkabı alıyordu.

Şeytanca baktı bana. Bunu yapmasına müsaade etmeyeceğimi anlamıştı.

Aniden sordum:

– Rosina! Bana doğru söyle. Arkadaşım Cibrân hakkında ne düşünüyorsun? Ben seyahatleyken aranızda geçen sohbetleri ve onun ara sıra seni yemeğe davet ettiğini biliyorum.

– Cibrân, efendim, hoş, asil bir prens. Ondan, yakışıklı tek bir kelime bile duymadım. Her zaman bütün söylediklerini anlayamazdım. Ben sezgilerimle onun söylediklerinin normal konuşma düzeyinin üstünde, güzel ve faydalı şeyler olduğunu hissedirdim.

Kısa süre düşündükten sonra devam etti:

– Bir keresinde neredeyse Margaret ile bozuşuyorduk; ona göre Cibrân da diğer bütün erkekler gibiymiş. Bir gün onu yemeğe davet etmiş, bu arada iki kadını sevdiğini söylemiş bunlardan biri Beatrice, diğeri Messaline...

Burada elimde olmadan güldüm ve şöyle dedim:

– Cibrân kendisini ifade edebilecek kadar Fransızca bilmiyor. Şu Beatrice ve Messaline de sadece sembolik birer isim.

– Evet! Ben de Margaret'e onların bizim gibi yiyip içmediğini söyledim ama parmağını burnunun üstüne koyup ben rumuzlardan filan anlamam, sadece kokuyu koklarım dedi.

Rosina sözlerini şöyle tamamladı:

– Ama ben Margaret'in iyi koku alamadığına, Cibrân'ın gerçekten de asil ve nazik bir prens olduğuna inanıyorum.

Vakit geldi. Rosina şalına büründü. Yol azığını koltuğunun altına aldı. Lyon istasyonuna doğru yola koyulduk. Yolda ona ayakkabı, elbise ve palto aldım. Ancak ikinci mevki bilet alabildiğim için üzüldüm. Karşı çıkmasına rağmen cebimde ne varsa cebine koydum. Sigara içilmeyen rahat bir yer bulmasına yardım ettim. Matem elbisesi giymiş yaşlı bir İtalyan teyzenin yanında oturdu. Bu teyze de Kuzey Fransa'dan Roma'ya dönüyordu. Rosina'yı ona emanet ettim. Teyze:

– Oğlum, asıl beni ona emanet et dedi ve Rosina'yı sevgiyle bağrına bastı.

Veda ederek perona indim... Bir dakika sonra tren hareket etti... Rosina pencereden bakıp bir eliyle el sallıyor, diğer eliyle de gözlerinin yaşını siliyordu.

“Kardeşim Cibrân... Botticelli'ninin ruhunun yoldaşı altın saçlı kız ile işte buraya kadar geldim.”

İndeks

- Adonis 142
Akdeniz 38, 142
Akropol 36, 88
Akropolis 36
Alexandra Fyodorovna 39
Alfred de Musset 61
Alice 111, 113, 114, 115, 116, 117
Allah 31, 36, 47, 48, 50, 51, 68, 69, 70, 71, 74, 152
Alman 29, 38, 54, 116, 145
Almanca 54
Amerika 8, 10, 14, 17, 22, 26, 28, 44, 46, 84, 85, 93, 136, 139, 141, 146
Angeliko 57
Anticoli 85, 152
Antonios 68, 98
Aphrodite 101
Apollon 149
Arap 8, 10, 11, 23, 26, 52, 128, 134, 135, 137
Arapça 16, 25, 30, 79, 82, 83, 109, 111, 125, 126
Aristo 78
Aristoteles 78
Arkaş'ın Günlüğü 8
Arouet 120, 121
Arsinoe 68
Artemis 149
Asi 52, 133
Asi Ruhlur 18
Askolon 34
Assisi 84, 97
Asur 33, 79, 132
Asya 38, 142
Athanassios 68
Athena 36
Atina 36, 108, 146
Attila 62, 63
Avrupa 10, 64, 76, 139
Avusturya 145
Azize Genevieve 62
Azize Genevieve Kilisesi 62
Babil 34, 134
Bağdat 97
Balzac 15, 28, 44, 55, 61, 91, 147
Bastille 119, 121
Baudelaire 25
Beatrice 56, 57, 93, 155
Beethoven 58, 77, 78
Belçika 43
Benjamin Franklin 36
Beyrut 7, 19, 93
Bişerri 77, 110
Bizans 55, 145
Blériot 29
Bohemya 51, 52
Bonapart 73
Boston 8, 19, 58, 146, 148, 154
Botticelli 57, 77, 82, 149, 153, 155
Bourbon 64, 65, 125
Boyle Buyurdu Zerdüş 96
Bucharest Üniversitesi 45
Byblos 142
Calais 29
Calais Burjuvaları 147
Carpeaux 61
Carrière 61
Casper 28, 43, 46, 47, 49, 51, 52, 70, 73, 115, 116, 123
Catherine 28, 29, 53
Cehennem 56, 77, 106, 149
Cenova 146
Champ-Elysees 126
Cibrân 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 44, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 100, 101, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 131, 132, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155
Coquelin 29
Cubido 101
Cune 61

- Çin 30, 32, 36, 69, 84, 96, 108
D'Annunzio 142
D'Assas 21, 37
Dante 56, 57, 77, 149
Denfert 56
Derketo 34
Dimaşk 142
Dimyat 84
Dover 29
Dört Kıta 61
Duma 7, 39
Duşunen Adam 147
Edward 107
el-Hikme 8
el-Huveyyik 7, 8, 10, 11, 30, 52
el-Muhâlefetu's-sulâsiyye 11
Emin 126, 127, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137
Emin er-Reyhâni 11, 125, 132, 137
er-Reyhâni 11, 125, 126, 127, 131, 132, 134, 137, 139, 148
Eros 101
Ester 108
Eşmunazar 134
Fas 84
Faysal 10, 11, 135
Fenike 134, 142
Ferdinand 45
Ferisiler 115
Fiesole 57
Flaubert 44
Floransa 36, 56, 57, 146
Folco Portinari 56
Francesco 84, 97
François 44, 60
Fransa 8, 19, 62, 63, 64, 65, 119, 132, 147, 155
Fransa Güzel Sanatlar Akademisi 147
Fransa Temsilciler Meclisi 37
Fransız 10, 16, 17, 28, 29, 44, 61, 67, 82, 112, 119
Fransız Akademisi 67
Fransızca 16, 28, 44, 54, 82, 142, 147, 155
Fransiskan 84
Froidevaux 25
Fureyke 126, 129, 135, 136, 137
Gienevieve 61, 62, 63
Georget 15, 16, 59, 60, 73, 74
Germanus 62
Gine 84
Giotto 57
Golzim 68
Goriot Baba 91
Gözlerin Fısıltısı 8
Guillaume 29
Guy Laroussi Enstitüsü 28, 29, 96, 117
Halep 84, 97
Haltâ 7
Hamilton 84, 85, 149
Hammurabi 134
Hâtim 128
Havva 41
Henri 121
Hıms 133, 134
Hristiyanlığın İlkeleri 89
Hindistan 31, 69, 84
Homéros 56
Hugo 147
Hun 62, 63
Huseyin 135
Huseyin Yazıcı 8
İbn Su'ûd 135
İbrahim 23, 30
İbranice 52
İlahi Komediya 56
İlyas el-Huveyyik 8
İngiliz Ressamlar Cemiyeti 147
İngilizce 16, 17, 44, 54, 85, 108, 109, 126, 136
İngiltere 10, 29, 84, 107
İnsanlık Güldürüsü 91
İsadora 140, 142, 143
İsadora Duncan 139, 141
İran 33, 132
İrlanda 139
İsa Mesih 110
İskandinavya 14
İskender 78
İspanya 84
İspanyol 23
İstanbul 108, 145, 146
İsviçre 11, 110
İtalyan 8, 23, 28, 32, 57, 79, 82, 83, 84, 97, 142, 155

- İtalyanca 28, 57, 82, 85, 94, 95, 122, 125
 İzak 116
 Japonya 31
 Johannsen 142, 143
 Julia Domna 133
 Julien 55
 Julien Akademisi 14
 Julius Bassianun 133
 Kahire 84
 Kalk Son Gününe Veda Et 8
 Kalmı 24, 25, 26, 28, 31, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 89, 90, 92, 96, 98, 107, 108, 109, 110, 116, 120, 121
 Kaystre 34
 Keşifler 97
 Kenan 68
 Koch 76
 Kristiskov 28
 Laplace 73, 74
 Latin mahallesi 9, 10, 16, 27, 59, 125
 Lawrence 10, 14, 63
 Leonardo 32, 57
 Leopold Robert 59
 Leto 149
 Lev 38, 39, 40, 42, 82
 Leyla 60, 68, 122
 Liyya 23, 24, 28, 30, 31, 51, 52, 77, 96, 97, 98, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 120, 121, 123
 Londra 40, 108, 134
 Lou von Salome 97, 104
 Louis 29, 62, 64, 121, 132
 Louvre Müzesi 33, 36, 129, 131, 133, 137
 Lubnan 7, 8, 9, 10, 17, 23, 51, 52, 60, 83, 84, 126, 135, 136, 142, 149
 Luksemburg 13, 22, 37, 41, 59, 61, 67, 70
 Lyon 148, 155
 Macaristan 84
 Machiavelli 57
 Makabiler 115
 Makedonya 78
 Manş 29
 Mar Sarkis Manastırı 10
 Margaret 87, 88, 128, 139, 140, 155
 Maria 45
 Martin 46, 47, 48, 51, 67, 68, 69, 74, 122, 123
 Marun 52
 Maruniler 52
 Meryem 25, 54
 Mesih 25, 52, 110
 Mesih Zeytin Bahçesinde 98
 Messaline 93, 155
 Meto Şaleh 23
 Mey Ziyade 136
 Mısır 33, 68, 79, 81, 97, 132, 133, 134, 136
 Mihail 51
 Mihail Nu'ayme 8, 52
 Michelangelo 32, 57, 77
 Minerva 36
 Mirdad 8
 Moğolistan 84
 Moncada 120, 121, 122
 Monna Lisa Gioconda 34, 132
 Monna Lissa 149
 Montmartre 127
 Montparnasse 15, 22, 25, 27, 61
 Moskova 39, 60
 Moulin Rouge 127, 137
 Muammer Sankaya 11
 Musa 134
 Myrrha 142
 Napolyon 65, 68
 New York 134, 139, 148
 Newton 74
 Ney 60, 68
 Nietzsche 38, 96, 97
 Nikolay 39
 Notre-Dame Katedrali 54
 Nuh 23
 Observatoire 60, 67
 Odeon 67
 Olga 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 28, 37, 38, 40, 41, 54, 58, 61, 77, 78, 79, 85, 87, 95, 96, 98, 100, 102, 103, 105, 139, 154
 Olympos 11, 55
 opucuk 128, 143, 147
 Pantheon 62, 64
 Papaz Goriot 91
 Paris 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 47, 49, 51, 55, 56, 58, 61, 62, 63, 67, 69, 71, 84, 85, 86, 90, 93, 94, 99, 104,

- 105, 108, 112, 114, 115, 119, 120, 125, 126, 127, 131, 132, 134, 137, 139, 141, 146, 147, 148, 152, 154
 Pasteur 43, 61, 76
 Pasteur Enstitüsü 75
 Paulus 90
 Pekin 30
 Pere Goriot 91
 Pers 36
 Philippos 78
 Pispir 68
 Polonya 126, 137
 Prag 51
 Prusya 29
 Puvis de Chavannes 61, 62
 Raspail 15, 27, 59, 85
 Renan 61, 89, 139
 Rodin 15, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 146, 147
 Roma 7, 8, 10, 17, 34, 36, 52, 55, 63, 86, 90, 97, 108, 132, 133, 134, 146, 153, 155
 Romanya 23, 109
 Rosina 11, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 92, 93, 94, 97, 125, 128, 139, 151, 152, 153, 154, 155
 Rousseau 64, 65
 Rude 60
 Rus 15, 16, 54, 58
 Rusça 54
 Rusya 39, 40
 Saint Germain 116
 Saint Michel 64
 Sayda 134
 Seine 8, 35, 36, 65, 67, 93, 104, 132, 133, 139, 148, 152
 Semiramis 34
 Senobit 68
 Sfenks 148
 Sibirya 16
 Sidon 134
 Sorbonne 15
 Sorbonne Enstitüsü 56
 Soufflot 62
 Suriye 10, 84, 133, 145
 Susan 11, 23, 24, 28, 30, 31, 32, 36, 41, 51, 52, 77, 96, 97, 98, 100, 104, 107, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 120, 121
 Sümer 33, 132
 Suryanice 49, 51, 52
 Şam 97
 Şehrazat 10, 30
 Tabnit 134
 Taine 61
 Taylor 35
 Teb 68
 Teresa 25, 99
 Tevrat 52
 Thessalai 11
 Tivoli 153
 Tolstoy 38, 54
 Tom 16
 Tomsk 16, 17, 39, 154
 Trablus 84
 Tschikovski 58
 Tunç Devri 147
 Üra 136
 Urşelim 23, 24, 51, 142
 Üçlü Dayanışma 11
 Van Gogh 29
 Vavin 22, 41, 115
 Venedik 36
 Venüs 101
 Venüs de Melos 34
 Verde el-Hâni 18
 Victor Hugo 61, 64
 Virgilius 56
 Vladimir 40
 Voltaire 18, 21, 22, 53, 64, 65, 69, 121, 127
 Winsan 99
 Yahyâ 135
 Yedi acının annesi Bakire 25, 99
 Yunan 34, 36, 62, 78, 79, 88, 132, 133, 146
 Yûsuf 7, 9, 13, 14, 16, 18, 19, 22, 26, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 44, 49, 50, 51, 52, 54, 61, 63, 76, 77, 81, 83, 89, 90, 91, 92, 93, 100, 104, 106, 128, 133, 135, 137, 140, 141, 145, 148, 153, 154
 Zeus 132, 149
 Zola 44